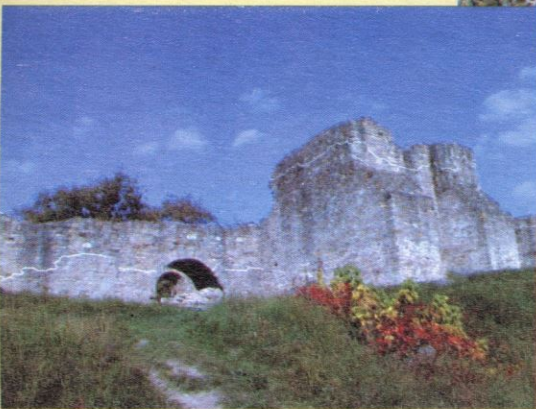
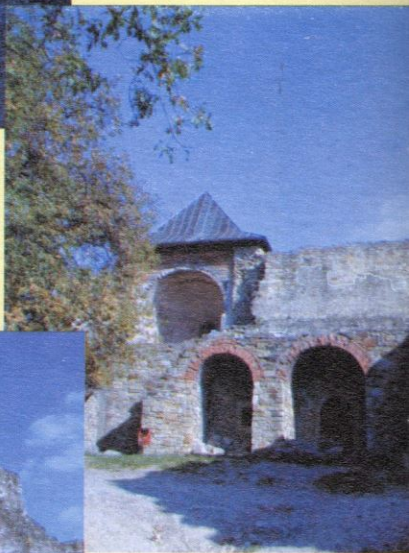
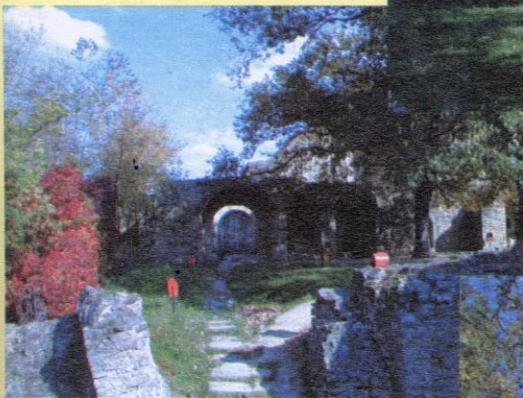

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2000

magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 12 (405)
decembrie 2000

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 „Aici, Dumnezeu creează Cerul, Pământul, Soarele, Luna și toate elementele”, spune legenda acestei miniaturi dintr-o Biblie ilustrată din secolul XIII. „Marele Arhitect al Universului” este o formulă folosită pentru desemnarea lui Dumnezeu, a cărei vechime urcă până în Evul Mediu. În secolul ce se încheie, omul a reușit marea performanță de a dobândi mijloacele necesare pentru a putea distruge complet creația Marelui Arhitect

2 Câte clipe de glorie vor fi văzute și câte strigăte de deznădejde vor fi auzite aceste ziduri ale Cetății de Scaun a Sucevei. În vremea din urmă, au parte de manele, tarafuri de lăutari și chiuituri de bețivi

3 Cineva cu multă imaginație a desenat, la sfârșitul veacului trecut, invențiile pe care urma să le aducă viitoarea sută de ani. Rămâne să descoperiți câte dintre ele s-au realizat

4 În 1987, Consiliul Europei a declarat drumul de pelerinaj către Santiago de Compostela primul itinerar cultural european. În Evul Mediu, un alt loc de pelerinaj era Roma. Iată un pelerin ajuns în fața porților orașului, așa cum apare într-o miniatură din secolul XVI

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Liațos

Director economic:

Doina Pascu

Corectura:

Georgeta Apreoteșei,

Constanța Avram,

Mădălina Geambașu

Secretariat:

Floarea Dragne,

Tudora Petre

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

decembrie

2000

4 Izbăvirea prin
neuitare
Românii la 1900

OBSESIA
GEOGRAFIEI

7 Europa Centrală –
de la Metternich la
Vișegrad
C. MUREȘANU

14 Cronica unei
granițe ce a fost
*Conferința de Pace de la
Paris dezbate frontiera cu
U.R.S.S.*

T.A. POKIVAILOVA,
I. CHIPER

19 Zorii
comunismului –
radiografie lucidă
Amintiri
C. RĂDULESCU-
MOTRU

22 Cresc nevoile
partidului
Finanțele P.C.R. în 1945
Ș. PETRE KIRSON

24 Diplomați de
taină
*Rezistența anticomunistă
în Ministerul Afacerilor
Străine*
P. OTU

29 Prietenul meu
Cristian Popișteanu
ST. FISCHER-GALAȚI

31 Premianții
concursului Eustory

1001 – 2000

33 Atac la
Gutenberg!
*Secolul XX, al comunica-
țiilor*
V. IONESCU

PE ACEEAȘI SCENĂ

38 Un ministru de
Externe povestește
Corneliu Mănescu
L. BETEA

42 Povești la gura
închisorii
Amiralul Sablin
N. BALOTĂ

S.O.S.
PATRIMONIUL

47 Cetatea Sucevei,
pre limba arheologiei
M. MATEI

CAVALERUL
DESCURAJANTEI
FIGURI

54 Prințul Nicolae
urăște...
I. SCURTU

58 ...și părăște la
Berlin
D. HÎNCU

60 Sindromul post-dictatură

Un ofițer american de informații în Germania anului 1945

R. BERGMANN

64 Pierdut documente secrete. Aștept provincia

Operațiunea „Progress”
D. MATEI

IUBIRI CELEBRE

67 I. Heliade-Rădulescu – Maria Alexandrescu

T. STĂNESCU-STANCIU

76 În lumea lui Guliță

Coana Chirița – 150 ani
A. DONOS

79 Pelerin la Farul Occidentului

Santiago de Compostela
A. VĂDEANU

83 Fanarioți fără polițe de asigurare

*Constantin Hangerli, cel
nesătuț de bani*

A. CARAGEA

REVERBERAȚII

30 Sub semnul Decretului 83

D. GÂRBEA

EVENIMENT

52 Reuniune științifică la Varșovia

F. ANGHEL

RUBRICI

53 Pentru biblioteca dumneavoastră

66 Două secole în câteva rânduri

ANNE-MARIE
THIESSE

86 În București, acum 50 ani

I. LĂCUSTĂ

91 Sumarul sumarelor

78; 89; 90

Blitz... concurs; Rebus;
Dialog

71 Sora vitregă a astronomiei

Politică și astre

F. DOLGHIN

ETERNA ROMÂNIE

Cum arăta România la 1900? Iată cum o vedeau contemporanii (ii multumim domnului Ion Bulei, statornic colaborator al revistei noastre, pentru îngăduința de a utiliza două dintre cărțile sale: *Lumea românească la 1900* și *Atunci când veacul se naștea*, ambele apărute la Editura Eminescu).

Dirrecția

Entuziaștii de la începutul secolului al XIX-lea au deschis drumul pe care să ne îndreptăm și au dat un nume patriei române. A rămas ca noi, urmașii lor, să întocmim întreg planul de viitor, să dăm, pe lângă nume, și un suflet patriei noastre. Între hotarele ce ne-au fost păstrate de strămoși, noi trebuie să creăm o unitate de aspirațiuni; să făurim un ideal național pentru toți – fără excepțiune – cei ce locuiesc pământul României.

(C. Rădulescu-Motru)

Ceea ce caracterizează epoca noastră este o încredere nemărginită în progres. Până acum o sută de ani, lumea vedea fericirea înapoi, într-un paradis biblic, ori într-un veac de aur... de un secol încoace însă lumea vede progresul înainte și toate popoarele caută să-și însușească acel progres

și să se ridice la o treaptă mai înaltă de civilizație.

(Nicolae Filipescu)

Dacă civilizația nu putem să o avem decât cu asemenea jertfe; dacă pentru ca o infimă minoritate să cunoască toate plăcerile vieții materiale și intelectuale, este necesar ca imensa majoritate să cunoască lipsa și suferința, dacă bogăția orașelor nu poate fi plătită decât cu mizeria satelor, dacă lumina noastră nu poate străluci decât în întunericul lor, atunci de o mie de ori mai bine să se prăvălească edificiul acesta al civilizațiunii.

(C. Banu)

E caracteristic cum mor oamenii noștri politici de inimă: Alex. Lahovari, Lascăr Catargiu, Menelas Ghermani. Acum și Iorgu Cantacuzino e atins – ce e drept numai la inima fizică. Prea iute a venit peste noi cultura Occidentului

și luptele parlamentare consumă puterea de rezistență mai mult decât în statele vechi.

(Titu Maiorescu)

Risipa

În executarea construcțiilor s-a făcut un lux nebun... un lux desfrânat, și aceasta de toate guvernele, fie liberale, fie conservatoare. Treceți pe Calea Victoriei, uitați-vă la stânga, la palatul poștelor, la dreapta, la palatul Casei de depuneri; ce lux nebun! Ne trebuia oare atâtea cheltuieli pentru ca să adăpostim birourile poștelor și ale Casei de depuneri? Am putea fi mult mai bogați decât suntem și tot asemenea clădiri s-ar putea considera ca o nespusă risipă.

(E. Costinescu)

Bugetul

Acum, când toți ne-am strâmtorat cheltuielile, când ne-am închis buzunarele, numai miniștrii și guvernanții mai fac cheltuieli, ca și cum nu ne-ar fi lovit potopul cel groaznic de sărăcie. Domnilor, vrem să știm care e scăparea unei atări stări de lucruri? Să restrângem cheltuielile până acolo unde ne putem restrânge fără să dezechilibrăm mersul statului. Mai cu seamă că bugetele noastre s-au făcut așa ca pentru o țară care e în largul ei și care așteaptă prevederi și o situație economică cu mult mai prosperă... Să cerem mereu: 20 milioane economii și acasă și pe stradă și la biserică. Să nu se vândă averea statului, să nu se pună noi impozite.

(D.A. Sturdza)

Legea

Noi, domnilor, facem legi foarte frumoase, pe hârtie sunt minunate, dar când vine timpul să le ducem la îndeplinire, nu avem cu cine le aplica.

(Gh. Gr. Cantacuzino)

Cultura

Trebuie, odată pentru totdeauna, să afle țara întreagă că tocmai oamenii bogați refuză de a citi aceea ce se scrie în literatura noastră. Nu vrem să facem abonări cu sila și dovadă că nu ținem la banii celor ce ne-au refuzat revista, este că le oferim de cap câte 20 lei noi pe care-i ținem oricând la dispoziția dumnealor – însă nu este mai puțin adevărat că este o rușine pentru România ca o revistă literară ca a noastră... să nu aibă între cinci milioane de români, decît 1 200 de cititori! Repetăm ce-am spus totdeauna: a nu voi literatură română, e a nu voi țara română. Mulți ne-au criticat pentru măsura ce am luat [publicarea listelor cu cei care au refuzat să se aboneze]... se va vedea cum oameni care au 10 până la 20 000 galbeni venit, refuză de a plăti 20 de lei pe un pentru a se abona la mica revistă... se va vedea în același timp că oamenii care au sprijinit-o au fost cei săraci. Prinții Ghica, Bibescu și alții, părinții voștri au fost prinți români, dar dumneavoastră v-ați înstrăinat de țară. Înstrăinați să rămâneți!

(Alexandru Macedonski)

Gazetăria

Gazetăria nu e un izvor de câștig, nici un cal de paradă pe care să te vadă lumea, nici o platformă pentru a atinge situații politice, ci o datorie, o jertfă. Cine nu e în stare a o face, să se dea în lături.

(Nicolae Iorga)

Partidele

Fiecare conservator are un ginere liberal, fiecare liberal are un cumnat conservator și când vine unul la putere uzurpește și celălalt, ba membrii aceleiași familii sunt împărțiți câte unul în fiecare partid; așa

că totdeauna cad ai noștri, vin ai noștri.

(C. Popovici)

Administrația, repet, trebuie să fie a țării, iar nu a partidelor politice. Partidele politice nu au drept să-și întemeieze puterea lor pe favorurile ce distribuie în paguba statului când sunt la putere. Ele trebuie să se întemeieze pe idei, pe principii și pe actele de interes general ce săvârșesc când au puterea în mână.

(Vasile Lascăr)

Economia

Sunt puține țări care într-un timp așa de scurt ca noi să fi putut progresa așa de repede și să prezinte lumii ca o societate în deplină dezvoltare economică.

(G.D. Pallade)

Așa de exemplu, se fac lămînări românești... Stearina se importă, fitilul se importă, mașinile, natural, se importă. Ce se face la noi? Se fasonază, se pune etichetă românească și se dă în comerț ca marfă românească, beneficiind de faimoasa lege pentru industria națională.

(M. Vlădescu)

Nu este iertat să importăm fructe proaspete din Tirol și prune uscate din Bosnia și Hertegovina, când noi avem o regiune întreagă a țării, regiunea colinelor, care este

admirabilă pentru fructe și struguri.

(Vasile Lascăr)

Românul

Toți trebuie să avem în vedere interesul românismului ca atare. Interesul principal e să existe România, căci până există ea, existăm și noi. Când ea n-o mai exista, atunci suntem împrăștiati ca făina orbului.

(D.A. Sturdza)

Democrația

Ieșiți pe Podul Mogoșoaiei; mergeți la Șosea, la spectacole, oriunde, vedeți această strălucitoare nobletă, în cea mai mare parte de proveniență transdanubiană, în echipajele ei lustruite, așa de proaspăt blazonate că nu li s-a uscat încă bine poleiala; uitați-vă ce găteți mirifice, ce giuvaericele scânteietoare, ce lux princiar, ce pompoase palaturi, ce oteluri aristocratice! – toate răsărite în câțiva ani, ca prin farmece, în mijlocul unui popor eminentă agricol, care, în loc să prospere și el în acest timp, a dat mereu înapoi.

(I.L. Caragiale)

Ministrul

Omul de guvern trebuie să știe ce se poate îndeplini din cerințele mulțimii. El trebuie să aibă curajul să înalțe la

Bulevardul Carmen Silva, din București

Imaginea unui sat la început de veac

ceasul potrivit zăgazel menit a stăvili pornirile care la un moment dat ar putea să amenințe așezămintele statului.

(Mihail Gh. Cantacuzino)

Eu cred că ministrul, oricare ministru, este dator să fie în cea mai deaproape atingere cu toți cei pe care e chemat să-i administreze. Să le dea îndemnuri, să le dea sfaturi, să le dea învățăminte, să-i certe atunci când ei greșesc. Eu așa fac. Este o muncă foarte mare pe care mi-o dau pentru aceasta, dar nu-mi pare rău de dansa.

(Spiru Haret)

Investitorul

Partidul liberal nu a fost nici în declarațiunile sale, nici în întreaga sa politică, contra introducerii capitalurilor străine. Desmințirea acestei legende o dă istoria noastră economică întreagă... Dar noi am zis întotdeauna că statul are dreptul și datoria de a se preocupa pentru ce scop vin aceste capitaluri străine... dacă vin pentru a pune în valoare munca și bogăția națională, asociindu-se cu dansa și lăsând în schimb o valoare echivalentă, o valoare comparabilă cu aceea pe care o ia afluența lor, e desigur în interesul statului și orice om de stat trebuie să se grăbească ca să încurajeze venirea lor. Dacă însă întreprinderile au de scop să

speculeze și să sece oricare bogății, fără a lăsa o valoare corespunzătoare în loc, desigur nu e o politică sănătoasă a statului ca să le încurajeze.

(I.I.C. Brătianu)

Mai înainte nu au simțit îndestul bancheerii [internazionali] nevoia care putea să cadă și pe dâșii și nu s-au hotărât să ne dea decât când au văzut că în adevăr se putea ivi un dezastru, pericolos pentru amândouă părțile, pentru datornic ca și pentru creditorul obișnuit.

(Take Ionescu)

Civilizația

Cel dintâi semn de civilizație într-o țară sunt șoselele, drumurile de fier și plutirea. Într-un moment de renaștere ca acela în care ne aflăm, ar trebui, ar fi politic chiar, ca cei dintâi pași ce vom face în această viață nouă să fie de natură a dovedi lumii că suntem și cu fapta strănepoții poporului uriaș, cum suntem cu limba și cu numele, că cunoaștem ca dâșul care sunt cele dintâi condițiuni de civilizație și că avem energia de a le executa. Să pășim dar ca dâșii, să ne punem la luptă, unii cu brațele, alții cu știința și cu pungile... și să ridicăm șosele, să tragem drumuri de fier, să canalizăm râuri, să zidim porturi și să organizăm companii de navigație.

(I.C. Brătianu)

Moștenirea

A! Ne-ați lăsat o situațiune monstruoasă fără nici o grijă, fără nici un patriotism, fără nici o pricepere... N-ați avut nici un pic de patriotism; fără nici o grijă ați decretat la chel-

tuiei peste măsură și ați lăsat o situațiune financiară detestabilă și apoi îndrăzniți să ne luați socoteală de modul cum s-a lichidat ce s-a putut lichida. Termen parlamentar este greu de găsit pentru faptele dumneavoastră. Și fiindcă am fost cavaleri și fiindcă am voit – și de aceea ziceam atunci că adevărata demnitate ar fi să nu se discute – fiindcă am fost cavaleri și am voit să aurim situația pe care am înghițit-o fără să fi creat situația noi, căci o creaserăți dumneavoastră îndrăzniți să veniți la socoteală cu noi?

(Take Ionescu)

Imaginea

România este acel stat în Orientul Europei care este cel mai susceptibil culturii apusene și și-o însușește cel mai curând. Ungaria deja demult nu-și mai îndeplinește misiunea de a răspândi în Orient cultura apuseană. Din contră, România va fi în drept să se plângă că între ea și Apusul Europei s-a vârat un stat consumativ, care îi împiedică progresul și acest stat este Ungaria. România este Japonia Orientului, iar noi suntem imperiul chinezesc în Europa.

(Magyarország; cotidian ungar)

Imagine din Orașul Ploiești

S-a discutat la Oslo

Europa Centrală, unitate și diversitate, una dintre temele speciale înscrise în programul recentului Congres Internațional de Științe Istorie de la Oslo (6-13 august 2000), a fost susținută prin contribuția unor cercetători cunoscuți ai problemei, din Austria, Germania, Franța, S.U.A., Italia, Ungaria, Slovacia, România și Slovenia.

Punerea ei în discuție a însemnat mai mult decât ceea ce enunța titlul: n-a fost numai alternativa unitate-diversitate, ci și aceea a existenței sau non-existenței reale, concrete, a conceptului de Europă Centrală.

Autorii comunicărilor, cât și participanții la discuții au dezvoltat

planul teoretic al problemei și au completat-o prin relevarea unor aspecte particulare, ca, de exemplu, rolul armatei habsburgice ca sursă de unitate, raportul dintre cultură superioară și dezvoltare națională în cazul poporului italian, unitatea și diversitatea evreilor în Europa Centrală ș.a.

În ariergarda acestor dezbateri fulgurante se afla însă o literatură masivă – istorică, politică, economică și de fenomenologie culturală –, care în decurs de peste un secol și jumătate examinase, sub nenumărate aspecte, geneza și dezvoltarea conceptului de Europă Centrală.

EUROPA CENTRALĂ: REAL ȘI IMAGINAR

CAMIL MUREȘANU

Numeroși istorici de renume au considerat că acest concept este prefigurat în ideile și acțiunile lui Metternich, din anii următori Congresului de la Viena.

Format în spiritul Secolului Luminilor, cancelarul austriac era adeptul principiului echilibrului de forțe pe plan internațional. În acest principiu el vedea, împreună cu mentorii săi, o extrapolare a mecanicismului dominant în știința secolului al XVIII-lea.

În spațiul ce gravita în jurul Vienei, revenind deci mai direct responsabilității sale,

Metternich evidențiază o unitate geografică și politică, o individualitate apărută de două puteri central-europene: Austria și Prusia. Alianța lor strânsă reprezenta garanția securității interne și externe a centrului continentului, amenințat pe ambele sale flancuri – cel estic și cel vestic.

Se prefigurează încă din acest stadiu embrionar temerea de expansionismul rusesc (dar și de revanșa unei Franțe ce-și demonstrase, sub Napoleon, puterea). Până aproape

Prințul Metternich, cancelarul Austriei

de zilele noastre, pledanții pentru o unitate politică definită, instituționalizată a unei Europe centrale, a unei statalități danubiene vor fi mereu motivați de crearea unui obstacol eficient în calea colosului de la răsărit.

Metternich a socotit că realizarea acestei unități central-europene, cu toate corolarele ei, s-ar fi putut întemeia pe formula federalizării. Austria – o federație de posesiuni „istorice”, Europa Centrală – o federație de state suverane. Europa – un sistem federativ, bazat pe principiul egalității marilor puteri.

„O idee cu adresă în viitor, care-l așază pe Metternich în rândul marilor oameni de stat” (Hugo Hantsch). Natural, aprecierea istoricului austriac vizează principiile, nu metodele politice ale lui Metternich. Or, la nivelul principiilor, mulți excelează...

Revoluțiile de la 1848 au eliminat componentele reprobabile ale sistemului lui Metternich și al Sfintei Alianțe, dar au menținut deschisă, în noi variante, problema structurilor politice inter-și intrastatale în centrul continentului.

Atunci s-a profilat distinct opoziția dintre Germania Mare (unificarea națională înglobând și Austria) și Germania Mică (același deziderat, dar fără Austria). Prima formulă, dacă s-ar fi realizat, ar fi

Împăratul Franz Iosif

determinat gravitarea spațiului central-european înspre Berlin și înspre axa economică Rin-Ruhr. Cea de a doua, care se va înfăptui prin politica lui Bismarck, a fost veritabila generatoare a noțiunii și a problemei de „Europă centrală”, delimitată *grosso modo* prin granițele monarhiei habsburgice. O delimitare departe de a fi fost acceptată de învățații din felurite tagme, apelați asupra evoluției și caracteristicilor acestui spațiu.

Până la începutul secolului al XX-lea, organizarea și reorganizarea sa au făcut obiectul preocupărilor și scrierilor a numeroși autori de marcă: baronul Eötvös Jozsef, Ilja Garașanin, Kossuth Lajos, Karl Renner, Teleki László,

Adam Czartoryski, Aurel C. Popovici ș.a. Evident, proiectele cuprinse în eseurile politice ale acestora se adresau Monarhiei dualiste, aflată într-o vizibilă instabilitate internă și contestată pe plan politic și social de naționalitățile din cadrul ei, ca și de spectrul partidelor, dinspre centru până la extrema stângă, reprezentată atunci de social-democrație.

Întreagă această literatură, care a instaurat cu toate drepturile, în istoria modernă a continentului, capitolul „Europa centrală”, a oscilat între soluția federalizării și cea a statelor naționale.

Nevoia de toleranță

În 1915 a apărut, la Berlin, lucrarea intitulată *Mitteleuropa*, care a asigurat o întinsă notorietate autorului ei, Friedrich Naumann (1860-1919), om politic, publicist, deputat în Reichstag și membru marcant în Adunarea constituantă de la Weimar.

Recitită astăzi, ea nu mai impresionează atât cât la data apariției. Și-a pierdut actualitatea, cel puțin din punctul de vedere al motivației sale, ce își relevă cu ușurință caracterul politic și economic interesat, în serviciul Germaniei, determinat de presimțirea deznădămintului nefavorabil al primului război mondial.

Noiembrie 1830. Polonezii ridică fortificații la Varșovia contra trupelor țariste...

Naumann (catalogat astăzi ca liberal) era apropiat cerului de mari industriași din care făceau parte Albert Ballin, Robert Bosch, Hugo Stinnes, Walter Rathenau, dar și sociologii Max Weber și Gustav Schmoller sau economistul Hjalmar Schacht, care va colabora cu nazismul, cu destulă iscusință însă, pentru a nu se compromite iremediabil (la Procesul de la Nürnberg va fi achitat).

Aceștia au intuit faptul că războiul se va prelungi și că are perspectiva de a se încheia, în cel mai bun caz pentru Germania, cu un „meci nul”. Blocada navală engleză, precum și condițiile previzibile ale păcii viitoare interziceau – ori aveau să micșoreze – accesul economiei germane pe piața mondială, extraeuropeană. În consecință, trebuia căutată din vreme o reorientare a direcțiilor și relațiilor acestei economii, ceea ce nu putea să însemne altceva decât o „integrare economică” a unui spațiu central-european, dominat de Germania. (Deja, în septembrie 1914, într-un memoriu către cancelarul Bethmann-Hollweg, Walter Rathenau insistă asupra necesității reconsiderării structurii și relațiilor externe ale economiei germane, orientându-le spre continent.) Soluția presupunea și o mai strânsă cooperare politică, sub egida aceleiași mari puteri.

Războiul rece
i-a conferit ideii de
Europa sensul necesității și
al urgenței. Motivațiile ideale
ale vechilor federaliști li s-a
adăugat exigența de a-și uni
forțele pentru a contracara
proiectul imperial al Uniunii
Sovietice.

(Sergio Romano)

La timpul său, Naumann s-a apărut de acuzațiile de pangermanism. Într-adevăr, ideea sa nu avea o întemeiere ideologico-politică stridentă, ci, aparent, numai una practică. Judecând retrospectiv, ea ar fi dus cam la același efect, al unei hegemonii germane de la Rin până, eventual, la Marea Neagră, susținută însă cu alte argumente decât ale pangermaniștilor.

Capitolul economic al cărții pe lângă că este, în prezent, total depășit în datele sale statistice, mai apare și destul de inconsistent, în raport cu cerințele unor analize economice rigurose științifice.

Ceea ce au observat atunci puțin – sau deloc – exegeții

atrași de deschiderea constructivă a lucrării a fost prudența cu care Naumann a condiționat perspectivele politico-economice preconizate.

El sublinia că pentru o Europă Centrală e necesară o nouă conștiință istorică, elementele economice nefiind suficiente. „Orice nouă imagine comunitară – scria el – trebuie să se nască în sufletul oamenilor.” Recunoștea că „tipul uman central-european nu este încă format, ci doar în formare” și mai lansa acest „bon mot”: „Spre a prinde contur, Europa Centrală are nevoie de o toleranță conservatoare (față de trecut) și de una liberală (față de viitor).”

Privire încetșoșată spre cel complementar

Consecințele politice ale primului război mondial au determinat schimbări în abordarea problemei unei Europe centrale. Pentru un timp, din Germania, înfrântă,

nu s-au auzit voci care să încerce a o menține în atenție. Când ele se vor relua, se vor distanța de concepția lui Naumann, acuzat că „îi lipsea instinctul omului de stat pentru funcția productivă a puterii”. Această „funcție productivă” a suscit, în viziunea

... care asediază orașul

istoricilor și politicianilor nazisti, conceptul de Europă Centrală, ca un „spațiu al destinului german“. Formulă drastic premonitorie, în 1937 când a fost lansată, în lumina a ceea ce se va întâmpla cu începere din martie 1938 – „Anschluss-ul“, anexarea regiunii sudete și curând după aceea a întregii Cehoslovacii, ocuparea sau subordonarea economico-politică a statelor din sud-estul continentului. (De fapt, încă în 1926 un autor german își intitula un roman *Volk ohne Raum* – Popor fără spațiu –, ceea ce spunea destul celui în stare să priceapă...) Această „resuscitare“ a anulat orice individualitate a Europei Centrale, dizolvând-o brutal în creuzetul „Marelui Reich“.

Pentru Austria, Europa Centrală s-a identificat, după 1918, mai mult decât înainte, cu imperiul destrămat. Ea a devenit o imagine nostalgică. Deși fără explicite conotații revendicative, istoria și literatura i-au descoperit calități de neînlocuit, cântate în surdină de corul defetismului ce discredita din interior sistemul tratatelor de pace din 1919-1920.

Țările zise „sucesorale“ ale monarhiei habsburgice au încercat după 1918, printr-o colaborare între ele, să prevină tentativele de revizuire a tratatelor și pericolul instabilității în zona

Cancelarul german Otto von Bismarck

central-europeană. Exemplul cel mai cunoscut a fost al Micii Antante, încheiate între Iugoslavia, România și Cehoslovacia. Ea a fost însă numai o alianță defensivă, neajungând la o integrare mai strânsă, care ar fi dus gândul spre o afinitate cu vechea imagine de Europă Centrală.

Cunoscuți oameni politici cehi Milan Hodža și Eduard Beneš au mers mai departe, evident doar în proiecte, preconizând o uniune sau o confederație a statelor central-europene.

Din partea maghiară, dând pe alocuri la o parte faldurile agitate ale literaturii revizioniste, s-au auzit și glasuri mai realiste, preconizând – cel puțin între Austria, Ceho-

slovacia și Ungaria – o uniune economică, vamală, monetară și de trafic, atrăgând eventual Polonia și Bulgaria. S-a mai vorbit și de oportunitatea unei conferințe central-europene permanente, în cadrul Ligii Națiunilor.

De o mai largă audiență s-au bucurat lucrările lui Hantos Elemér, jurist și economist, sau ale încă și mai cunoscutului Németh László. A se compara cu ceea ce s-a încercat recent de către „grupul de la Vișegrad“.

După ce, între 1938 și 1945, Europa Centrală a fost anihilată, ca posibilă individualitate, prin integrare forțată în „spațiul vital“ german, anii 1945-1989 au obnubilat-o din nou, aruncând-o după Cortina de fier a sovietizării.

Dar din 1956 (revoluția din Ungaria și frământările din Polonia) și, mai ales, din 1968 (primăvara și apoi toamna, cu vânt de stepă, de la Praga), Europa Centrală a fost proiectată din nou în publicistica politică occidentală și a diasporei est-europene, ca un „concept disident“. Redescoperirea ei echivala

cu o denunțare (timidă) a nefirescului instaurării strivitoare dominații sovietice peste țări și națiuni având străvechi tradiții proprii, istorico-politice și culturale. Cu conștiința culpabilizată de zbaterea acestora pentru a-și redobândi libertatea, Occiden-

Capitularea de la Șiria (13 august 1849), ce pune capăt revoluției ungare

tul a început a îndrepta o privire, deși încă destul de împăienjenită, către copiii abandonati ai Europei.

Mircea Eliade îi țineuse Occidentului, încă din 1952, această predică în pustiu: „Popoarele de dincolo de Cortină nu se simt mai solidare între ele decât se simt cu restul Europei. Această vastă regiune... este organic legată de Occident. Dunărea este... fluviu european. Orientul și Occidentul Europei sunt, economicește, complementare.

La fel ca în Occident, nicăieri în Orientul Europei nu există o solidaritate unică și exclusivă. Românii se simt solidari cu popoarele balcanice datorită ortodoxiei și moștenirii comune bizantine, dar și cu națiunile de origine latină din Occident.“

De la 1989 încoace Europei Centrale, sub pana și prin graiul celor ce stăruie să o cultive, pare a i se împrumuta iarăși un veșmânt de o culoare specifică. Ea servește delimitării discrete a țărilor care se văd favorizate de Uniunea Europeană și de NATO, în comparație cu cele căroră li se contestă realizarea unor criterii de performanțe economico-politice, compatibile cu nivelul occidental, ori sunt considerate de-a dreptul ca inamici publici.

Unită în spirit
și în idealurile culturale
și familiale, dar divizată de
interesele statale, Europa era
în același timp extraordinar de
multiformă și extraordinar de
armonioasă; armonia, într-adevăr,
nu este un unison pacific, ci o
luptă creativă și fertilă, chiar
dacă destul de crudă.
(Konstantin Leontiev)

Dovada cea mai bună

Datelor probatorii ale acestui decalaj li se mai adaugă și argumentul confesional, prin care se pune hotăr între lumea catolică și cea ortodoxă – un hotăr ce lasă în afara „Europei de drept“ – Serbia, Bulgaria și, fapt deranjant pentru noi, România de la est și sud de Carpați, absorbind în schimb Transilvania în lumea catolico-protestantă. Argumentul e relevant de publicistul polonez Kristof Pomjan – aparent fără intenție răuvoitoare față de alții, cel mult aceea de a pleda mai apăsător cauza „occidentalismului“ Poloniei – și de

cunoscuta lucrare a lui Huntington, autor care, la fel cu mulți din categoria lui, reușesc să acceadă la notorietate datorită caracterului voit șocant al ideilor lor. Anatole France ironiza odată: „Ca dovezi, actele false fac mai mult decât cele autentice, mai întâi pentru că au fost făcute anume pentru nevoile cauzei. ...Dovada cea mai bună e să n-ai dovezi. Aceasta este singura care nu se mai discută.“

Oricine poate explica acestor „originali“ că în ziua de astăzi apartenența confesională a unor colectivități nu mai reprezintă o notă diferențială, cum fusese ea în Evul Mediu. Factorii catalizatori se identifică în prezent în altă sferă. Germanul e german, indiferent dacă e catolic sau protestant, maghiarul – maghiar, peste confesiunea sa eventuală, catolică, reformată (calvină) sau unitariană; românul e român, fie el ortodox, romano-sau greco-catolic ș.a.m.d. Nuanțele pe care le comportă în zilele noastre apartenența confesională sunt puțin relevante pentru structura etnică și politico-națională.

Dar până la urmă revenim la alternativa inițială: Europa aceasta centrală a fost – sau mai este – o realitate obiectivă ori numai o imagine a istoriei și a politicii – una din multele câte se creează, ca o etichetă comodă sub care se pot inscripționa variate sentințe?

Austriecii execută ofițeri unguri la Arad (1849)

Întrebarea e legitimă, deoarece în jurul acestui concept nu s-a realizat nicicând un consens, așa cum a putut să pară din schița simplificată a dezvoltării sale lineare, întreprinse mai sus. Dimpotrivă, între specialiști din diverse domenii, prevalează divergențe și discuții în contradictoriu.

Nu există un acord asupra limitelor geografice ale Europei Centrale și asupra criteriilor după care să se fixeze aceste limite. Unii le extind, alții le restrâng, alții, în fine, le deplasează pe cu totul alte coordonate decât cele pe care, de bine de rău, le-a acceptat până acum cam toată lumea. Fernand Braudel, în fața acestor incertitudini, a lansat butada: „Europa Centrală este marginea occidentală a Europei de Est și cea răsăriteană a Europei de Vest.“

Se ezită între denumirile de Europa Centrală, Europă central-răsăriteană sau spațiu dunărean.

Se confruntă păreri asupra factorilor formativi ai popoarelor din acest spațiu, asupra eficienței sau ineficienței lor. S-a afirmat, de pildă, că peisajul central-european sau dunărean ar fi animatorul subiacent al unui spirit comun.

E curios că asemenea opinii, de sorginte nebuloasă romantică, sunt afirmate recent, cu ușurință, fără vreun demers, dacă nu la datele științei, măcar la resorturile matricei stilistice, intuite și dezvoltate de un Frobenius, Spengler sau Blaga.

În fond, spațiul central-european, de la Alpii Tirolului,

trecând prin câmpia maghiară și prin zona deluroasă a Croației, Slovaciei și Transilvaniei, este de o diversitate greu de acomodat rolului de generator al unei spiritualități comune.

Spirit echilibrat și curente novatoare

Despre popoarele de atâtea ori înșirate de istorie și de politică – austrieci, cehi, slovaci, maghiari, croați, români, polonezi, ruți – s-a afirmat ori că au fost supuse fidele ale monarhiei habsburgice și nu cum le arată literatura lor naționalistă, ori aprige adversare ale aceleiași, contrar celor spuse în literatura cu tentă nostalgică. În fapt, aceste poziții extreme au, ambele, o cotă de conținut real. E o greșeală a le absolutiza prin generalizare. Individual, ca și în grup, s-a trăit de către aceste popoare sau națiuni, în epoca modernă, un proces – chiar o dramă – a dedublării conștiințelor, între tendințele

politice integratoare, drapate tot mai frecvent în formula federalizării spațiului politic central-european, și speranțele înfăptuirii statelor naționale.

De la 1918 până astăzi, în acest spațiu s-au împotrănit declarațiile și actele de amicitie, cu suspiciuni reciproce și cu sentimente rezervate sau ostile.

În nici un cadru istoric experimentat în ultimele două secole – habsburgic, pluri-național, sovietizant sau post-comunist – nu s-a verificat maturizarea stabilă a unei afinități spiritual-politice, cu promisiuni comunitare, a popoarelor central-europene. Ceea ce nu vrea să însemne că drumul ar fi închis.

S-a mai susținut că, pe tărâm cultural, Europa Centrală s-a caracterizat printr-un spirit echilibrat, opus radicalismului ideologic și politic afirmat în Occident și în Rusia. De asemenea, că ea a fost sediul majorității curențelor novatoare în știință, gândire și arte, ce vor marca secolul al XX-lea.

Sunt iarăși doar adevăruri relative. Naționalismul virulent, antisemitismul, acțiuni anarhiste n-au lipsit din lumea politică central-europeană, nici chiar din reputat tolerantă Viena. Cât privește curente novatoare – să numim, la alegere, psihanaliza, structuralismul, muzica dodecafonică –, ele au apărut, e adevărat, în mediul vienez și praghez. Dar puteau să apară și altundeva – și semnele lor au existat –, fiindcă în mentalitatea colectivă din pragul secolului al

Încoronarea lui Franz Iosif ca rege al
Ungariei (1867)

XX-lea se crease o disponibilitate pentru concepții noi.

Kafka n-a fost singurul autor care a orientat pe direcții noi conținutul prozei literare, pictura – fără a trece cu vederea arta unui Gustav Klimt sau Oskar Kokoschka – și-a avut mari novatori în Rusia sau Franța; expresionismul, futurismul și dadaismul n-au fost central-europene, după cum nici muzica lui Stravinski sau baletul lui Diaghilev.

Teritoriu de întrebări și contradicții

Poate că „centro-europeismul” cel mai viabil ar putea fi acreditat în viața economică, în care componentele transnaționalele și o realitate general admisă și necesară. Pe baza ei se poate construi modelul ipotetic al unei Europe Centrale relativ coerente, cum au anticipat-o în secolul al XIX-lea economistul Friedrich List sau omul politic austriac baronul Karl Ludwig von Bruck ș.a. Numai că acest model, în pofida unor încercări încrezătoare, are șanse reduse de a fi revigorat în prezent, pentru bunul motiv că Europa Centrală este împinsă către periferia zonei de maximă pulsație economică a continentului. Aceasta, situându-se cândva în lungul axei Hamburg-Berlin-Viena-Trieste, s-a deplasat în timpurile apropiate spre o axă aproximativă Rotterdam-Milano.

Cât de mult este Europa Centrală un concept de speculație rezultă dintr-un scurt inventar al caracteristicilor și definițiilor ce i s-au atribuit: paradis transnațional și al „ereticeilor” (recte nonconformiștilor), potență multiculturală și multilingvistică, spațiu tragic, dar și al convivenței, al unei diversități reciproc tolerante, comunitate de memorie și de supliciu, numele unei forme de civilizație și al unui model cultural, o persistență a imaginației și a conștiinței istorice, un model de echilibru între etatism și pluralism politic, o exponentă a etosului acumulării de cunoștințe și de instruire și, în fine, poate că mai convenabil ar fi formula demnă de Pythia: „un teritoriu larg al întrebărilor la care încă nu s-a răspuns și al contradicțiilor încă nerezolvate”.

În detrimentul elanurilor nostalgice, un fapt apare evident în clipele de față: dacă odinioară o „Europă centrală”

se contura, concret, pe structura monarhiei habsburgice, ea nu mai este – după 1918 și 1945 – decât o idee, un produs al imaginărilor retrospectiv. E întreținută de criza neo-naționalismelor, pentru care se consideră că ar putea servi drept antidot; de presiuni externe – politice sau economice –, cum a fost până recent sovietaizarea sau cum se anunță dirijismul voalat al Comunității Europene și al NATO.

În ultimă instanță, ea pare a fi cel mai nimerit exprimată de definiția elegantă, adoptată de mai mulți autori: „O comunitate de destin, în perioade de criză”.

Mai importantă decât existența evaziv (în prezent) a unei Europe centrale, ca entitate diferențiată în peisajul vechiului continent, este acceptarea ideii că, reală sau imaginară, ea nu poate fi detașată de modelul spiritual european, de ansamblul acestuia. Ne gândim în special la epoca mai recentă, în care a devenit bine marcată osmoza între diferitele regiuni ale acestei Europe globale, adesea uitate și de tot atâtea ori redescoperite.

Cu modelul gândirii și sensibilității europene și, prin mijlocirea sa, cu modelul întregii lumi civilizate, cetățenii spațiului central-european împărtășesc, într-adevăr, o „comunitate de destin” – sentiment dezirabil a fi legitimat de toți oamenii conștiinței, întruniți dinspre oricare parte a orizontului politic. ■

Cehii cer aceleași drepturi ca și ungurii, după 1867

Exclusivitate

Probabil că sunt foarte puține țările europene care să nu aibă – chiar dacă nu le afișează în public – frontiere în discuție, fie și pentru numai câțiva kilometri. Tocmai de aceea prin Acordurile semnate la Helsinki și prin Pactul de stabilitate în Europa, semnat la Paris, în 1995, frontierele europene au fost garantate, așa cum au fost stabilite la sfârșitul celui de al doilea război mondial. Modificările care s-au produs totuși au avut loc în condiții speciale și, în mod evident, au rezultat în urma acordului marilor puteri.

De ce, atunci, să mai readucem în discuție probleme de frontieră ale României? Mai ales că, în cazul articolului ce urmează, statul care a provocat aceste probleme – U.R.S.S. – nu mai există?

În primul rând, pentru corecta informare a opiniei publice, în condițiile în care apar articole pe asemenea temă, nu întotdeauna bine documentate. Apoi, pentru a atrage atenția contemporanilor, prin lecțiile trecutului, să nu mai repete greșelile.

GRANIȚELE SUNT NEGOCIATE ȘI... IMPUSE

Punct de observație al grănicerilor sovietici

TATIANA A. POKIVAILOVA, IOAN CHIPER

În intervalul 1940-1948, frontiera dintre România și U.R.S.S. a suferit mai multe modificări. O parte a ei s-a aflat chiar în afara oricărei reglementări juridice, fie ea și arbitrară. Puțini știu că frontiera putea să arate altfel decât a fost consfințită în final. Cercetările întreprinse în arhivele din fosta U.R.S.S. ne-au permis să aducem la lumină câteva mărturii inedite, care limpezesc împrejurările dramatice ce au premers stabilirea definitivă a liniei de demarcație dintre cele două state.

Din interes strategie, nu din tremuratul mâinii

Tratatul de Pace semnat la Paris, la 10 februarie 1947, între Națiunile Unite și România preciza în Partea I. Frontiere, art. 1: „Frontierele României, indicate în harta anexată Tratatului de față (anexa I) vor fi cele care erau în ființă la 1 ianuarie 1941, cu excepția frontierei româno-ungare, care este definită în articolul 2 al

Tratatului de față. Frontiera sovieto-română este astfel [s.a.] fixată în conformitate cu dispozițiile acordului sovieto-român din 28 iunie 1940 și ale acordului sovieto-ceshoslovac din 29 iunie 1945.”

Dacă frontierele României – cu excepția celei cu Ungaria – erau cele din 1 ianuarie 1941, de ce a mai fost nevoie de precizarea, subliniată prin acel „astfel” pentru frontiera româno-sovietică? Să urmărim evoluția acesteia, începând cu anul 1940.

În primul rând, în 28 iunie 1940, nu se încheiase nici un acord sovieto-român. Fuseseră doar notele ultimative ale guvernului sovietic și răspunsul celui român, ceea ce cu greu s-ar putea numi un acord. Iar schimbul de note privea doar Basarabia și nordul Bucovinei, nu și ținutul Herța, cu o populație exclusiv românească și care nu făcuse niciodată parte din Imperiul rus sau din cel Habsburgic; el fusese ocupat, la sfârșitul lunii iunie 1940, de trupele sovietice, odată cu celelalte două teritorii românești.

S-a crezut o vreme că ocupația ținutului Herța s-ar fi datorat faptului că se trasase pe hartă frontiera cu un creion cu mină groasă, cei câțiva metri de pe hartă însemnând în realitate zeci de kilometri. De fapt, sovieticii au ocupat Herța cu bună știință, din cauza căii ferate care trecea prin zonă, legând nordul Basarabiei de Cernăuți, deci cele două noi posesiuni răpite la 28 iunie 1940.

Nu trebuie uitat nici faptul că guvernul sovietic a dorit și după 28 iunie 1940 să obțină și sudul Bucovinei, după cum o demonstrează insistențele lui V.M. Molotov în convorbirile cu liderii naștiți, la Berlin, în noiembrie 1940. Încă la 25 iunie 1940, comisarul poporului pentru Afaceri Străine, Molotov, preciza ambasadului german la Moscova că Uniunea Sovietică nu ridicase față de Ungaria problema Ucrainei Subcarpatice pentru că nu o socotea „actuală”. Ocuparea Bucovinei, fie doar și a unei părți din ea,

era un prim și obligatoriu pas pentru dobândirea unei importante poziții strategice din care Uniunea Sovietică putea controla Europa Centrală.

Un alt sector de frontieră care nu putea fi justificat prin „acordul sovieto-român din 28 iunie 1940” se afla în Delta Dunării. Aici, partea sovietică modificase, la 26 octombrie-5 noiembrie 1940, prin forța armelor, granița stabilită prin articolele 45 și 46 din anexa IV a Tratatului de Pace de la Berlin, din 13 iulie 1878. Motivul acțiunii sovietice fusese garantarea de către Germania și Italia, simultan cu Dictatul de la Viena, a teritoriului României și sosirea Misiunii militare germane în România, la 12 octombrie 1940. Sovieticii marcau astfel interesul lor pentru Balcani. La protestul ministrului român la Moscova, Gligore Gafencu, din 12 noiembrie 1940, adjunctul comisariatului poporului pentru Afaceri Străine, A.I. Vișinski, a replicat: „cele câteva insule dunărene nu au nici o importanță pentru România”, dar pentru U.R.S.S. „întărirea pozițiilor sale pe brațul Chilia prezintă un interes însemnat. Este vorba despre un interes defensiv, date fiind împrejurările, situația internațională și unele aspecte ale stărilor politice din vecinătate, ca și unele legături de prietenie cu Germania” (adică relațiile româno-germane). Până la 22 iunie 1941, data atacului împotriva U.R.S.S., nu se ajunsese la vreun acord între București și Moscova privind linia frontierei în zona Deltei Dunării.

U.R.S.S. trebuie să se învecineze cu Cehoslovacia

Așadar, în momentul semnării Tratatului de Pace, la 10 februarie 1947, linia de frontieră româno-sovietică nu coincidea în întregime cu prevederile acestuia, teritorii care ar fi trebuit să se găsească în posesia statului român rămânând dincolo de granițele sale. Acest fapt nu avea o recunoaștere internațională, nici măcar una printr-un acord bilateral.

În timpul războiului, Stalin și-a manifestat dorința să obțină întreaga Delta a Dunării (*Magazin istoric*, nr. 7/1997). În articolul 9 al proiectului, nefinalizat, al protocolului confidențial sovieto-englez elaborat la Moscova în decembrie 1941 se spunea: „În scopul asigurării securității U.R.S.S., România să predea teritoriul gurilor Dunării cu cele trei brațe”. În același document se vorbea despre revenirea Basarabiei și nordului Bucovinei în componența U.R.S.S. „în granițele de stat existente la 22 iunie 1941”. În preajma Conferinței ministrilor de Externe ai celor trei mari puteri aliate de la Moscova, din octombrie 1943, o notă sovietică de uz intern afirma că, deoarece România încălcase „acordul din 27-28 iunie 1940” privind frontiera cu U.R.S.S., aceasta trebuia restabilită conform amintitului „acord”.

Un alt document, din 10 ianuarie 1944, în care erau formulate propuneri privind organizarea postbelică, preciza că U.R.S.S. trebuia să aibă, la

sfârșitul războiului, „granițe strategice favorabile”, care puteau fi, în principiu, cele din 1941, fără ca aceasta să excludă modificări ale frontierelor cu Polonia, România, Finlanda sau alte țări. În orice condiții, se sublinia în document, trebuia să se ajungă la o graniță comună între Uniunea Sovietică și Cehoslovacia, chiar dacă aceasta implica modificări ale graniței cu Polonia sau România.

La 12 septembrie 1944, la Moscova, se semna Convenția de armistițiu dintre Națiunile Unite și România. La articolul 4 se prevedea restabilirea frontierei de stat dintre U.R.S.S. și România, așa cum fusese „stabilită prin convenția sovieto-română din 28 iunie 1940”.

După cum am precizat deja, ținutul Herța și modificările produse în octombrie-noiembrie 1940 la granița din sectorul Deltei Dunării nu intrau sub incidența „convenției” din 28 iunie 1940.

Instrucțiunile guvernului român date delegației trimise la Moscova pentru negocierea armistițiului precizau, la punctul 5: „În chestiunea frontierelor este de la sine înțeles că Comisia urmează să depună toate eforturile pentru obținerea unei soluții cât mai favorabile pentru țara noastră. În orice caz, ar trebui insistat asupra problemei regiunii Herța și a ostroavelor

din Delta Dunării.” Tentativa părții române de a aborda aceste probleme a eșuat, Molotov refuzând categoric orice discuție. În momentul discutării reformulării articolului din Convenție privind Transilvania, delegația română și-a manifestat interesul pentru restabilirea graniței comune între România și Cehoslovacia. Partea sovietică a evitat să discute despre acest subiect, deoarece nu dorea să-și dezvăluie încă intențiile față de Ucraina Subcarpatică.

Având în vedere că atât Convenția de armistițiu, cât și Tratatul de Pace de la Paris invocă „acordul” româno-sovietic din 28 iunie 1940, ca bază pentru fixarea frontierei de stat dintre cele două țări, ar

trebui să deducem că în intervalul 1944-1947 nu a intervenit nici o schimbare în poziția celor două țări. În realitate, situația a fost alta.

Frontiera incertă

La 7 ianuarie 1946, Biroul politic al C.C. al P.C.(b) al Uniunii Sovietice a adoptat o rezoluție prin care aproba proiectul de directive pentru delegația sovietică care avea să participe la Conferința adjuncților miniștrilor de Externe de la Londra în vederea perfectării tratatului de pace ce urma să fie încheiat cu România. Directivele precizau că delegația trebuia să se mențină pe poziția propunerilor prezentate la Conferința de la Londra a miniștrilor de Externe (11 sep-

tembrie-2 octombrie 1945) și a acordurilor interaliatate convenite atunci. Delegația sovietică trebuia să amâne discutarea problemei schimbării granițelor României, motivând că „nu a primit încă materialele necesare”.

Nu era vorba de problema Transilvaniei, lămurită la punctul trei (se menținea propunerea sovietică potrivit căreia întreaga Transilvanie urma să revină României), nici de Basarabia și nordul Bucovinei, pentru că propunerile sovietice din 12 septembrie 1945 prevedeau, între altele, preluarea în textul tratatului de pace a mai multor articole ale

București, august 1940. Grigore Gafencu, împreună cu soția, pe peronul Gării de Nord, în momentul plecării în misiune la Moscova

Convenției de armistițiu, iar propunerile britanice din 17 septembrie și cele ale S.U.A., din 19 septembrie 1945, recunoșteau că frontiera româno-sovietică trebuia să fie cea stabilită prin „ačordul” din 28 iunie 1940. Deci, punctul 4 al instrucțiunilor, intitulat „În legătură cu problema schimbării granițelor României”, se referea la altceva. În primul rând la sectorul frontierei din Delta Dunării. Dar nu numai la acel sector. Existau semne clare că autoritățile sovietice nu doreau doar obținerea unei frontiere comune cu Cehoslovacia, ci și alipirea Ucrainei Subcarpatice și, în acest context, posibile modificări ale frontierei de nord a României, în zona Maramureșului.

Astfel, în ajunul primei reuniuni a Consiliului Miniștrilor de Externe – organism creat la Conferința de la Potsdam (17 iulie-2 august 1945), care urma să funcționeze ca organ permanent pentru încheierea tratatelor de pace cu Italia, Bulgaria, Finlanda, Ungaria și România – linia frontierei româno-sovietice avea mai multe segmente incerte și fierbinți.

Un document sovietic, nesemnat, intitulat „Ședința din 6 septembrie 1945 la C.C. al P.C.(b)”, preciza la punctul 1: „Cu privire la granița sovieto-română pe cursul inferior al Dunării”: „S-a

decis: Să se convină nemijlocit cu guvernul român ca granița sovieto-română la Dunărea inferioară să treacă pe șenalul navigabil al canalului Sulina, neridicând această problemă în Consiliul Miniștrilor [de Externe – n.a.]. Drept compensație pentru concesiia guvernului român referitor la această graniță să nu fie prezentată guvernului român revendicarea de alipire a orașului Sighet la R.S.S.U. [craineană] și a liniei de cale ferată care-l străbate și, de asemenea, să fie cedat României raionul Herța, cu excepția căii ferate și a teritoriului raionului situat la nord de această cale ferată.” La punctul 14 se consemna laconic: „Cu privire la convorbirile cu Groza referitoare la problema graniței sovieto-române pe șenalul canalului Sulina.”

O vizită la Moscova

Între 4 și 13 septembrie 1945, o delegație guvernamentală română, condusă de primul ministru Petru Groza făcea o vizită la Moscova. Documentele sovietice la care

am avut acces, ca și stenoograma ședinței din 14 septembrie 1945 a Consiliului de Miniștri al României, consacrată acestei vizite, nu cuprind referiri la discutarea vreunei probleme referitoare la granița româno-sovietică.

Nu avem, deocamdată, elemente suplimentare pentru a încadra mai bine în context acest document necunoscut din 6 septembrie 1945. Să mai semnalăm și proiectul unei note adresate de V. Molotov vicepreședintelui Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, Gheorghe Tătărescu. Documentul, nedatat, începe cu fraza: „În legătură cu discutarea, care urmează să aibă loc, a tratatului de pace cu România, guvernul sovietic consideră de dorit reglementarea, împreună cu guvernul român, a problemei graniței sovieto-române.” În proiect se menționa că în 1940 nu se ajunsese la o înțelegere în comisia mixtă româno-sovietică pentru stabilirea graniței în zona gurilor Dunării. Se preciza că guvernul sovietic aprecia „o soluție justă a acestei

probleme prin fixarea liniei de frontieră la gurile Dunării pe brațul Chilia și ramificațiile de sud ale acestuia”.

În același document se preciza că era necesar să fie reglementată și problema noului segment al frontierei româno-sovi-

Soldați în gara din Cernăuți

etice în zona Ucrainei Subcarpatice. Se atrăgea atenția că situarea pe teritoriul României, în zona orașului Sighet, chiar pe granița româno-sovietică, a căii ferate care unea partea de Vest cu cea de Est a Ucrainei Subcarpatice crea multe dificultăți de ordin economic și de altă natură. „Guvernul sovietic socotește potrivit să fie rectificată granița în această zonă astfel încât întreaga cale ferată Tacevo-Rahovo să se afle pe teritoriul Uniunii Sovietice. O astfel de rectificare a graniței va însemna mutarea ei cu 4-6 kilometri sud pe un segment lung de aproximativ 50 km.” Orașul Sighet urma să rămână României. De asemenea, trebuia constituită Comisia mixtă sovieto-română pentru marcarea frontierei de stat dintre U.R.S.S. și România.

La Conferința de Pace de la Paris, delegația sovietică a prezentat ca anexă pe care se indica traseul frontierelor românești o hartă la scara 1:1 500 000. De obicei, la trasarea frontierelor se utilizau hărți la scara 1:20 000, tocmai pentru a putea fi precizate detaliile. În plus, harta conținea erori. Astfel, insula Corbu de pe Dunăre, care era a României, apărea ca aparținând Iugoslaviei.

Profitând de erori, Gheorghe Tătărescu, vrând să provoace, indirect, discutarea în Conferință a situației ostroavelor din Delta Dunării ocupate în 1940 de U.R.S.S., a înaintat Conferinței un memorandum privind insula Corbu. Delegații britanici și americani au înțeles substratul demersului românesc și au ridicat problema os-

troavelor. Dar delegația sovietică a replicat că problema nu figura în memorandumul românesc și deci nu putea fi luată în discuție.

Tătărescu a regretat că fusese prea subtil. Spre sfârșitul lunii ianuarie 1947, cu mai puțin de două săptămâni înaintea semnării tratatului, el le-a declarat lui Bodnăraș și Petru Groza că trebuie să ridice din nou problema revenirii la România a ostroavelor de pe brațul Chilia, pentru că altfel va fi socotit trădător.

Ostroavele - fără compensații

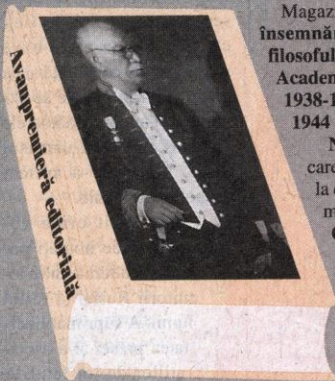
La 29 ianuarie 1947, E. Bodnăraș i-a transmis ambasadorului sovietic la București, S. Kavtaradze, poziția lui Tătărescu, ca și opiniile lui Petru Groza și a sa proprie. Pare mai degrabă o tentativă românească - în care cei trei membri ai guvernului de la București și-au împărțit rolurile - de a determina, în perspectivă, o modificare a poziției sovietice. E. Bodnăraș a precizat că el și P. Groza nu împărțeau soluțiile propuse de Gh. Tătărescu, că tratatul trebuia semnat așa cum era și că nu trebuia să fie ridicată nici o problemă în legătură cu modificarea frontierei româno-sovietice și, în special, cu ostroavele de pe brațul Chilia. Dar, totodată, Groza transmitea prin Bodnăraș propunerea ca guvernul sovietic, după semnarea tratatului, să facă unele corecturi ale graniței drept compensații pentru ostroavele menționate. „În acest sens, Groza s-a referit la convorbirea sa cu tovarășul

Stalin [referire desigur la convorbirea din septembrie 1945 - n.a.]. Groza dorește ca după semnarea Tratatului de Pace să fie transmis României orașul Herța și după aceea, ceva mai târziu, bucată de teritoriu pe care trece calea ferată Siret-Halmei.” În raportul său, Kavtaradze preciza că „Bodnăraș a spus că Groza și ei (prieteni [comuniști - n.a.]) îl vor determina pe Tătărescu să semneze Tratatul de Pace fără a ridica vreo pretenție față de Uniunea Sovietică și-i vor da de înțeles că guvernul sovietic va acorda o oarecare compensație pentru ostroavele de pe brațul Chilia.” La răspunsul ambasadorului că tratatul trebuie semnat fără ridicarea vreunei pretenții sau cereri, Bodnăraș „a rugat totuși ca să se aducă la cunoștința guvernului sovietic cele de mai sus.”

La 4 februarie 1948, la Moscova a fost semnat Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală dintre U.R.S.S. și România. În aceeași zi, era semnat și un Protocol referitor la precizarea parcursului liniei frontierei de stat între R.P. Română și U.R.S.S. în care, între altele, se preciza că granița „se continua... de-a lungul fluvialului Dunărea, de la Pardina la Marea Neagră, lăsând insulele Tătaru Mic, Daleru Mic și Mare, Maican și Limba de partea Uniunii R.S.S. ... Insula Șerpilor, situată în Marea Neagră, la răsărit de Gurile Dunării în cadrul Uniunii R.S.S.”

După o confruntare de mai mulți ani, Uniunea Sovietică își impunea voința și fixa frontiera cu România așa cum dorea. ■

ELIBERAREA ROMÂNIEI VA VENI FOARTE TÂRZIU

Magazin istoric a publicat în nr. 4-7/1997 o selecție din însemnările – inedite la acea dată – din anul 1946 ale filosofului C. Rădulescu-Motru (1868-1957), membru al Academiei Române (al cărui președinte a fost între anii 1938-1941; de asemenea, în intervalul 1935-1938 și 1941-1944 a îndeplinit funcția de vicepreședinte).

Notațiile sale, intitulate Revizuirile și adăugirile pe care experiența celor 75 ani împliniți mi-a impus să le fac la cele publicate și trăite de mine și de oamenii din timpul meu. Început la 2/15 ianuarie 1943, se păstrează la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române. Este un document memorialistic impresionant, autorul consemnând cele întâmplate în zilele și ani de după 1943, evocând fapte, personaje, evenimente din viața culturală, științifică românească, de peste jumătate de veac, începând cu ultimele decenii ale secolului trecut.

Un colectiv de cercetători de la Biblioteca Academiei Române, coordonat de acad. Dinu C. Giurescu, se îngrijește de publicarea acestei valoroase scrieri memorialistice. Au apărut până acum șase volume (anii 1943-1948), în Editura Floarea Darurilor (consilier editorial dr. Stancu Ilin) și sunt în pregătire alte două.

Prezentăm în avanpremieră editorială însemnările făcute în anul 1949. Un an greu atât pentru țară, marcat, între altele, de începutul procesului de colectivizare, generator de nenumărate suferințe și umilințe ale țărănimii, greu și pentru autor, îndepărtat din viața științifică, cu o existență plină de privațiuni. În iunie 1948, prin reorganizarea Academiei Române – transformată în Academia R.P.R. – C. Rădulescu-Motru, împreună cu alți academicieni, a fost „epurat” dintre membrii ei (Magazin istoric, nr. 3/1992). Va fi repus în drepturi abia în iulie 1990.

Am transcris, selectiv, însemnările sale, fără a mai marca prin trei puncte întreruperile de text.

C. RĂDULESCU-MOTRU

• Când va elibera Rusia România • Greșeala lui Mihai Eminescu • Lenin coboară Cortina de Fier • Suspiciune, suspiciune și iar suspiciune • Completa înfeudare a Academiei la politica rusească

1949

5 iunie. De când a început Conferința miniștrilor de externe ai marilor puteri la Paris, circulă prin București tot felul de zvonuri privitoare la eliberarea României de sub

ocupația rusească. Eu sunt însă sceptic. Eliberarea României va veni foarte târziu. În orice caz, eu nu o voi vedea. Anglo-americanii merg încet, fiindcă sunt negustori, obișnuiți cu tocmeala. Nu-

mai după ce ei vor înțelege că nu pot scoate nimic de la ruși cu tocmeala, numai atunci vor începe cu amenințările. Până ce nu va fi serios amenințată cu război, Rusia nu va elibera România.

18 iunie. Am recitit ieri (prin ochii fiicei mele Margot) articolele scrise de mine altădată, în *Noua Revistă Română* adunate într-o broșură cu titlul *Naționalismul*.

Cum se înțelege și cum ar trebui înțeles. Broșura face parte, sub nr. 34, din *Biblioteca Lumea*. N-aș putea nici astăzi caracteriza mai bine naționalismul care se făcea altădată în țara noastră. În aceste articole arătam că adevărata cauză care a adus sărăcia țării noastre a fost nepregătirea poporului român pentru o muncă mai intensă și mai susținută. În aceste articole arăt și greșeala pe care o făcea Mihai Eminescu cu teoria sa despre păturile suprapuse, de origine greco-bulgărească.

28 iunie. Presimțind greutățile care vor sta în calea socialismului bolșevic, sau comunismului rusesc, și mai ales, având ferma convingere că, pentru a opri expansiunea acestuia, popoarele burgheze vor duce o luptă crâncenă. Lenin, făuritorul

„Ani de zile [după 1947] C. Rădulescu-Motru a suferit de foame. Abia în 1955, după ce se zvonise că el căzuse pe stradă leșinat de foame, abia atunci s-au sesizat forurile Academiei și l-au încadrat la Institutul de Psihologie ca cercetător științific, adică în cel mai mic post, ca să-i poată da un salariu și să-l pună la adăpost de mizerie.

C. Rădulescu-Motru a suferit cumplit nu numai de foame, ci și de frig. Caloriferul se stricase, iar colocatarii refuzau sau nu puteau să contribuie la repararea lui. În camera sa își instalase, ca și cei mai săraci oameni, o sobită de tablă (pe care i-o dăruise un fost elev), al cărei burlan era scos prin oberlichtul ferestrei...

În ultimii ani de viață, prin bunăvoința doctorului C. Parhon, el era internat, din octombrie până în martie, la Spitalul de Geriatrie, având aici căldură din belșug și masă gratuită. În ultimul an și jumătate al vieții, el a primit, prin grija lui Miron Constantinescu, care era membru al Biroului Politic [al C.C. al P.M.R.] și prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și care-i fusese elev, o pensie personală de 1 500 lei. Această pensie îi venea prea târziu...

Îl văzusem împreună cu Tudor Vianu la Spitalul de Geriatrie, cu două zile înainte de a-și da sfârșitul. Era foarte slăbit, se deshidratase. Ne-am dat seama că nu zilele, ci și orele îi erau numărate. Dar spiritul său era tot atât de lucid ca și când ar fi fost în floarea vârstei și perfect sănătos. Preocupările filosofice nu-l părăsiseră. Amărât și îndurerat, el a ținut să protesteze împotriva calificării concepției sale filosofice ca idealistă.

Și-a dat sfârșitul la 6 martie 1957, la vârsta de 89 de ani, în Spitalul de Geriatrie, ca un biet pensionar al unui azil de bătrâni.

Prin derogare de la dispozițiile în vigoare, de a nu se anunța prin presă încetarea din viață a nici unei personalități a regimului burghez, Miron Constantinescu a dat ordin ca atât ziua morții, cât și ziua înmormântării lui C. Rădulescu-Motru să fie publicate de ziare și anunțate de posturile de radio. Datorită acestui fapt, o lume imensă a participat, la Cimitirul Bellu, la ceremonia înmormântării sale.“

N. Bagdasar

comunismului rusesc, a făcut din propaganda comunismului o adevărată pregătire de război totalitar contra lumii necomuniste. În acest scop, cu o voință de fier, călcând adesea peste toate scrupulele de conștiință și cu toate riscurile la care se expunea, el a luat următoarele măsuri, pe care urmașul său, Stalin, le-a aplicat apoi cu sfințenie.

1. A oprit orice comunicare de noutăți politice și culturale între locuitorii Rusiei și restul lumii. A suprimat libertatea presei și a asociațiilor de tot felul. A interzis audierea emisiunilor de radio străin, lăsând numai răspândirea emisiunilor de radio oficial prin megafoane instalate pe stradă. A fost suprimată în bună măsură presa și corespondența prin scriitori particulare între locuitorii din Rusia și celelalte țări. Cu alte cuvinte, a închis Rusia într-un zid, care să nu-i lase posibilitatea de a privi la aceea ce se petrece în jurul ei.

2. A desființat din temelie toate instituțiile împrumutate organizației burgheze, începând cu instituția proprietății individuale. Deodată cu instituțiile, nu s-a sfiit să lichideze cu cruzime și persoanele înrulate, fie cât de depărtate, cu tradiția vieții economice, sau culturale burgheze. A tolerat deportări, condamnări la închisoare și chiar la moarte, după un simulacru de judecată, a tuturor celor ce nu se supuneau orbește planificării comuniste. Până și comunistii, prietini ai fondatorului Lenin, au căzut victime ale acestei lichidări nemiloase. Proprietatea individuală a fost desființată cu prețul informetării a milioane de țărani și a destrămării legăturilor de familie a locuitorilor de oraș. Rusia n-a cunoscut o foamete mai îngrozitoare de cum a fost aceea care a bântuit-o în in-

tervalul cât a durat colectivizarea muncii agricole și care s-a sfârșit cu puțin înainte de începerea celui de al doilea război mondial, în 1939.

Realizarea programului comunist s-a executat totuși cu tot valul de suferințe pe care ea îl aducea după sine.

Alături de proprietatea individuală, o persecuție persistentă au avut să sufere instituțiile religioase, fără deosebire: creștine, musulmane, mozaice etc. Religia, sub orice formă, a fost socotită nu numai ca inutilă, dar ca o adevărată perversiune a culturii omenești. Ea nu face decât să abată mintea poporului de la cunoașterea adevăratelor lor interese. În special credințele ei mistice în nemurirea sufletelor și viața viitoare servesc burgheziei ca un fel de narcotic pentru adormirea celor săraci și nenorociți. În consecință, bise-

riile creștine au fost închise, sau devastate, iar slujitoriile lor batjocoriți, închiși, ori siliți prin teroare să se facă vinovați de apostazie.

(Continuare în p. 23)

„În genere stăpân pe sine, calm, C. Rădulescu-Motru nu se enerva decât foarte rar. Iar atunci enervarea se exterioriza prin roșeața figurii, prin tremurul buzei inferioare, prin exclamația «Ei, comedie!». La el, enervarea mergea mână în mână cu inhibiția verbală.

În relațiile sociale, C. Rădulescu-Motru nu făcea niciodată caz de situația și de prestigiul său, ci se comporta ca un «bonhomme», simplu și natural, făcând glume și primind glume, participând cu modestie la discuții și neluând niciodată în nume de rău când vreunul dintre preopinienți era de altă părere sau îl contrazicea.

Nu căuta să-și impună ideile sale și manifesta totdeauna înțelegere pentru ideile altora. Nu căuta să facă prozeliti ai sistemului său filosofic.“

(N. Bagdasar, din antologia C. Rădulescu-Motru, *Psihologia poporului român*, ediție îngrijită de Alexandru Boboc, Editura Paideia, București, 1998)

Sedintă la Academia Română în anii '40

1945. OPERAȚIUNEA BANI PENTRU PARTID

La Arhivele Naționale ale României, în fondul Secției Economice a C.C. al P.C.R., se află dosarul 86/1945. El cuprinde un singur document, de o pagină și jumătate. În ce constă valoarea lui?

ȘTEFAN PETRE KIRSON

Dispunem de foarte puține surse documentare privind veniturile și sursele de finanțare ale partidului comunist. Cel din dosarul 86/1945 – un raport al Comisiei Centrale Financiare a P.C.R., organism aflat în subordinea Comitetului Central – constituie o raritate. El ne oferă date despre numărul de membri pe care îi avea partidul (cel puțin plătitori de cotizație), despre resursele sale financiare și despre preocupările de viitor în acest sens. Documentul poartă trei semnături: Aurel Vijoli (*Magazin istoric*, nr. 5/1997), care era șeful Comisiei, Berman și Calmanovici (*Magazin istoric*, nr. 1-3/1992), membri ai biroului de conducere.

Comisia Centrală Financiară era formată dintr-un colectiv central („20 tovarăși”) și cinci „colective de grupări profesionale: ingineri, textile, chimice, pielărie, forestiere. În curs de

formare mai sunt două colective: comerț tehnic și avocați”. În colective activau 40-50 de oameni.

Documentul face o trecere în revistă a veniturilor realizate de partidul comunist în intervalul decembrie 1944-martie 1945. De la 15 085 000 lei la sfârșitul anului 1944 (19 782 000 în ianuarie, 15 898 000 în februarie), veniturile cunoscuseră un salt spectaculos, la 37 617 000 lei, în luna martie 1945. Era o creștere de 233% față de luna precedentă. Nu avem încă date despre lunile următoare, dar putem presupune că instalarea guvernului dr. Petru Groza la 6 martie 1945 a fost cauza principală.

Documentul ne prezintă și sursele din care erau obținuți banii. „1) Prin contribuții unice sau cotizații ale celor 5-600 simpatizanți ai noștri. 2) Prin rezultatul unor participări de afaceri.” În continuare se preciza: „Numărul restrâns de simpatizanți se

datorește: a) faptului că ne adresăm numai celor bogați; b) burghezia românească fiind greu accesibilă din motive politice, suntem siliți să lucrăm mai mult în burghezia evreiască.” Pasajul este ambiguu, neprecizând exact ce se înțelegea prin „cotizații ale celor 5-600 simpatizanți”: erau membri de partid sau nemembri care contribuiau însă cu bani. Autorii raportului se plângeau că deși încasările au sporit, ele nu au ținut pasul cu devalorizarea leului, dar mai ales cu nevoile partidului.

Pentru rezolvarea problemelor financiare și găsirea unor noi surse de venituri erau avansate patru propuneri. În primul rând, se cerea instalarea unui „om de-al nostru” în fruntea oficiului ce urma să se creeze pentru a centraliza și dispune de toate comenzile pentru furnituri în natură ce luau calea U.R.S.S., potrivit Convenției de Armistițiu.

A doua soluție viza tot relațiile comerciale cu U.R.S.S. „Se vorbește despre înființarea unui concern mare, cu drepturi apreciable. Este de dorit ca să participe și Soc. Globus la acest concern, care desigur că va realiza beneficii importante...”

O altă cale propusă: numirea unor persoane indicate de partid la „bunurile inamice controlate de stat”. În sfârșit, cea de a patra posibilitate o reprezentau „departamentele conduse de noi”,

unde se puteau face aranjamente care să asigure venituri importante partidului.

În final, documentul – pe care, repetăm, îl semnase și Vijoli – sublinia o deficiență a Comisiei Centrale Financiare. Faptul că Vijoli primise numeroase sarcini de partid (cerc de studii, probleme economice, Banca Națională a României) îi lăsa prea puțin timp pentru activitatea Comisiei. „Este de dorit ca Vijoli să fie desărcinat de această responsabilitate și să fie numit

în locul său un tovarăș care să dispună de timpul necesar pentru rezolvarea tuturor chestiilor noastre și menținerea unui contact mai strâns cu C.C.-ul sau tov. Vijoli să fie desărcinat de unele din sarcinile ce i s-au încredințat.”

Nu știm cum s-a rezolvat această ultimă problemă. Știm însă cum în câțiva ani partidul comunist a reușit să pună sub control întreaga avuție a țării, naționalizând inclusiv proprietățile celor care, în 1945, îl finanțaseră. ■

ELIBERAREA ROMÂNIEI...

(Urmare din p. 21)

3. Expansiunea comunismului nu este pe deplin asigurată prin desființarea instituțiilor și lichidarea persoanelor burgheze. Ea trebuie completată prin întărirea crezului comunist în sufletele celor chemați să o execute. Această întărire se face prin defăimarea vieții economice și culturale burgheze și preamărirea vieții economice și culturale rusești, îndrumate de ideologia comunistă. Tot ce se produce în țările burgheze este corupt și decadent. În schimb, tot ce se produce în Rusia comunistă este de o valoare fără pereche. Mai presus de orice, de o valoare care va rămâne pentru eternitate sunt scrierile lui Marx, Engels, Lenin și Stalin, în care se găsește formulată ideologia comunistă și împreună cu aceasta este formulată odată și pentru totdeauna direcția în care urmează să se desfășoare întreaga civilizație a omenirii. Cu sufletul întărit de acest crez, orice locuitor al Rusiei va ști să-și facă datoria într-un război totalitar pentru apărarea comunismului.

4. Ca să fie victorios, războiul trebuie să fie condus de un stat major, care să întrupeze în el toate virtuțile cerute de înălțimea victoriei ce este de câștigat, căci victoria comunismului este doar victoria omenirii eliberate de sub jugul ignoranței, sărăciei și corupției morale în care este ținută de organizarea burgheză. Acest stat major este comitetul politic ales de partidul

comunist. Partidul, ca și comitetul, trebuie ținute sub un veșnic control, pentru ca în sânul lor să nu se infiltreze elemente corupte ale burgheziei. În acest scop se pune periodica lor epurare. De la cel mai de sus, până la cel mai de jos comunist stă suspendată deasupra capului frica epurării. Un ministru atotputernic astăzi poate fi aruncat la închisoare mâine, indiferent de serviciile aduse de el partidului. Frica pe de-o parte, speranța de înălțare în grad, pe de alta, sunt cele două arme care mențin disciplina propagandei comunismului rusesc, ori pe unde ea își face apariția; în cuprinsul Rusiei, ca și în cuprinsul țărilor învecinate Rusiei, de sub regim comunist.

30 iunie. Ziarele de astăzi publică un lung manifest al Prezidiului Academiei R.P.R. în care se recomandă oamenilor de știință o justă orientare în activitatea lor științifică. Academia recomandă ca oamenii de știință români să scrie în românește, să cugete în primul rând la interesele poporului românesc, dar, în același timp, să se orienteze pe linia ideologiei socialiste – Marx, Engels, Lenin și Stalin și să considere știința rusească drept cea mai înaltă. Documentul acesta, din care rezultă o completă înfeudare a Academiei la politica rusească, m-a surprins profund. Nu mă așteptam la atâta servilitate. Comentarea lui o cred de prisos. ■

(Va urma)

Prezentare și selecție
Gabriela DUMITRESCU

O pagină mai puțin cunoscută a rezistenței anticomuniste

„CABINETUL NEGRU“

La sfârșitul anului 1946 și începutul lui 1947, Siguranța controlată de comunisti a intrat în alertă. Ea fusese sesizată că în Ministerul Afacerilor Externe (M.A.E.) funcționa o organizație „subversivă”, denumită „Cabinetul Negru”, care desfășura o intensă activitate „antiguvernamentală, antidemocratică și antisovietică”. Șeful acestei organizații fusese identificat în persoana diplomatului Victor Rădulescu Pogoneanu.

PETRE OTU

Victor Rădulescu Pogoneanu s-a născut la 21 septembrie 1910, la București, fiind licențiat în drept, filosofie și literă al Universității din Capitală. A intrat în serviciul M.A.E. în anul 1934, ca atașat de legăție, funcționând în cadrul secțiunilor Balcanică și Europa Centrală (1934-1938), Europa Occidentală și Orientală (1940-1941). În perioada 1938-1940, a lucrat ca secretar de legăție la misiunea diplomatică română din Berlin. În 1941 a fost numit secretar la Legația română din Stockholm, de unde și-a cerut rechemarea în 1943.

„Eminența cenușie a opoziției“

Revenit în administrația centrală, Victor Rădulescu Pogoneanu a fost numit director

adjunct al Cabinetului și Cifrului, șeful său direct fiind Grigore Niculescu-Buzești. În această calitate, a luat parte activă la demersurile inițiate de opoziția democratică pentru ieșirea României din Axă. Un alt implicat în evenimentele de atunci, diplomatul George I. Duca, scria în memoriile sale că „triumviratul Buzești-Pogoneanu-Stârcea ține toate sforile în mână, hotărând nu numai asupra negocierilor cu Aliații, dar jucând chiar un rol însemnat în politica internă. Regele este sub influența lor, iar opoziția ascultă de sfaturile pe care le dau. Cu toate că recunosc capacitatea lor, mă îngrijorează totuși că probleme atât de precumpănitoare sunt în

mâini pe cât de ambițioase pe atât de neexperimentate“. Mai târziu, la procesul liderilor Partidului Național-Tărănesc (29 octombrie - 11 noiembrie 1947), Iuliu Maniu, îl aprecia ca pe un om foarte talentat, „cu cunoștințe diplomatice excepțional de întemeiate și cu un talent de expunere impresionant“.

După 23 august 1944 a fost directorul Cabinetului și Cifrului, dar și al Presei și Informațiilor din cadrul M.A.E. La prima funcție a renunțat după 6 martie 1945, când puterea a fost preluată de guvernul dr. Petru Groza. De altfel, la sfârșitul anului 1946, ca și alți diplomați de carieră, a fost înlăturat de către comunisti din cadrul M.A.E.

Documentele organelor de urmărire îl caracterizează drept „un om de o inteligență rară, dar care utilizează această calitate în mod negativ”. Belu Silber, cunoscut fruntaș comunist, îl considera drept „eminența cenușie a opoziției”.

După 23 august 1944, Piki Pogoneanu, cum i se spunea adesea, a rămas un apropiat al partidelor istorice, în special al Partidului Național-Tărănesc. În cursul anului 1945 el s-a întâlnit de două ori și cu Lucrețiu Pătrășcanu, prima dată fiind de față și Grigore Niculescu-Buzești. În timpul celor două întâlniri s-au căutat soluții pentru rezolvarea „grevei regale” din lunile august-decembrie 1945 (*Magazin istoric*, nr. 1-3/1996).

După plecarea lui Grigore Niculescu-Buzești în Occident, Victor Rădulescu Pogoneanu și-a asumat sarcina de a coordona activitatea informativă a opoziției din interior și exterior și de a salva pe unii din liderii opoziției prin trimiterea lor în Occident, unde urmau să acționeze pentru revenirea țării la un regim democratic.

Casa din str. W nr. 30

Cercetările organelor de Siguranță au stabilit că, în scopul înfăptuirii obiectivelor sale, Piki Pogoneanu reușise să organizeze o solidă structură informativă în interiorul M.A.E., caracterizată de Inspectoratul de Siguranță al Capitalei drept o „organizație reacționară bine încheată”, care „are pe de o parte activitate conspirativă împotriva statului și pe de altă parte instigă pe funcționari împotriva guvernului prin lansarea diferitelor zvonuri cu caracter alarmist”. Exagerând, poate în mod voit, organele de siguranță apreciau că, în realitate, „Cabinetul Negru” era acela care conducea întregul M.A.E.

Persoanele bănuite au fost puse sub supraveghere, autoritățile fiind ajutate și de „sindicatul” funcționarilor din minister, aflat sub conducerea comuniștilor. Toate dovezile adunate duceau la concluzia că sediul acestei structuri de rezistență anticomunistă se afla la locuința lui Victor Rădulescu Pogoneanu din Parcul Jianu. Casa acestuia din strada W

nr. 30 fusese, în prealabil, închiriată unui diplomat polonez și, în acest fel, scoasă de sub controlul poliției, care nu mai putea face descinderi în imobil. Aici se perindau funcționari ai M.A.E., oameni politici ai opoziției, militari, diplomați străini etc.

Organele de Siguranță au identificat patru departamente cheie din cadrul M.A.E. în interiorul cărora Piki Pogoneanu reușise să se infiltreze. La Serviciul cifrurilor secrete „A și B” îi avea pe Emil Oprișan, consilier de legație, pe Emil Lăzărescu și Alina Oeiconomu, dactilografă; la cifrul „B”, în curs de constituire, îi avea pe Victor Onișor, directorul Cifruului, și pe Maria Rădulescu-Sârbu, dactilografă. Oameni de încredere avea și la Serviciul Fondul Informațiilor Secrete, în persoana consilierului diplomat Sofronie, sau, la Direcția contabilitate, unde lucra Constantin Teodorescu, șeful acestui serviciu. Foarte devotat îi era și Notti Constantinide, directorul Direcției personal. Legăturile sale funcționau și în cadrul cabinetului Ministrului de Externe, prin intermediul stenodactilografei și

Victor Rădulescu Pogoneanu este un om foarte talentat, „cu cunoștințe diplomatice excepțional de întemeiate și cu un talent de expunere impresionant”.

translatoarei principale a cabinetului Raluca Georgescu și prin dactilografa Florica Spirescu. Chiar Victor Brabețanu, secretarul general al M.A.E., era bănuț că sprijină activitatea „Cabinetului Negru”; un alt nume des pomenit printre colaboratori era acela al lui Camil Demetrescu, secretar de legatie.

Toate persoanele amintite puteau oferi informații de primă importanță. Potrivit uzanțelor, telegramele primite și trimise se redactau în trei exemplare: unul rămânea în arhiva ministerului, altul era expediat Palatului Regal, iar al treilea era primit de Emil Bodnăraș, secretar general al Președinției Consiliului de Miniștri. Prin legăturile sale, Rădulescu Pogoneanu obținea un al patrulea exemplar. El căpăta cu regularitate la domiciliu și *Buletinul secret nr. 1 al Agenției RADOR*, document destinat doar câtorva ministere și Comisiei Aliate de Control.

Toate acestea îi determinaseră pe anchetatori să aprecieze că sistemul de informații pus la cale de Victor Rădulescu Pogoneanu era „de o perfecțiune de admirat” și putea „la un moment dat aduce grave vătămări ordinii și siguranței statului”.

Rădulescu Pogoneanu avea strânse legături cu Palatul Regal, unde baronul Stârcea îi era prieten foarte apropiat. Tot aici și-a asigurat colaborarea

Ministrul de Justiție L. Pătrășcanu (în stânga fotografiei) a rămas insensibil la intervenția familiei Pogoneanu

lui Naum Ionescu, șef al cancelariei marelui palatului, care adesea îl vizita la locuința din Parcul Jianu cu automobilul Casei Regale. De asemenea, dactilografa Despina Hodoș îi era foarte devotată. Prin aceste persoane el putea informa Palatul despre proiectele guvernului Groza, despre reacțiile populației la unele dintre măsurile preconizate de autorități, precum și despre opiniile unor diplomați străini privind situația din țară. Se crease convingerea că Piki Pogoneanu „ar avea liberă trecere la suveran, care l-ar aprecia foarte mult și chiar l-ar încuraja în acțiunea sa”.

Sucursala Berna

Organele de Siguranță erau și mai îngrijorate de faptul că acest „Cabinet Negru” avea multiple contacte cu străinătatea. Sucursala sa se găsea la Berna și era condusă de Titus Rădulescu Pogoneanu, fratele lui Victor. Titus fusese trimis

în Elveția în august 1944 pentru a înființa aici un Centru de studii românești. După lovitură de stat de la 23 august 1944, a refuzat să se mai întoarcă în țară și a fost pus în disponibilitate. El avea strânse legături cu grupul de diplomați români aflați în exil – Alexandru Cretzianu, Grigore Gafencu, V.V. Tilea –, pe care, pe baza informațiilor primite de la fratele său din țară, îi ținea la curent cu planurile și proiectele guvernărilor comuniste și ale ocupanților sovietici. După opinia organelor de siguranță comuniste, acest grup era finanțat din fondurile secrete depuse în Elveția de către Mihai Antonescu înainte de 23 august 1944. Au existat afirmații că Titus Rădulescu Pogoneanu și grupul din străinătate ar fi primit unele sume chiar și din centrala M.A.E., dar documentele pe care le-am cercetat nu au confirmat acest lucru.

„Cabinetul Negru” avea legături și cu diplomați

Demonstrație a tineretului național-țărănesc pe străzile Capitalei (1945)

occidentali aflați în capitala României. Cu prilejul perchezițiilor efectuate în timpul arestării fruntașilor național-țărăniști (iulie 1947) s-a descoperit un proces-verbal de colaborare între Grigore Niculescu-Buzești și V. Rădulescu Pogoneanu, pe de o parte, și doi ofițeri americani – maiorul Hall și locotenentul Hamilton –, reprezentanți ai O.S.S. Documentul a constituit un important cap de acuzare în procesul înscenat liderilor P.N.T.

Pe baza datelor și informațiilor sustrate de la M.A.E., se redactau note, rapoarte, situații statistice etc. care erau puse la dispoziția diplomaților occidentali, a fruntașilor din opoziție și Palatului Regal. Iuliu Maniu, de pildă, a recunoscut printr-o declarație dată la 1 septembrie 1947 că îi solicitase lui Piki Pogoneanu o situație statistică privitoare la economia unor țări apusene (Germania, Franța, Anglia, Austria).

Transmiterea și recepționarea nestincherit

Pentru comunicarea datelor se foloseau, de regulă, două căi: cifrul M.A.E. sau curierii diplomatici. Dintre aceștia, documentele organelor de urmărire au reținut numele lui Dumitru Stoian și Grigore Dan. Având legături cu Serviciul Cifruului – consemna o notă a Brigăzii I Siguranță din 28 februarie 1947 – „atât la Secția «A», care cifrează și descifrează telegramele, cât și la Secția «B», care întocmește aceste documente, «Cabinetul Negru» are posibilitatea nelimitată de a transmite în străinătate și a recepționa nestincherit orice fel de telegramă”.

Diplomații și fruntașii politici români aflați în exil au desfășurat o intensă activitate în timpul lucrărilor Conferinței de pace de la Paris (1946-1947). Ei s-au întâlnit cu delegați și experți occidentali, au publicat articole în presa

occidentală, au elaborat memorii, declarații și scrisori pe care le-au înmănat Conferinței, pentru a susține cauza României. Dintre toate documentele redactate în acea perioadă se distinge memoriul depus de Grigore Gafencu la 9 august 1946, cu titlul *România în fața Conferinței de pace*. El conținea o analiză profundă a evoluției statutului internațional al țării noastre și insista asupra necesității asigurării independenței ei politice, prin restabilirea suveranității și integrității teritoriale. Se cerea fixarea unui quantum just al despăgubirilor de război și întoarcerea prizonierilor români în țară.

La elaborarea acestor documente o contribuție importantă și-a adus și „Cabinetul Negru”, atât prin furnizarea unor date, cât mai ales prin facilitarea coordonării acțiunilor opoziției din țară cu acelea ale grupului de diplomați și fruntași politici români aflați în străinătate.

Din pretext în pretext

În condițiile anului 1947, când procesul de comunizare a României se afla în plină desfășurare, activitatea „Cabinetului Negru” devenea din ce în ce mai dificilă. La 14 iulie 1947, Ion Mihalache și alți câțiva fruntași național-țărăniști au fost arestați de autoritățile comuniste, în momentul în care se pregăteau să părăsească clandestin țara, cu intenția de a ajunge în Occident

și a informa opinia publică din țările democratice despre situația din România. Un pretext folosit de comuniști pentru a trece la lichidarea celui mai important adversar politic. La 30 iulie, printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri, Partidul Național Țărănesc a fost dizolvat, iar conducerea acestuia arestată și adusă în fața instanțelor comuniste.

Cu același prilej a fost arestat și Victor Rădulescu Pogoneanu. După unele mărturii, în momentul ridicării lui de către autoritățile comuniste, Piki Pogoneanu a rugat-o pe soția sa să-l anunțe pe Lucrețiu Pătrășcanu, ministru al Justiției, despre cele întâmplate, în

speranța că acesta va interveni cu întreaga sa autoritate. Nu știm însă cum a reacționat liderul comunist. Sigur este însă că legăturile lui cu Pogoneanu au fost utilizate drept cap de acuzare în procesul care avea să-i fie înscenat de tovarășii săi în perioada imediat următoare.

Implicat în procesul liderilor P.N.T., Victor Rădulescu Pogoneanu a fost condamnat la 25 ani temniță grea, degradare civilă și confiscarea întregii averi; în timpul anchetei, organele de Siguranță i-au ridicat și arhiva pe care o ascunsese în comuna Potigrafu.

Grele pedepse au primit și colaboratorii lui Pogoneanu. Astfel, Camil Demetrescu a

fost condamnat 15 ani de temniță grea, Emil Oprișan 3 ani de închisoare grea, Emil Lăzărescu 2 ani de închisoare corecțională, Florin Roiu 5 ani de temniță grea ș.a.

Trebuie spus însă că existența „Cabinetului Negru” a fost și pretextul declanșării unor ample acțiuni de epurare a personalului Ministerului Afacerilor Externe. La începutul anului 1947 Gheorghe Tătărescu a fost obligat să demită câteva sute de angajați ai departamentului pe care îl conducea, sub acuzația că erau prooccidentali, și aceasta cu numai câteva zile înainte ca el însuși să cadă victimă aceleiași campanii de epurare, la 7 noiembrie 1947. ■

Amintiri din București

Între 3 și 30 octombrie, vizitatorii Muzeului Municipiului București – Palatul Sutu au avut ocazia să admire priveliști din Bucureștii anilor 1900-1940.

Expoziția a cuprins aproape 100 de imagini, reproduceri după cărți poștale și fotografii vechi, realizări ale unor cunoscuți fotografi, ale unor edituri din București (Socec & Co., Adolph Maier și David Stern, I. Șaraga, Horovitz, N. Țapu, Iosif Berman, E. Marvan, Agenția Română Hachette, Cartea Românească, N.I. Norland, Fortuna), dar și din Germania (Römmeler, Jonas, Stengel & Co., Knackstedt & Co., F. Volckmar, Lieselott Wilhelmy, Berliner Illustrations Gesellschaft).

Formată din colecțiile unor membri ai Carto Club București (Șerban Drăgușanu, Bogdan Iordănescu, Victor Ștefănescu și autorul acestor rânduri), expoziția a mai prezentat un plan al Bucureștilor de la începutul secolului XX (realizat la Institutul de Arte Grafice Carol

Göbl), lucrări despre București scrise de Henri Stahl, Constantin Bacalbașa, Grigore Ionescu, George Potra, Victor Bilciulescu, Mihail Theodorescu, un Album al Lunii Bucureștilor, din iunie 1936, fise și jetoane de la cafenele, berării și restaurante, telefoane, magazine și fabrici, cazinouri etc., imagini din albumul realizat în anii '30 după acuarelele din 1869 de D. Preziosi, partituri muzicale cu imagini și cuplete (Pe Lipscani, Mica florăreasă, Adio! și un praz verde, Zdrâng... Zdrâng... Hora bețivanilor), precum și medalii și plachete (Casa Capșa, Marmorosch Blank).

Este a cincea expoziție pe care Carto Club București, paralel cu deja tradiționalul Târg al Colecționarilor, o organizează, începând din anul 1998, la Palatul Sutu.

Prof. Corneliu BEDA,
membru fondator Carto Club București

CRISTIAN POPIȘTEANU

- O PRIETENIE ÎNDELUNGATĂ

STEPHEN FISCHER - GALAȚI,
profesor emerit, University of Colorado at Boulder, S.U.A.

L-am întâlnit pe Cristian Popișteanu în urmă cu aproximativ 30 ani, la puțină vreme după crearea *Magazinului istoric*. În decursul timpului ne-am întâlnit de fiecare dată când veneam la București – practic în fiecare an în deceniile opt și nouă, la sediul redacției *Magazin istoric*. Discutam, la o ceașcă de cafea slabă, o grămadă de lucruri, într-o atmosferă specială, caracteristică celor de la *Magazin istoric*. Pe scurt, birourile de acolo și cei care le ocupau au devenit a doua mea casă.

Mult mai rar, desigur, ne-am întâlnit și la diferite conferințe internaționale. Cristian era o prezență esențială, care asigura o contribuție inteligentă, elaborată, într-un cor de „intervenții” cel mai adesea neinspirate, cum se întâmpla înainte de 1989. Relațiile noastre erau cordiale, în limitele existente atunci, pe baza „înțelegerii și respectului reciproc”.

L-am revăzut pe Cristian, după „Revoluția din 1989”, în același sediu, în 1990. Întâlnirea îmi stăruie puternic în amintire. L-am reasigurat de respectul meu necondiționat pentru realizările din

dificile vremuri apuse și de sincerele sentimente de prietenie. Erau sentimente puternice.

Trebuie să spun că din 1990 și până la dispariția sa prematură s-a numărat printre puținii prieteni adevărați și apropiați din România. Birourile de la *Magazin istoric* au rămas o parte integrantă a vieții mele, personale și profesionale. Să îi vizitez, să regăsesc acele persoane pe care le-am cunoscut, iubit și respectat, să beat o ceașcă de cafea ceva mai tare și să contemplu un viitor mai bun au fost, din nou, o parte integrantă a existenței mele pe care o împărțisem cu Cristian Popișteanu și apropiații săi de la *Magazin istoric*.

Înrăutățirea stării lui de sănătate, chiar dacă treptată, m-a îngrijorat foarte tare.

Energia pe care continua să o afișeze, în ciuda condiției fizice în declin, m-au făcut să cred și să sper că va reuși să depășească, prin voință, bolile care i-au adus sfârșitul până la urmă.

Am fost șocat și foarte trist când am aflat că a murit. A fost un prieten adevărat, prevenitor, profund, a cărui memorie o voi păstra etern.

ÎNCĂ O EXPERIENȚĂ CU DECRETUL 83/1949

Am citit cu interes articolul publicat în numărul din luna octombrie – *Decretul 83. Începutul sfârșitului la sate* – semnat de Nicoleta Ionescu-Gură. Deși a trecut mai mult de o jumătate de veac de la aplicarea decretului, ecourile și urmările se resimt încă și astăzi.

Vreau acum să adaug câteva rânduri privind experiența familiei mele.

În primul război mondial, tatăl meu, generalul Tituș Gârbea, luptase ca tânăr sublocotenent de artilerie, printre alte locuri, și în Gorj, la Câmpu Mare și la Podul de peste Jiu. Printr-o coincidență, s-a căsătorit cu o gorjancă din comuna Bengești, înzestrată de părinții ei cu o dotă constând din 25 de hectare teren arabil. Pentru noua sa familie, tatăl meu a construit prin anii '30 o casă. În timpul celui de-al doilea război mondial, după 23 august 1944, Tituș Gârbea a fost numit comandant al trupelor din Oltenia de Nord, având misiunea specială de a asigura paza militară a tezaurului Băncii Naționale, ascuns vremelnice la Mănăstirea Tismana și în alte localități din județ (*Magazin istoric*, nr. 5-7/1996).

După instaurarea comunismului, atât pământul cât și casa i-au fost luate în baza acestui decret 83, deși suprafața terenului era de numai jumătate din limita de expropriere, iar casele de locuit nu se expropriau. De asemenea, a fost jefuit de toate bunurile personale și gospodărești, care trebuiau să fie exceptate de la expropriere. În epocă s-a spus însă că aplicarea decretului s-a făcut în stil „revoluționar”. Bunica mea și una dintre surorile mamei mele, care locuiau acolo și s-au aflat în casă în noaptea cu pricina, au împărțit soarta rezervată proprietarilor, așa cum a fost descrisă de autoarea articolului publicat de *Magazin istoric*: au fost urcate noaptea într-un

camion și transportate ca vitele la Târgu Jiu, unde au rămas cu domiciliu obligatoriu.

După 1989, un sătean în vârstă de 90 ani, Ion Oaie, care pe atunci era angajat ca îngrijitor de cai, mi-a relatat amintirile sale privind acea întâmplare. Redau pe scurt povestirea sa:

„În ajun fusesem la Cărbunești cu căruța, ca să transport niște cereale, împreună cu domnul general Manoil [Eugen, cumnat al generalului Gârbea]. Era iarnă încă și frig, dar zăpada era puțină. După ce ne-am întors de la Cărbunești la Bengești, am adăpat și am hrănit caii. Am plecat apoi acasă la mine, în sat. A doua zi dimineața m-am reîntors ca să mă ocup de cai. Erau caii de rasă ai domnului general Gârbea, foarte mari și frumoși, dar cam nebdăcioși și destul de greu de stăpănit. De la poartă am văzut că pe scară, la intrarea în casă, stătea un cetățean pe care îl cunoșteam din vedere, dar care nu era din satul nostru. Când m-am apropiat de casă, am observat că era încălțat cu bocancii domnului general Gârbea. Omul din capul scării, despre care îmi amintisem între timp că îl chema Feregă, m-a întrebat batjocoritor: «Nu ți s-au trezit încă boierii, măi Oaie?». Nu i-am răspuns nimic, dar am înțeles că se întâmplase ceva rău. Mi-am continuat drumul spre grajduri, m-am ocupat de cai și apoi am plecat și nu am mai revenit în ziua următoare. În sat se aflase ce se întâmplase în noaptea trecută. După vreo două zile au trimis după mine, să vin să dau de mâncare la cai, pentru că ei nu puteau intra în grajd de frica lor.”

După 1989, cu imense eforturi, am reușit să fac unele lucrări de reabilitare la casele părințești. Vreau să rezerv un spațiu comemorativ, în care să expun diverse lucruri care au aparținut tatălui meu.

Ing. Dan GÂRBEA

În 1856, când ne anunță plăcuța stradală din imagine că s-a născut pașoptistul C.A. Rosetti, el absolvise Colegiul Sf. Sava – aflat nu chiar foarte departe de strada ce-i poartă numele –, își urmasse studiile la Paris, se căsătorise și avea și cinci copii (de fapt patru; unul îi murise la numai 1 an).

Așadar, „Bulbucații ochi de broască”, cum îi spunea Eminescu, bătea pe 40 de ani. C.A. Rosetti a trăit 69 de ani, nu 29 (2 iunie 1816 - 8 aprilie 1885). „Voește și vei putea”, cuvântul său de ordine, ar trebui să aducă corectarea erorii, înti-

părită în mintea trecătorilor unei străzi atât de circulată și centrale din București. Noi, dacă am văzut-o, o semnalăm.

PREMIANȚI LA PALATUL COTROCENI

În numărul din luna martie a acestui an anunțăm lansarea și în România a concursului național de cercetare istorică *Eustory*, organizat de Fundația „Noua Istorie”. Prima ediție a ajuns la final. Spuneam atunci că în țara de origine, Germania, premiarea se face în cadrul unei ceremonii desfășurate la palatul prezidențial, la care participă însuși președintele țării, numeroase personalități publice, reprezentanții mijloacelor de comunicare în masă. Să sperăm că la fel se vor desfășura lucrurile și la noi, în ziua de 5 decembrie, când este programată festivitatea de premiere (dată la care revista noastră este deja tipărită).

Să vedem acum, pe scurt, cum s-a desfășurat prima ediție în România și care sunt câștigătorii.

La concurs au participat un număr de 109 lucrări, elaborate de 242 participanți, deci au fost lucrări individuale și de grup. Lucrările au provenit din majoritatea județelor României, atât din mediul urban cât și din mediul rural. Între județele cu cea mai numeroasă participare se impun Clujul și Prahova, alături de Municipiul București. Multe dintre lucrări s-au remarcat prin nivelul ridicat al calității și prin serioasa documentare de care dădeau dovadă tinerii autori. O mare parte dintre lucrări au avut anexe bogate care cuprindeau atât fotografii, copii de documente cât și casete audio și video. Impresionantă a fost și reușita elevilor de a antrena mici comunități în reconstituirea unor momente de istorie.

În luna noiembrie a avut loc la București evaluarea lucrărilor înscrise la concurs, de către cadre didactice din învățământul universitar și din cel preuniversitar din București, Cluj și Iași. Premiile au fost stabilite de către Consiliul Științific, pornind de la rezultatele evaluărilor anterioare realizate de două jurii distincte.

Au fost acordate trei premii I (în bani), șase premii II (în bani), 12 premii III (în bani) și 21 de premii IV (în cărți). S-au acordat și trei premii speciale individuale în cărți, pentru cel mai tânăr participant, pentru cel mai interesant interviu și pentru cel mai interesant jurnal, ca și 5 premii în cărți pentru școlile cu un număr mare de participanți. Toți participanții la concurs care nu se află între premianții la această ediție vor primi câte un certificat de participare și un abonament, fie la revista *Magazin istoric*, fie la *Dosarele istoriei*.

Premiul I

1. Alina Gioacă, Călina Ciorei, Daniel Popa, Ilie Părvulescu, Ionela Damian, Oana Dragomir, Ana Simultea, Ionuț Hoge, Anca Hoge, Mioara Moșu, Nicoleta Duma, Cristiana Coșeriu, Nicoleta Coșeriu, Angela Totoroanță, Cătălina Marițescu, Noroca Trandafir, Sorina Grozăvescu, Ligia Bica, Maria Copăceanu, Călina Berzescu, Ion Ionașcu, Simona Smultea, Școala cu clasele I-VIII Teregova, Caraș-Severin.
2. Oana Mara Șerban, Colegiul Național „Nicolae Grigorescu”, Câmpina.
3. Filip Lucian Iorga, Colegiul Național „Spiru Haret”, București.

Premiul II

1. Luminița Cobzariu, Alina Verdeș, Școala nr. 1 Borlești, Neamț.
2. Vlad Vasile Popovici, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.
3. Georgiana Ceaușu, Adriana Butnar, Colegiul Național „George Coșbuc”, Cluj-Napoca.
4. Marius Florin Drașovean, Colegiul Național „Horea, Cloșca și Crișan”, Alba Iulia.
5. Ana Maria Gârboiu (coordonator), Marcela Cristina Dumitru, Larisa-Liliana Pastramă, Alina Terteș, Ancuța Ruxandra Gheorghina, Brîndușa Sfredel, Floriana Maria Țăran, Liceul Teoretic „Negru Vodă”, Constanța.

6. Mihai Ghițulescu, Colegiul Național „Frații Buzești”, Craiova.

Premiul III

1. Teodora Bârjoianu, Teodora Burcoveanu, Sabina Cojocaru, Mădălina Morariu, Alexandra Pricop, Liceul „Mihai Eminescu”, Iași.
2. Cristina Mitran, Delia Mihart, Bogdan Angelescu, Colegiul „I.L. Caragiale”, București.
3. Eleonora Isabela Kallos, Gherla, Cluj.
4. Bălan Iulia, Cataramă Mihaela, Cozmei Oana, Budișteanu Alexei, Viziteu Ciprian, Tudorache Anca, Alina Rapescu, Liceul Teoretic „Emil Racoviță”, Vaslui.
5. Victoria Ursă Radu, Colegiul Național „Mihai Eminescu”, Baia Mare.
6. Cezar Lungu, Liceul Teoretic „Victor Babeș”, București.
7. Tatiana Cernicova-Dincă, Liceul „William Shakespeare”, Timișoara.
8. Diana Miloș, Anca Iliescu, Anca Axente, Raluca Drăghici, Colegiul Național „I.L. Caragiale”, Ploiești.
9. Dan Vasile Ungur, Liceul Teoretic „Petru Maior”, Gherla, Cluj.
10. Andrei Ioniță, Vaslui.
11. Cristina Gogăță, Roxana Mierlă, Simona Popescu, Tudor Tăloii, Radu Tănase, Bogdan Tomescu, Liceul „Mihai Viteazul”, Bumbesti-Jiu.
12. Monica Buzdugan, Liceul Teoretic „Cuza Vodă”, Huși.

Premiul IV

1. Mirabela Roșioru (coordonator), Ioana Alina Radu, Alexandru Gavriță, Cosmin Preda, Nadia Dumitrașcu, Paul Vasile, Școala Generală nr.18, Brăila.
2. Eva Tache, Oana Ștefan, Emilia Dumitru, Andreea Neamțu, Liceul Teoretic „Victor Babeș” București.
3. Sara Ștefania Șerban, Loredana Roșu, Adrian Gheorghită Mutu, Liceul „George Moroianu”, Săcele, Brașov.
4. Tiberiu Dancovici, Ion Pană, Constantin Vică, Colegiul Național „I.L. Caragiale”, Ploiești.
5. Monica Gheorghe, Irina Elena Petrace, Andreea Rudaș, Claudia Popescu, Școala cu cls. I-VIII nr.120 Mărtisor, București.
6. Cristian Scutariu, Adrian Ion, Școala Generală nr. 102 „Eremia Grigorescu”, București.
7. Alexandra Maria Velianu, Cornelia Aldea, Ionuț Cristian Panait, Liceul „Nicolae Titulescu”, Pucioasa.
8. Simona Adriana Moșuțan, Andreea Marincean, Andrada Pinte, Școala Generală nr.5, Dej, Cluj.
9. Nicolae Drăgușin, Alexandria.
10. Cristina Belodan, Colegiul Național „Ioniță Asan”, Caracal, Olt.
11. Ileana Amalia Ardelean, Școala cu cls. I-VIII Așeuș, Bihor.
12. Oana Cătălina Gheorghe, Grup Școlar „Constantin Brâncoveanu”, Brăila.

13. Iovana Gherman, Liceul Teoretic „Petru Maior”, Gherla.
14. Adriana Malea, Școala Generală „Andrei Șaguna”, Deva.
15. Silvia Dușu, Școala Generală nr. 120 Mărtisor, București.
16. Daniela Brânzoi, Școala Generală nr. 160, București.
17. Ramona Alexandra Cârstea, Ana-Maria Părvu, Elena Monica Niliă, Colegiul Național „I.L. Caragiale”, Ploiești.
18. Corina Diana Mihai, Lăcrămioara Opreșan, Colegiul Național „Al. I. Cuza”, Focșani.
19. Ovidiu Lițan, Mihai Feneșan, Liceul „Nicolae Bălcescu”, Cluj-Napoca.
20. Amalia Ionela Ivan, Școala „Ion Creangă”, Constanța.
21. Elena Emilia Ion, Școala Generală nr. 160, București.

Premii speciale:

1. Premiul pentru cel mai interesant interviu – Vasile Ianovici, Școala Generală Sarășlău, Maramureș.
 2. Premiul pentru cel mai interesant-jurnal – Mihai Ghițulescu, Colegiul Național „Frații Buzești”, Craiova.
 3. Premiul pentru cel mai tânăr participant – Mitruț Dumitru Druța, cls. a II-a, Școala Măneciu Ungureni, Prahova.
- Premii speciale pentru școli: Școala Generală nr. 160, București; Școala Generală Lupșa de Jos, Mehedinți; Liceul Măneciu Ungureni, Prahova; Școala Generală Teregovă, Caraș Severin; Colegiul Național „I.L. Caragiale” Ploiești.

Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, București; Tel.: (01) 402.26.20. E-mail: comenzi@all.ro

În colecția ALL ISTORIC

Monarhia Habsburgică. 1809 - 1918

O istorie a Imperiului Austriac
și a Austro-Ungariei

Autor: A.J.P. Taylor

Format: 17 x 24 cm
Preț: 119.000 lei

**Studii academice dedicate istoriei românești
și universale; sinteze despre mari epoci
ale culturii și civilizației.**

GRUSS

1901

La mulți ani
Dragă verisora. -
Boubaonica

Album istoric

Acum o sută de ani, la granița dintre secole, românii își trimiteau felicitări de An Nou și cărți poștale. Păstrate prin grija unor semenii ai noștri, pasionați de cartofilie, ele sunt astăzi documente iconografice prețioase pentru cum arăta România în urmă cu un secol. Imaginile provin din colecția colaboratorului nostru Cornelii Beda.

România
Felicitarile
m. L. Popa
Bouba

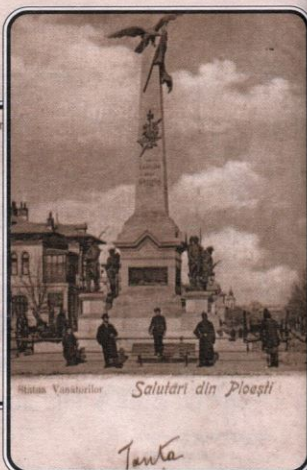
Dragă Dole
Am primit
cartea ta poștală și îți
păre bine, tu ce m-ai faci
noi toți suntem bine.
Traian Manolescu

Imagini din gara oraşului Craiova
şi din Parcul Bibescu

Statuia vânătorilor de munte
din Ploieşti

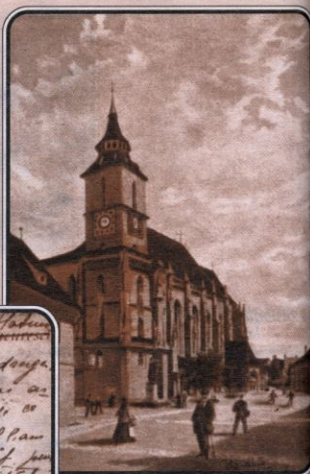
Brăila, Calea Regală

Insula Ada Kale, dispărută în urma construirii
Hidrocentralei de la Porţile de Fier

Ministerul de Război și Bulevardul Carol I, București

Brașov

Salutări din România anului 1901

Curtea de Argeș

Salutări din Curtea de Argeș. — Mănăstirea și parcul.

Salutări din România. Știința. —
Pădurea din țară, unde se află
monumentul din lemn al lui
Carol I, care a fost construit
în anul 1901.

UN MILENIU ÎN ZECE SECOLE

*E un secol
de-a binelea
bolnav/
Că-s bolnav și
eu nu mășhir/
Deschide clăvirul
și cântă-mi/
Să cad în delir
(G. Bacovia,
Trudit)*

VEACUL
TELECOMUNICAȚILOR

VICTOR IONESCU

2 iunie 1953. Catedrala Westminster din Londra. O impunătoare procesiune marca încoronarea Elisabetei II ca suveran al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. Regina avea atunci 27 de ani.

Tânăra arăta splendid, îmbrăcată într-o rochie albă, peste care purta o pelerină de catifea. Avea pe cap coroana Sfântului Eduard, iar în mâini sceptrul și globul. 300 de milioane de oameni urmăreau cu sufletul la gură această ceremonie în premieră. Pentru că, deși încoronările urmau reguli asemănătoare de la anul 800, când Carol cel Mare a devenit împărat, iar în cazul Marii Britanii de la 1066, anul cuceririi normande, faptul în sine era un spectacol restrâns, la care participau doar cele

mai înalte fețe ale societății civile, militare și bisericești. Regina însăși ținuse ca acest moment istoric să fie văzut de toți supușii Imperiului britanic în care soarele nu apunea niciodată... Clopotele băteau și tunurile trăgeau în salvă, de jur împrejurul pământului, Imperiul britanic fiind încă (atunci) o realitate geopolitică fără egal și de necontestat.

Pentru omenire, momentul marca însă alt debut: acela al televiziunii fără frontiere, care de atunci încoace avea să joace un rol tot mai mare în influențarea opiniei publice și, mai ales, în ultimele două decenii ale veacului și mileniului în luarea unor decizii de care atârna soarta omenirii.

La început a fost radioul

În noaptea de Crăciun a anului 1906, Reginald Fessenden, un cercetător canadian, a reușit să realizeze în laboratorul lui prima retransmisie simultană a muzicii și vocii umane. Emisiunea a durat câteva minute, timp în care Fessenden a citit din Biblie despre nașterea lui Hristos, a cântat la vioară și a pus un disc cu muzică de Haendel. Prima emisiune de radio din istorie s-a încheiat cu urarea „Crăciun fericit”. Fessenden, care brevetase deja 500 de invenții, găsisese sistemul de transmitere a unei unde radio (herziene) continue, care permitea și reproducerea vocii umane.

Timp de un deceniu, această șansă n-a fost valorificată. Abia în 1916 David Sarnoff, operator radio la Compania Marconi-America, a avut ideea de a face radioul să intre în toate căminele, prin intermediul unei cutii de muzică radiofonică, reglată pe mai multe lungimi de undă, alese prin apăsarea unui buton.

Realizarea cutiei de muzică radiofonică a atras destul de repede ideea posturilor de radio vorbite. În 1920 apărea la Pittsburgh cea dintâi stație de radio comercială care, la emisiunea inaugurală, a transmis rezultatul alegerilor prezidențiale. Femeile au participat atunci pentru prima oară la vot și s-a spus că ele au fost cele care l-au preferat ca președinte pe republicanul

Warren Harding, mult mai arătos decât rivalul său democrat, James Cox, care revendica moștenirea marelui Woodrow Wilson (1913-1921).

Harding a fost un președinte slab, incompetent și de o onestitate îndoielnică. Dar nimeni nu putea prevedea toate acestea în timpul alegerilor din 1920. Succesul emisiunii de radio a fost imens și de atunci a început înflorirea

foșt făcut de U.R.S.S., care a utilizat radioul ca instrument de stat în realizarea primului său plan cincinal (1928). Radioul italian transmisese în limbi străine din 1926, în timp ce în Germania, Goebbels, ministrul Propagandei și Informațiilor, lua în posesiune radioul în 1933.

Și țările democratice au folosit radioul în scopuri politice. Astfel BBC-ul, care ființa cu patentă regală și era finanțat prin taxe publice, adresa mesaje Rezistenței din țările ocupate de Hitler. Statele Unite au creat în 1943 postul de radio „Vocea Americii”, care făcea

Incoronarea reginei Elisabeta II a Marii Britanii

radiodifuziunii. În anii '20-'30 ascultarea „cutiutei” devenise principala pasiune a americanilor. Chiar și în timpul marii crize din 1929, când restaurantele și barurile erau goale, aparatele de radio se vindeau foarte bine.

În anii 1920-1924 au apărut stații de radio în toate țările mari. Englezii și canadienii aveau programe proprii din 1914, iar danezii și australienii din 1921. Până în 1925, radioul era prezent în multe state europene, dar și în Japonia, Mexic sau India.

Rapid radioul a devenit un formator de opinie. Programele sale captau atenția a milioane de oameni, pătrunzând în foarte multe cămine. Radioul sugera oamenilor cum să se îmbrace, ce să mănânce și chiar ce să gândească.

De aici și până la folosirea lui în scopuri propagandistice nu mai era decât un pas. El a

propagandă americană în Europa ocupată. Același rol l-au jucat posturile gemene Radio Europa Liberă (pentru țările socialiste europene) și Radio Libertatea (pentru U.R.S.S.), înființate din bani publici americani, destinate propagandei anticomuniste pe timpul războiului rece, dar păstrate și după 1990.

Apariția și dezvoltarea televiziunii au provocat o mare teamă în rândul radiodifuzorilor. Toate canalele radio s-au adaptat însă noii situații, restructurându-și programele și măbind ponderea a ceea ce televiziunea nu putea acoperi: știri de ultimă oră, transmisii directe, programe muzicale și de varietăți, emisiuni de sfaturi practice și consultanții sau destinate unor categorii și profesii etc.

Micuța cutie de muzică radiofonică, pe care Sarnoff a inventat-o în 1916, devenise

un obiect indispensabil omului secolului XX. Și iată că ea trece și în mileniul următor, păstrându-și, cel puțin deocamdată, același statut privilegiat.

Ruda săracă

Televiziunea a apărut la numai zece ani după ce radioul devenise o realitate mondial recunoscută. Dacă Fessenden și Sarnoff valorificaseră prin

linii. Germania lui Hitler avea o televiziune de stat încă din 1935, iar în 1936 aceasta făcea prima transmisie directă a unei olimpiade, cea de la München. Astăzi încă, olimpiadele transmise la televiziune reprezintă spectacole grandioase. Revenind la calitatea imaginii, să remarcăm că, încă înainte de al doilea război mondial, S.U.A. avea tehnologia pentru 525 de linii, iar în anii '60 Europa a

adoptat și de România; este utilizat în majoritatea statelor vest-europene, în China, Australia, Brazilia, Africa anglofonă și fosta Iugoslavie. SECAM este folosit de Franța, fosta U.R.S.S., Europa de Est, Africa francofonă și unele țări din Orientul Mijlociu și America latină. NTSC aparține exclusiv Americii de Nord, Japoniei și unor țări din zona Pacificului.

Ultimele evoluții ale televiziunii se des-

fășoară pe două planuri: înalta definiție și digitalul. Cercetările pentru televiziunea cu înaltă definiție (TVHD - 1 250 de linii) au debutat în 1969 în Japonia. Primul sistem japonez a apărut în 1972, iar cel european în 1980, ambele fiind perfecționate în 1986. Urmează ca în 2005 să avem adevărată TVHD digitală.

Digitalul are mai multe a-

vantaje: imagine foarte bună, manipularea ei fără pierderi, inserarea unei a doua imagini pe același canal (fereastră), sunet stereo și emisiuni bilingve.

Până unde se va ajunge? Greu de spus. Deja este experimentală televiziunea tridimensională TV3D (cercetări americane și, mai ales, sud-coreene). Funcționează și multimedia, care îmbină ordinatorul cu telecomunicațiile (telefon, tv, radio, internet) sau discul digital (DVD), cu 133 de minute film pe fiecare față. Adăugați videotransmisia și

adoptat standardul de 625 linii, la care, până în 1983, s-au aliniat toate țările. Un alt mare salt calitativ l-a reprezentat colorul, care se bazează pe trei culori: roșu, verde și albastru. Primul sistem color a fost NTSC, lansat în 1953 în America. Acesta funcționează în 525 de linii, cu 30 de imagini pe secundă. În Europa, aproape simultan au fost brevetate în 1963 sistemele color francez - SECAM și german - PAL, ambele cu 625 de linii și 25 de imagini pe secundă. Cel mai răspândit sistem este PAL,

Propagandă în rândurile armatei roșii

științifice ale secolului XIX (unde radio - germanul Herz; comunicarea fără fir - americanul Morse; antena-receptoare - rusul Popov), realizatorii televiziunii aparțin în totalitate secolului XX. Ei au fost germanul Korn, care în 1907 a făcut prima transmisie foto la distanță, pe ruta Berlin-Paris, rusul Boris Rosing, care în același an a imaginat integrarea tubului catodic și antenei receptoare, și, în fine, englezul John Baird, care a realizat primul televizor. Demonstrația a fost făcută la Londra, într-un mare magazin, în 1925.

Imaginea lui Baird avea numai 30 de linii. În tehnica tv liniile orizontale dau definiția imaginii, deci calitatea ei. Cu cât mai multe linii, cu atât imaginea este mai bună. Până când a murit, Baird a dus televiziunea la 240 de linii. În 1936, când BBC a lansat primul post public de televiziune, emisiile se făceau în 405

videoproiecția pe ecrane cu cristale lichide sau CDI (discul compact interactiv) și DVI (digital video interactiv) și veți fi de acord că, în mai puțin de un secol, tehnologia audiovizualului a făcut progrese enorme.

Practic, cu o ofertă aproape nelimitată de informații, divertisment, sport și schimburi, televiziunea rămâne atât o realitate uluitoare, cât și o promisiune permanentă de viitor. De mâine, în mileniul trei, vom avea și videotelefonie. Prin aceste sisteme nu vor mai exista granițe comunicaționale, nu numai la nivelul Pământului, dar și la acela al Sistemului solar sau chiar al Galaxiei.

Spre cucerirea infinitalui

În 1947, când nu se stinseseră bine ecurile războiului, lumea a început să fie pasionată de un subiect senzațional: farfuriile zburătoare. Întâi în presa americană, iar în anii următori, mai peste tot în lume, acele Obiecte Zburătoare Neidentificate (OZN) și necunoscuții lor stăpâni au stârnit pasiuni cu atât mai nestinse cu cât autoritățile țineau secrete „întâlnirile de gradul trei”.

Dacă acei călători spațiali (ET, omuleții verzi), survolând Pământul, ar considera planeta noastră ca un unic organism, ar constata că acesta are un bine dezvoltat sistem nervos: mijloacele de comunicație. Dincolo de rețelele de autostrăzi, căi ferate sau râuri și

canale navigabile, există telecomunicațiile: telegrafie, telefonie, comunicare prin unde electrice, herziene sau microunde.

Spațiul cosmic a fost anexat la rândul-i unei vechi ambiții umane: aceea de a comunica oriunde, oricând și foarte rapid. Ceea ce azi pare banal, comunicarea prin sateliți, a fost o idee revoluționară, lansată în 1945 de Arthur C. Clarke în a sa *Odișee spațială*,

sateliții de azi asigură, fiecare, câteva zeci de mii de linii de telefonie, radio sau televiziune.

Când (la 4 octombrie 1957) sovieticii au lansat satelitul Sputnik 1, care emitea doar un stereotip sonor (bip, bip) și (patru luni mai târziu) americanii plasau la rândul lor un prim satelit pe orbită, nimeni nu-și putea imagina că pe cerul anului 2000 vor exista 2 700 de sateliți.

Războiul rece a făcut ca timp de zece ani să se facă o lansare de satelit la fiecare 3 zile. Clubul spațial a crescut și el. Rușilor și americanilor le-au urmat Franța (1965), Japonia și China (1970), Marea Britanie, Australia, India, Israel, Pakistan.

Din 1962, când a fost lansat TELSTAR 1, lumea beneficiază de telecomunicații globale prin sateliți, mult mai ieftini decât sistemele clasice. Sateliții permit dirijarea traficului aerian sau maritim, identificarea pungilor de

petrol din subsolul planetei sau a bancurilor de pești din ocean, ori dirijarea tirului rachetelor (vezi războiul din Golf). Sateliții permit comunicații fiabile în zone adânci, ale oceanului sau pe înălțimile munților, în depresiuni izolate, pe plajele mării sau în inima deșertului. Prin ei se pot asigura legături între puncte fixe, cu și între avioane în zbor, vapoare în marș, autocamioane în cursă, submarine în imersiune.

De parcă nu ne ajungeau romanele și filmele SF, în care

Aparat de radio de birou din anii '30

plasată în anul 2001. Realitatea a devansat imaginația. În 1955 directorul laboratoarelor Bell, J.R. Pierce, stabilea datele științifice necesare concretizării ideii SF a lui Clarke. Concretizarea a fost TELSTAR 1, primul satelit comercial, destinat convorbirilor telefonice și lansat în iulie 1962. Apoi a apărut INTELSAT (1964), o rețea mondială de 14 sateliți și 240 stații terestre, acoperind 108 țări. Primul satelit geostaționar, Early Bird (1965) asigura 240 de linii telefonice;

personaje aflate la distanțe planetare comunică instantaneu, prin intermediul unor ecrane, și uneori decid, tot prin comunicarea televizuală la mare distanță, soarta păcii și războiului, a omului și a planetei sale.

Mai nou venită în arena comunicațiilor de masă, televiziunea și-a revendicat, rapid și fără jenă, partea leului. Ea poate crea evenimentul și poate internaționaliza decizia. Martoră a unei civilizații noi, televiziunea și-a asumat însă o formidabilă responsabilitate. Acum, la interferența mileniilor, în asociere cu ordinatorul, ea se pregătește să lichideze ultimele rămășițe de viață privată a omului, pentru a

le înlocui cu socializarea telecomunicativă a unor indivizi tot mai izolați unii față de alții, tot mai singuri și mai egoiști.

Nu este departe clipa când, comod instalați în fața ecranului

(ce aparține în egală măsură televizorului și calculatorului), vom putea urmări programul dorit, emis în orice colț al lumii, consulta orice carte din bibliotecile lumii, cumpăra prin e-shop-

ping orice (cu condiția să avem banii necesari), trimite și primi scrisorile instantaneu, fără a mai avea nevoie de poștaș, vorbi la videotelefon în cel mai îndepărtat punct al planetei sau în spațiu și chiar rezolva problemele de serviciu direct de acasă.

Ce consecințe vor avea toate acestea asupra ființei sociale care a fost, până acum, omul? Rămâne să aflăm. ■

Post-scriptum

Un mileniu în zece secole. Din fiecare secol am ales evenimentul care ni s-a părut cel mai reprezentativ sau semnificativ atât pentru spiritul aceluia secol, cât și pentru cel al mileniului care se va încheia în mai puțin de o lună.

Nu este dat oricui să pășească dintr-un mileniu într-altul. Chiar dacă în dimineața de 1 ianuarie 2001, când ne vom trezi, vom constata că, de fapt nimic nu s-a schimbat. În fond, toată povestea cu secolele și mileniile nu este decât o convenție. Și totuși, noi am trăit în două milenii. Acum 1 000 de ani, oamenii s-au strâns, plini de groază, în biserici și catedrale (creștinii, evident, căci doar în lumea creștină trecem într-un alt mileniu, lucru pe care avem adesea tendința să îl uităm), pentru ca împreună să aștepte sfârșitul lumii. Negustorii și-au dat marfa pe nimic, hoții și tâlharii s-au pocăit pentru câteva ceasuri sau câteva zile, cei certați s-au împăcat și, plini de spaimă, au așteptat clopotele de la miezul nopții, care trebuia să anunțe nu numai intrarea în anul 1 001, ci și sfârșitul lumii. Apoi, dacă au văzut că nu s-a întâmplat nimic, și-au reluat viața ca mai înainte.

Acum, în epoca zborurilor în Cosmos, a televiziunii și Internetului, altele sunt spaimile noastre. Am încercat prin aceste zece articole să refacem, în mic, drumul omenirii, de la Marea schismă la satul planetar de astăzi. Să arătăm că fiecare secol a avut porția sa de războaie, de nenorociri, de molime, cutremure și alte dezastre, dar și dramul de fericire, un număr de descoperiri – mai mare sau mai mic –, ce au făcut viața mai ușoară.

La cumpăna dintre ani, secole și milenii, să ne gândim o secundă la toți cei care au fost și să ne rugăm să aibă parte cei ce vor veni de un mileniu mai bun.

CORNELIU MĂNESCU: CONFESIUNILE UNUI MINISTRU DE EXTERNE

„Înalt, zvelt, cu părul argintiu, totdeauna bine îmbrăcat, ministrul avea o înfățișare de actor american de tipul Lee Marvin. Era respectat și temut. A te întâlni cu el pe un coridor era totdeauna riscant, pentru că nu știai niciodată în ce toane îl puteai găsi: omul era în general condescendent, avea zeflemeaua facilă și uneori era chiar brutal. De aceea în prezența lui, lucrătorii ministerului se simțeau adesea timorați și umiliți. Dar aveau totodată și un sentiment de siguranță, deoarece ca și țărănul ce-și bate nevasta dar nu permite altuia s-o

atingă nici cu o floare, Corneliu Mănescu știa să apere ministerul ca instituție și pe oamenii care-l alcătuiau... Cunoscut mai îndeaproape, Corneliu Mănescu dădea dovadă de gentilețe, de bunăvoință și chiar de o anumită timiditate. Avea o intuiție sigură a situațiilor și «fler» la oameni. Cu interlocutorii străini era totdeauna prudent, alcătuindu-și expunerea din vorbe puțin și tăceri prelungite, ceea ce făcea impresie bună și masca cunoașterea uneori incompletă a problemei respective... Pe scurt, era un cap politic, cu un caracter adesea greu de suportat. Astfel îl descria ambasadorul Valentin Lipatti, în 1996, pe Corneliu Mănescu.

Corneliu Mănescu s-a născut în 1916, într-o familie care ar reprezenta puțin numeroasa „clasă de mijloc” a României interbelice. În studenție a aderat la mișcarea comunistă, fără patimă, fără fanatism.

Corneliu Mănescu nu a fost un „revoluționar de profesie”. Cu studii de drept neterminate, absolvent de școală de ofițeri, s-a angajat la Institutul Central de Statistică fondat de fruntașul țărănist Sabin Manuile. După război, Corneliu Mănescu a beneficiat de o rapidă ascensiune în structurile politice create pentru îndoctrinarea comunistă a armatei. Verificările de partid din 1952 au scos însă la iveală participarea sa la recensământul din Transnistria, comandat de Ion Antonescu Institutului Central de Statistică, și mobilizarea în calitate de cadru militar – chiar dacă pentru scurtă durată – pe frontul de Est. După o etapă de stagnare a ascensiunii – în care fără știrea sa era pândit de pericolul arestării și anchetării în „cazul Pătrășcanu” – a avut prilejul să se evidențieze în calitate de conducător al primului turneu artistic românesc în China. Probabil că atunci au fost remarcate de Emil Bodnăraș, dar mai ales de Gheorghiu-Dej, calitățile sale native de diplomat.

Ambasador al României la Budapesta (1960-1961), ministru al Afacerilor Externe (1961-1972), timp în care a fost ales președinte al celei de-a XXII-a Sesiuni ONU, ambasador la Paris (1977-1982), semnat al protestului public numit „scrisoarea celor șase” din martie 1989, senator FSN de Prahova în 1990-1992, Corneliu Mănescu a fost una dintre personalitățile politice românești cele mai cunoscute în străinătate.

La vârsta de 81 ani, Corneliu Mănescu a acceptat să realizăm o carte de convorbiri. Ele au rămas neterminate, din cauza dispariției fostului lider al diplomației românești din anii '60-'70. Din această carte, care își așteaptă editorul, prezentăm cititorilor revistei Magazin istoric extrase. Nu am mai marcat cu puncte de suspensie pasajele eliminate, pentru a permite o lectură mai ușoară. Să începem cu relatarea lui Corneliu Mănescu despre episodul care putea să îl coste cariera.

Lavinia BETEA

– Recensământul efectuat în Ucraina și Transnistria, în timpul războiului de o echipă condusă de Anton Golopenția, s-a datorat unei dispoziții a lui Antonescu. Se urmărea, probabil, repatrierea românilor aflați la est de Bug. Componenții acestei echipe – dincolo de scopurile politice urmărite de regim și de care nu eram noi încunoștințați – am făcut cercetări monografice asupra unor localități. Totodată, în Transnistria am distribuit familiilor nevoiașе zahăr, tutun, sare, săpun, chibrituri, pungi de hârtie pentru împachetat, produse ce în condiții de război lipseau oamenilor de-acolo. Erau pachete primite din partea Consiliului de Patronaj condus de Maria Antonescu. Ce ni se putea reproșa, în condiții normale, decât că executaserăm o misiune dată de Antonescu? Ce instituții din România nu executaseră dispozițiile în timpul dictaturii sale și în vreme de război?

Din dispoziția lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, în anul 1959 Corneliu Mănescu a fost mutat de la Comitetul de Stat al Planificării la Ministerul Afacerilor Externe și, la scurt timp, numit ambasador la Budapesta.

– Relațiile dumneavoastră cu autoritățile maghiare, în calitate de ambasador român, cum erau?

– Cel mai bun și mai utilizat termen de apreciere ar fi corecte. Sigur că problema principală între noi și ei era aceeași de acum – Transilvania. Dar ungurii nu mergeau atunci atât de departe, ca acum, în problema revendicării ei. Aveau de la noi pretenții mult

mai modeste. Problema care sensibiliza mai tare era că cetățenii unguri nu primeau vize să meargă în Transilvania, să-și vadă rudele. Puținii care puteau să vină în România se plâneau de mizeriile ce li se făceau la noi.

În momentul în care Dej a venit în vizită oficială la Budapesta, era bine informat asupra a tot ceea ce îi preocupa pe unguri. Pregătit și în privința lucrurilor mai neplăcute ce le-ar fi putut asculta. Și totodată pregătit să dea răspuns. Așa se face că în cursul discuțiilor, când Kadar a cerut ca numărul de vize să fie mărit, Dej cunoscând situația a răspuns dublând numărul de vize din acel moment. Reacția lui a produs o foarte bună impresie. A avut loc și un miting mare la care Gheorghiu-Dej a vorbit foarte îndrăzneț pentru timpul acela, când nu se puteau aminti de divergențe trecute sau prezente între partidele frățеști. „Ne-am certat și ne-am războit secole de-a rândul! E timpul să se termine această stare de lucruri! Să încercăm să ne apropiem!” – cam așa spunea Dej.

Puteam discuta la acest nivel și mai cu cărțile pe față. Când am început să ne mai apropiem, i-am auzit nu o dată, spunându-mi: „Voi ați câștigat partida și ați devenit stăpâni Transilvaniei. Ați câștigat această zonă fiindcă ați știut să vă retrageți la timp din războiul alături de nemți. Pe când ai noștri, deși li s-a oferit această posibilitate de a trece de partea Aliaților, au pierdut-o. Pierzând această șansă, acest prilej, am pierdut și Transilvania.” Aceasta era o judecată a lor.

– Au valorificat, în schimb, foarte bine prilejurile oferite de „perestroika” lui Gorbaciov.

– Vedeți, există un dicton de mare valoare politică: „nu te scaldi de două ori în același fluviu”... În deceniul nouă ei au început să lucreze, chiar au presat și au făcut foarte bine. Deschiderea granițelor spre Austria s-a făcut nu cu acordul și nu spre plăcerea sovieticilor. În timp ce noi aveam asemenea poziții în deceniul șapte și ne situam în avans față de celelalte țări din lagărul socialist, în deceniul nouă am pierdut ceea ce câștigasem greu atunci.

– Cum ați fost retras de la Budapesta și promovat ministru de Externe al României?

– În martie 1961, în timpul unei recepții la Ambasada României, pe la 10-11 noaptea, am primit ordin să mă deplasez imediat la București. M-am dus direct la sediul Comitetului Central așa cum mi se ceruse, dar am ajuns ceva mai târziu, după ce începuse ședința. Am așteptat 15-20 de minute, după care s-au deschis ușile. Dej a ieșit, ca de obicei, în față, cu celebra lui ținută de pantaloni gri și o vestă neagră cu nasturi. S-a uitat la mine și le-a spus celorlalți: „Cine-a spus că-i prea tânăr? Uite ce păr alb are!” Nimeni n-a spus o vorbă. După care Dej m-a chemat și pe mine în biroul lui și a spus: „Să ții că noi am hotărât ca tu să fii ministru de Externe!” I-am mulțumit și i-am spus că sunt convins că a avut mână bună în desemnarea oamenilor în posturi importante, dar în ceea ce mă privește pe mine,

poate că nu voi fi în stare s-o scot bine la capăt. „Lasă, măi, că noi cunoaștem cine ești! Să știi că nu te-am dat la Externe ca ăia să te trimită la Budapesta unde puteai ușor să-ți frângi gâtul.“ Aceasta a fost ce cunosc din numirea mea. Nu știu cum a luat decizia.

– Ați devenit ministru de Externe al României într-un moment tensionat al relațiilor dintre țările comuniste. Pe de-o parte, schisma declarată dintre cele două superputeri ale lagărului socialist. Pe de altă parte, marea putere în orbita căreia gravita România intenționa să supună unui strict control de natură economică și militară țările membre ale Tratatului de la Varșovia.

– Atunci nu cunoșteam, în mod clar, ce se întâmplă. În iarna lui 1960, la Moscova, sovieticii au început să-i critice pe albanezi. Delegația albaneză a plecat trântind ușa. În apărarea lor a venit președintele delegației chineze, pre-

mierul Zhou Enlai. Din acest gest puteai înțelege că se manifesta o poziție civilizată: cum să judeci pe cineva care nu e de față? Era însă un gest politic care avea alte semnificații. Adică, voi sovieticii nu mai puteți dicta și nu vă mai puteți impune voința tuturor, fără drept de apel.

Vreau să vă mai spun că mai târziu mi-am dat seama că o intuiție deosebită asupra raporturilor cu China le-a avut Nixon. De fapt, americanii au fost foarte interesați de relațiile noastre cu China. Imediat după ce delegația noastră a plecat în China [în martie 1964], șeful Legației S.U.A. la București, William A. Crawford, a solicitat să mă întâlnească. M-a întrebat foarte direct care sunt scopurile vizitei în China. I-am spus că fuseserăm invitați de chinezi și că aceste vizite sunt normale. În 1967, când Nixon a venit la București, nu era cine știe ce. Pierduse alegerile și părea să nu mai reprezinte nimic. În turneul său prin Europa, România a fost singura

țară ce l-a primit cu atenție. Sovieticii l-au primit la nivel scăzut. Iugoslavii, polonezii și cehii nu l-au primit. Singurul loc unde s-a bucurat de atenție a fost România. Pe tot parcursul vizitei sale la București a fost însoțit de unul dintre cei mai buni colaboratori ai mei – Mircea Malița. Malița l-a însoțit pe Nixon la masă, la teatru, au avut împreună discuții din care reieșea că acel om avea în cap ceva foarte deosebit, ceva ce pentru acei ani apărea ca excepțional. Voia ca America să se apropie de China. Când Nixon a devenit președintele Americii, a început să-și pună în aplicare gândurile.

– Când pregăteam pentru editare amintirile fostului șef de cabinet al lui Gheorghiu-Dej, am fost surprins de o extraordinară scenă petrecută în timpul călătoriei făcute de delegația română condusă de Dej în Asia, în 1962.

– Fusese o vizită importantă a unei delegații de stat și guvernamentale românești în India, Indonezia și Birmania. Pe teritoriul sovietic mai făceam o escală la Tașkent, la dus și la întors. Deasupra Himalaiei, la întoarcere, ni s-a comunicat interdicția chinezilor de survol. Aceasta însemna că dacă avionul nu se întoarce, pot să-l doboare. Gheorghiu-Dej a cerut, cum era și firesc, să facem cale întoarsă. Însă n-am apucat bine să luăm drumul înapoi către Delhi că de la baza din Tașkent s-a comunicat echipajului că primiserăm între timp, în urma demersurilor făcute de pe pământ, acceptul de survol. Am mers cu bine, am

Cu ministrul de Externe belgian

străbătut China conform rutei de zbor și am aterizat la Taşkent. Trebuia să rămânem acolo, într-o casă de oaspeți, o noapte și abia a doua zi să continuăm drumul spre Moscova. În acea casă, ni s-a spus de șeful de partid local, ce i-a întâmpinat pe Dej și pe Maurer, că noi survolaserăm China în condițiile interdicției. Că nu se mai revădise asupra refuzului chinezilor, dar că Hrușciov, căruia i se comunicaseră cele întâmplate – echipajul și avionul erau cele cu care el călătorea – a dat ordin de continuare a drumului și de transmitere a mesajului ce ne fusese comunicat. Sigur, spuneau sovieticii, chinezii n-ar fi îndrăznit să ne omoare...

– Cum a reacționat Gheorghiu-Dej?

– Atunci l-am auzit pe Dej, pentru prima și ultima oară, urlând de furie. Înjura cum nu mi-a fost dat să-l mai aud vreodată!

– Îi înjura pe sovietici, cumva?

– Nu, pe chinezi! Cum să-i înjuri pe sovietici pe teritoriul lor și între oamenii lor?... Îi înjura pe chinezi, dar de gândit se gândea la sovietici. Ne-a și spus după ce-am ajuns în țară. „Hrușciov ar fi avut nevoie de cadavrul meu ca să dovedească lumii câtă dreptate are în disputa cu Mao.”

N-a fost singura nenorocire a acelei călătorii. Ajunși la Moscova, am aflat despre ceea ce s-a numit „criza rachetelor din Cuba”. Sigur că în escala la Moscova s-a adus vorba de ceea ce „pățisem cu chinezii”. Iar Kosîghin îi spunea lui

Corneliu Mănescu (primul din stânga) la prezentarea scrisorilor de acreditare. Al doilea din dreapta, Chivu Stoica

Maurer că uite ce se poate întâmpla, și noi avem necazuri, Hrușciov este ocupat până peste cap cu scandalul produs de amplasarea rachetelor în Cuba. Ce scandal? Și am fost lămuriți. Ni s-a spus că toată presa străină – nu a noastră sau a sovieticilor, bineînțeles – e plină de scandalul provocat de acele rachete amplasate de sovietici în înțelegere cu Fidel Castro. Făceam parte din Tratatul de la Varșovia, prin urmare am fi fost obligați, conform tratatului, să intrăm în război, alături de sovietici dacă ar fi început, iar noi nu știusem nimic. Iar Maurer, șocat, îi spunea lui Kosîghin, făcându-se că nu înțelege că ar fi fost ei în stare să ne tragă pe sfoară, pe noi și pe celelalte țări din Tratat: „Ăștia, adică gazetarii străini, vă cred nebuni; doar nebuni să fi fost, să fi făcut așa ceva.” Adică s-a făcut că nu înțelege, că nu crede că sovieticii ar fi fost în stare de așa ceva.

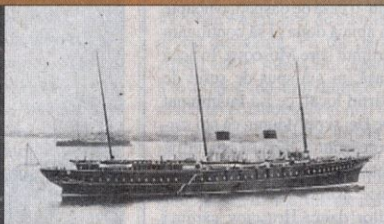
Adevărul este că noi nu știam nimic. Abia în țară am apucat să ne dezmeticim. Acolo s-a depășit repede mo-

mentul cu interdicția de survol și am încercat să găsim căile cele mai bune de a ne pune la adăpost de cele ce-ar fi putut să urmeze în toamna lui 1962, după descoperirea rachetelor cu rază medie de acțiune amplasate de sovietici în Cuba. În ceea ce ne privește, am hotărât să încercăm să ne salvăm pielea în cazul în care s-ar fi întâmplat o nenorocire. După cum bine văzusem după cele întâmplate la întoarcerea din călătoria în Asia, pe Hrușciov nu ne puteam în nici un fel baza. Am scris la Casa Albă secretarului de stat Dean Rusk o scrisoare în care spuneam că indiferent ce s-ar întâmpla, noi nu purtăm nici un fel de vină pentru că n-am avut nici o contribuție, nici măcar nu fuseserăm anunțați de existența acelor rachete. Pe teritoriul României nu aveam armament nuclear, le-am spus. Am recunoscut adevărul. Scrisoarea era semnată de mine, în calitate de ministru de Externe, însă dispoziția venise din partea lui Dej. ■

(Va urma)

În numărul 9/2000 am publicat prima parte a amintirilor domnului profesor Nicolae Balotă despre amiralul Sablin. Așa cum ne promitea în final, domnia sa ne-a trimis continuarea povestirii.

BĂTRÂNUL AMIRAL

Yahtul Standard

NICOLAE BALOTĂ

Partea cea mai interesantă a amintirilor pe care ni le istorisea bătrânul amiral Nikolai Vasilici Sablin în lunile din 1960-1961, petrecute împreună într-o cameră a închisorii Dej, rezervată pe atunci „trădătorilor”, se referea la viața sa ca tânăr ofițer de marină afectat gărzii țarului Nicolae II și îndeosebi la croazierele pe care, între 1905-1914, le-a făcut pe iahtul imperial Standard. Un iaht ultramodern, nu demult lansat, ce depășea prin dimensiuni (9 000 tone) și mai ales prin luxurianța echipamentului, a mobilierului, orice alt vas similar din epocă.

O jumătate de secol mai târziu, bătrânul Sablin își mai manifesta mândria de a fi servit pe o asemenea navă. Desigur, la temeiul acestei mândrii stătea fidelitatea sa desăvârșită, păstrată pentru țarul martir și familia imperială.

Îmi amintesc, în acest sens, un gest al său semnificativ, în împrejurările în care l-am cunoscut. Regimul din penitenciarele pentru „politici” nu permitea să dispui, în afara unei cămăși date de administrație, decât cel mult de încă o cămașă din cele personale. Cămașa aceasta de schimb era folosită la câteva săptămâni o dată, atunci când cele ale administrației erau luate pentru a fi spălate.

În ziua de 6 mai 1961, îl văd pe bătrânul amiral că-și pune cămașa „bună”, „de acasă”, deși nu era o zi a adunării și spălării rufăriei. Întrucât asemenea mărunte gesturi erau mici evenimente în monotonia vieții celulare, l-am întrebat pe bătrân ce s-a întâmplat. „Știi, dragul meu – mi-a șoptit confidențial amiralul – e ziua de naștere a țarului. Pentru mine e o sărbătoare.”

Sablin îmi spunea că Nicolae II își manifesta nu o dată, în cercuri intime, cu un umor întrucâtva amar, mahnirea de a se fi născut tocmai în ziua aceea. „Este ziua sfântului Iov, cel lovit de toate nenorocirile, împreună cu toți cei dragi ai săi.” Țarul vedea un semn de rău augur pentru el și familia sa faptul de a fi venit pe lume tocmai în acea zi. Se pare că gândul de a fi purtătorul unei fatalități cumplite îl urmărea. De aceea odată, la masa comună a ofițerilor de pe bordul iahtului, Sablin l-a auzit pe țar evocând una din amintirile sale de copilărie care, fără îndoială, l-au marcat.

Într-o seară din 1881, întorcându-se de la patinaj (avea pe atunci 13 ani), mama lui l-a împins într-o cameră a Palatului de Iarnă din Petersburg. În încăpere, l-a văzut cu groată pe

bunicul său, țarul Alexandru II, întins pe pat, plin de sânge, desfigurat, sfărtecat de o explozie, horecând, cu spume însângerate ieșindu-i pe gură.

O imagine de coșmar, pe care Nicolae II n-o va putea uita. Ca țarevici, a fost victima unui atentat în cursul unei vizite oficiale în Japonia. În mica localitate Otsu, în timp ce cortegiul principelui moștenitor rus trecea printr-o stradă îngustă, Tsuda Santso, un japonez fanatic, l-a lovit cu o sabie grea, pe care o ținea cu amândouă mâinile, strigând: „Sunt un samurai!” Din fericire rana era neînsemnată. Dar scandalul diplomatic și emoția, atât în Japonia cât și în Rusia, au fost importante. Înșuși împăratul Japoniei a venit la căpătâiul țareviciului rus, care nu peste mult se întorcea acasă. Mai târziu, în declanșarea războiului ruso-japonez din 1904-1905, acest incident va juca un oarecare rol.

Apăsătorii deosebi de anxietăți, de presimțiri funeste, Nicolae II s-a urcat la vârsta de 26 de ani pe tron, la moartea subită a tatălui său, Alexandru III. „N-am vrut niciodată să fiu țar” – i-a mărturisit el vărului său, prietenului său din copilărie, marelui-duce Alexandru Mihailovici. De aici nehotărârile sale, dependența tot mai mare de unii din jurul său și îndeosebi de cea pe care o iubea și o admira cu multă fervoare, soția lui, Alix de Hesse, fiica ducelui de Hesse-Darmstadt, nepoată a reginei Victoria a Angliei, devenită țarină cu numele de Alexandra.

Țarina, o mamă ce se simte vinovată

Influența acesteia a crescut îndeosebi după dezastruoasa înfrângere a Rusiei în Extremul Orient și după tulburările din Petersburg din 1905, înecate în sânge. Cu toată venerația sa pentru familia imperială, Sablin o descria pe țarina Alexandra ca pe o femeie distantă, rezervată la extrem, având un echilibru nervos foarte labil, părănd să fie mereu pe punctul de a avea o criză nervoasă.

Pe vas, spre deosebire de țarul care lua masa în careul ofițerilor, participa la divertismente pe punte sau la plimbări pe țărm împreună cu princi-

pesele, domnișoarele de onoare și tinerii ofițeri, țarina rămânea aproape tot timpul zilei întinsă într-un sezlong pe punte, în spatele unor draperii aleluind un paravan, care o izola de toți și de toate, făcând-o aproape invizibilă.

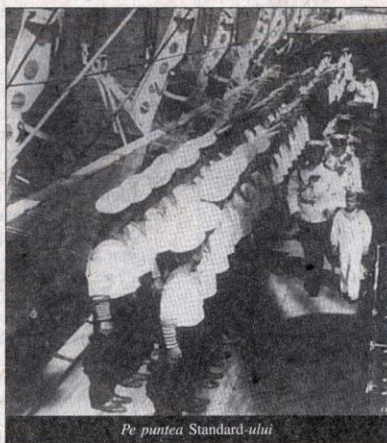
Dacă toți ofițerii de pe bord îl adulau pe țar și adora principesele, nici unul – mărturisea Sablin – n-o iubea pe țarină. Aceasta părea să-i disprețuiască pe toți. Era glacială cu toată lumea, răspânda frigul în jurul ei. Și totuși, deși străină și considerată ca atare de poporul rus, ea adula tot ce era sau i se părea autentic rus. Capitala, Sankt-Petersburg, i se părea prea înstrăinată de adevărata „sfântă Rusie” sau, mai exact, de cea pe care și-o închipuia. Cum spunea ea: „Sankt-Petersburg e un oraș putred; nu are nici un atom rusesc în el.”

Mulți spuneau despre țarină că este „o pasăre care cobește” în Rusia. Suporta foarte greu obligațiile ceremoniale ale Curții, vizitele oficiale în străinătate sau cele ale capetelor încoronate străine pe vasul *Standard*. Când o priveai – spunea Sablin – în cursul unei asemenea vizite, vedeai că se schimbă la față, că e gata să leșine.

Viața îndeobște calmă de la bord, lipsită de evenimente mondene, cu rare întreruperi oficiale, îi convenea. Femeia aceasta se simțea adevărat bine doar în preajma familiei sale restrânse. Detesta rudele apropiate ale țarului, întreg clanul Romanovilor, și-i ținea departe de ea, de soțul și de copiii ei.

Cazul dramatic al țarinei Alexandra se agravează odată cu descoperirea bolii de care suferă țareviciul, principele moștenitor Alexei: hemofilia, boală pe atunci cu totul incurabilă. Faptul, care se știa deja pe vremea aceea, că aceasta este o boală congenitală transmisă de mame, îi dădea nefericitei împărăteasă un puternic sentiment de culpabilitate, declanșând o stare de continuă depresiune.

Acest tremur continuu pentru viața fiului ei o va face dependentă de straniul monah siberian, Rasputin. În 1905, când Sablin a ajuns în anturajul imediat al familiei imperiale, țarina tocmai îl cunoscuse pe călugărul fatal. Încă înainte

Pe puntea Standard-ului

de apariția acestuia, ea fusese atrasă de ritul bizantin al Bisericii ortodoxe, la care fusese obligată să se convertească, dar la care se atașase mai apoi cu fanatism.

Era captivată oarecum senzual de decorul bisericilor, de cântări, de veșmintele bisericești, de mirosul de tămâie, de întreg spectacolul bogat al riturilor. Ea care respingea contactul cu marii-duci, cu înalta burghezie, care detesta și disprețuia cordial „inteligenția”, era fascinată de mărunți popi neștiutori de țară, de pelerini iluminați care străbăteau Rusia, de vizionari adeseori slabi de cuget.

Îl ura pe Tolstoi care îndrăznise să-i scrie într-o scrisoare: „Autocrația este o formă de guvernământ depășită, care s-ar putea să corespundă nevoilor unui trib din Africa Centrală, dar nu nevoilor poporului rus, care asimilează din ce în ce mai mult cultura universală.” Pentru ea, toată cultura universală nu avea valoarea unor cuvinte ale unui mujic exaltat.

Pe iaht, în timpul croaziierelor de vară, toată acea lume detestată, temută, disprețuită de țarina Alexandra este departe. Cele patru principese – Olga, Tatiana, Anastasia, Maria – se amuză copilărește pe punte cu mici jocuri, coboară la țărm împreună cu tatăl lor și cu câțiva ofițeri, fac baie în mare, în fiordurile finlandeze, sau culeg ciuperci în câte o pădure. Marea distracție, cu asemenea ocazii, este ca țarul însuși să le pregătească într-o gamelă ostășească o mâncare de ciuperci din cele culese de marile ducese. Când s-au făcut ceva mai mari, fiecare din fiicele țarului primea câte 45 franci aur bani de buzunar pe lună, din care își cumpărau parfumurile franțuzești preferate (produse Coty): Olga prefera „Rose-thé”, Tatiana – „Jasmin de Corse”, Anastasia – „Lilas”, iar cea mai mică, Maria – „Violette”.

Întâlnire cu un bătrân finlandez

Sablin îmi istorisea mici întâmplări din viața de pe bord sau din timpul coborârilor de pe țărmul Finlandei, care pe atunci făcea parte din imperiul țarist. Nu o dată se oprea în curtea câte unei ferme, în care, negăsind pe nimeni în casă, căci oamenii erau cu toții ieșiți la lucru, aflau întotdeauna pe masă lapte pregătut – după obiceiul locului – pentru vreun trecător însetat. Țarului îi plăcea să bea din acest lapte al supușilor săi, lăsând câte o sumă de bani substanțială drept răsplăt.

Odată, întovărașit de un mic grup de ofițeri, printre care și Sablin, făcea o plimbare pe un frumos drum de coastă finlandeză. Un bătrân le

iese în cale. Se salută, bătrânul în mod evident nu-l recunoaște pe țar care, după obiceiul său, în asemenea preumblări era îmbrăcat într-o tunică simplă fără nici un fel de grad ori semn distinctiv. Stând de vorbă cu bătrânul finlandez care spune că e pensionar al statului, țarul îl întreabă politicos care a fost slujba lui? Foarte mândru, bătrânul răspunse că a fost comandantul portului din localitatea apropiată. La care țarul afirmă politicos: „Ați avut o funcție respectabilă.” Când, la rândul său, bătrânul l-a întrebat: „Dar Dumneavoastră, ce serviciu aveți?”, țarul i-a răspuns foarte simplu, pe un ton mult mai modest decât al bătrânului fost comandant: „Eu sunt Țarul tuturor Rușilor.” La care, fără să fie cătuși de puțin descumpănit bătrânul recunoaște: „Da, și aceasta este o slujbă frumoasă.”

Slujba impunea, chiar și la bord, în cursul croaziierelor de plăcere, unele obligații oficiale. Astfel erau întâlnirile cu vasele similare ale unor alți șefi de state, cum era cea cu „plicticosul domn Wilhelm”, cum îl numea Nicolae pe Kaiserul german, sau cu mult mai puțin plicticoasa sa rudă, regele Eduard VII al Angliei, iubit de fiicele țarului, pentru umorul său și nu mai puțin pentru superbe cadouri pe care le făcea.

Dar cel care a uimit nu numai pe principii imperiali, ci pe toți cei de la bordul iahtului, printr-un dar al său, a fost președintele Franței, Armand Fallières. Atunci când în Marea Baltică iahtul *Standard* s-a întâlnit cu iahtul oficial al Republicii Franceze („o vechitură de care ne bateam joc” – spunea Sablin), președintele Franței, întovărașit de suita sa, a urcat la bordul iahtului imperial rus. Împărțirea darurilor aduse de francezi a avut loc chiar pe punte, în fața echipajului. Ultimul dar i s-a făcut țareviciului. Când a ajuns la acesta, aghiotanții lui Fallières au întins la rezezeală pe punte linii ferate pe un spațiu de mai mulți metri pătrați și au plasat pe linii un trenuleț de jucărie, căruia președintele însuși i-a dat drumul cu o cheiță scoasă tacticos din buzunarul vestei. Era primul trenuleț mecanic pe care îl vedeau cu uimire și încântare, atât prințul moștenitor cât și principesele, dar și domnișoarele de onoare și ofițerii de la bord.

După plecarea oaspeților francezi, în zilele și săptămânile care au urmat în vacanța din acea vară de pe vas, marea distracție a tuturor era să se întindă pe punte în dreptul liniilor și să urmărească evoluția micului tren. „Era un tren de aur” – îmi spunea Sablin, dar, mărturisesc, nu-l credeam.

Au trebuit să treacă mai mulți ani de pușcărie și domiciliu obligatoriu, apoi de libertate, pentru ca – în 1971, când se împlineau 150 ani de la nașterea lui Dostoievski – să fac o călătorie în

Uniunea Sovietică, ca delegat al Uniunii Scriitorilor, la colochiul și celebrarea festivităților de aniversare a marelui scriitor căruia îi închinaseram destule pagini. Cu această ocazie, gazdele noastre ne-au condus, printre altele, la Muzeul tezaurului din Kremlin. Aici, în sala închinată ultimului țar, am văzut într-o vitrină cu obiecte vestimentare ce aparținuseră familiei imperiale a lui Nicolae II un admirabil trenuleț auriu. Nici o etichetă nu indica ceva cu privire la această admirabilă jucărie. Ea mi-l reamintea pe bătrânul amiral și povestirile lui.

Službă la marginea imperiului

Dar zilele senine de pe bordul iahtului *Standard* se împuținau tot mai mult. Boala țareviciului, crizele sale, influența nefastă a lui Rasputin, scandalurile acestuia, norii care se adunau deasupra Rusiei, a Europei, a lumii, toate acestea tulburau pacea pe care Nicolae II și țarina o găseau doar în sânul familiei. Sablin îmi istorisea amănunțit anumite peripeții ale lui Rasputin, ca și asasinatul sordid al acestuia.

Dar ceea ce el nu-mi povestea urma să descopăr eu, mult mai târziu, aici la Paris, în documentele publicate de curând. Din acestea am aflat că soția lui Sablin, fiica unui bancher din Petersburg („unul din cei șapte rechini ai finanțelor din Rusia” – spunea chiar bătrânul amiral) făcea parte din cercul intim din jurul împăratesei, al adulatoarelor lui Rasputin, și că el însuși, ca unul din aghiotanții imperiali, a jucat nu o dată rolul mesagerului împăratesei în treburi delicate referitoare la misteriosul personaj, afaceri care pretindeau discreția, secretul total.

Fiind în intimitatea familiei imperiale, Sablin știa astfel despre demersurile Curții regale române, care a cerut pentru principele Carol mai întâi mâna mării ducese Olga, mai apoi, în 1916, a Mariei, mezină principeselor. Dacă în primul caz, Olga a refuzat propunerea, în al doilea caz, țarul Nicolae a fost cel care a transmis la București că el consideră propunerea ca prematură. Un an mai

târziu, nefericita prințesă ca și întreaga ei familie vor pieri sub gloanțele bolșevicilor.

Odată cu izbucnirea războiului, încetează bineînțeles croazierele de plăcere ale iahtului imperial rus în Golful Finic. În 1915, ofițerul de gardă Nikolai Vasilievici Sablin este numit în grad de căpitan de fregată, comandant al portului Satakunda. Prezentându-se la Amiralitate, pentru a afla locul afectăției sale, nimeni în nici un birou nu-i poate da nici o lămurire cu privire la portul Satakunda.

În cele din urmă, un mic funcționar finlandez de la arhivă îl lămurește că acesta e un mic port în fundul Golfului Botnic, deci în Finlanda, aproape de granița cu Suedia. Acolo, în acel mic port liniștit, la marginea imperiului, își petrece Sablin primii doi ani de război. Acolo îl va surprinde revoluția din octombrie 1917.

Calmul din Satakunda nu-l înșală pe Sablin, care – atunci când își dă seama de gravitatea evenimentelor din Capitală, de prăbușirea țarismului și mai ales când află că întreaga familie imperială a fost masacrată în Siberia, părăsește împreună cu soția și fiul său Rusia și, trecând prin Suedia și Norvegia, se refugiază la Londra.

Aici, fratele său mai mare, consilier de legăție, devenea, prin retragerea ultimului ambasador țarist, *chargé d'affaires*, însărcinatul cu afaceri al unui imperiu ce nu mai exista. Guvernul britanic continuă să-l recunoască în calitate de cap al reprezentanței diplomatice ruse. Mai mult, cu o adevărată lealitate britanică, va continua să-l întrețină cu subsidii – chiar și după ce Marea Britanie va recunoaște noua Uniune Sovietică – acordându-i statutul de refugiat politic.

La acest frate al său, personalitate cunoscută în lumea diplomatică londoneză, va căuta Sablin un prim refugiu. Cu oarecare umor și autoironie, îmi va spune că primul lucru pe care l-a făcut, sosind la Londra și instalându-se în apartamentul superb al fratelui său (căsătorit cu fiica unui mare proprietar al unor mine de pietre prețioase din Ural, firește pierdute odată cu revoluția), a fost să-și comande cărți de vizită indicând, după numele său, un grad

Nicolae II, Alexandra Feodorovna și țareviciul Alexei

ceva mai înalt decât fusese cel real din patria sa. „Nicholas Sabline“ devenea astfel „comodore“.

Apelurile reginei Maria

Războiul se sfârșea, întoarcerea în Rusia, sperată un timp, devenea din ce în ce mai imposibilă. În același timp, Basarabia devenea românească, fapt de un deosebit interes pentru familia lui Sablin. Într-adevăr, soorii săi („rechinul finanțelor“ din Petersburg) posedau, printre altele, o moșie de vreo 5 000 hectare în județul Soroca. Acești socri se și refugiaseră, în zilele revoluției din capitala rusă, la această moșie. Scăpaseră astfel de revoluție, iar în România aveau singurele bunuri care le rămăsese.

Desigur, în urma reformei agrare din România, cea mai mare parte a acestei moșii fusese împărțită la țărani. Rămăsese însă suficient (vreo 500 hectare, spunea Sablin), din care să poată trăi nu numai bătrânii, ci și fiica, ginerele și fiul lor.

Ca atare, pacea fiind restabilă în Europa, Sablin vine cu familia sa și se așază la București. Pe lângă veniturile din moșia socrilor, mai dispunea de un anumit venit ca reprezentant al mașinilor Studebaker. Căutând chiar să se reactiveze în marina română, a obținut, prin intervenția reginei Maria, care a ajutat familiile rușilor albi refugiați în România, recunoașterea gradului de comandor în rezervă.

De altfel, regina a recurs nu o dată la serviciile lui Sablin, în legătură cu acești refugiați sau cu alte ocazii, cum a fost aceea a cazului falsei Anastasia, a unei femei ce se dădea drept marea ducesă salvată miraculos din hecatomba de la Ekaterinburg.

Chemându-l la Cotroceni, l-a întrebat, ca pe unul despre care știa că a trăit ani de zile în intimitatea familiei imperiale, dacă știe vreun semn particular al Anastasiei, după care ar fi recunoscută cea ce se dădea drept această mare ducesă. Sablin i-a vorbit despre un mic neg plasat pe gât, pe care surorile Anastasiei îl apăsau spunând că e „soneria ei“. Atunci când s-a dovedit că pretendentă fusese o impostoare, regina i-a dat această știre cu tristețe lui Sablin, dar i-a spus: „Deși cele mai multe dovezi sunt contra ei, să știi însă că femeia-aceasta purta semnul despre care mi-ai vorbit dumneata.“

Anii treceau, Sablin își pierdea soția, apoi se recăsătorea cu o franțuzoaică, așezată mai demult în România ca profesoară de franceză și guvernantă prin câteva case mari. Izbucnea apoi războiul al doilea mondial și vechiul ofițer

de marină era mobilizat cu grad de comandor și numit șef al bazei navale din Sulina. În 1943, împlinind 65 de ani, este trimis la vatră, pensionat în grad de contraamiral. De aici titlul său de care se va bucura în pușcăria românească.

Amintiri din gulagul sovietic și românesc

Comunismul de care se salvase, cu ani în urmă, fugind din țara sa, îl va ajunge din urmă în România. În 1945, nu le trebuie prea mult timp autorităților sovietice de ocupație, ca și noii polițiști să pună mâna pe acest fost ofițer al țarului. E arestat, transferat în Uniunea Sovietică (deși devenise demult cetățean român) și anchetat, apoi judecat și condamnat, nu pentru activitățile sale din tinerețe, pe lângă țarul Nicolae, ci pentru faptul de a fi slujit în marina română în timpul războiului împotriva Uniunii Sovietice.

Era condamnat pe viață. Timp de aproape zece ani, omul acesta care era sexagenar la arestare, va trece dintr-un lagăr într-altul, de la Marea Albă în Karaganda, cunoscând toate ororile gulagului sovietic. Credea că-și va termina viața în acel infern, fără să știe că îl mai aștepta altul. După moartea, în 1953, a lui Stalin, în plin proces de destalinizare, marea amnistie din 1955 a lui Hrușciiov deschide porțile închisorii printre alții și lui Sablin, care, ca cetățean român, se poate întoarce în România.

Fericit de a-și regăsi soția, fiul, căminul din București, Sablin caută știri despre fratele său din Londra. Află că acesta murise în 1947, iar văduva lui îl anunța că se recăsătorește cu Cambon, ministru al Franței în capitala Marii Britanii, un vechi prieten. „Ne-am unit cele două singurătăți“ – îi scria ea.

Primind prin mijlocirea Legației franceze din București ajutoare de la cumnata lui, Sablin s-a refăcut după greutățile lagărelor din U.R.S.S. Și răgazul i-a permis să înceapă să scrie amintirile sale din gulagul sovietic, trimițând unele texte, împreună cu scrisorile sale, la Londra, aceleiași cumnate. Totul prin canalul diplomatic francez. Din nefericire, tot de aici avea să i se tragă și ultima lovitură, fatală. Atât el cât și soția lui sunt arestați, judecați și condamnați pentru trădare. Cum spunea Sablin, scrisorile sale depuse la Ambasada Franței din București au ajuns în mâinile Securității, care-și avea desigur agenții chiar în sânul acestei ambasade.

Condamnat la 20 ani temniță grea pentru „înaltă trădare“, Nikolai Sablin a murit în 1961 în închisoarea din Dej. Avea 83 de ani. Soția lui, franțuzoaică, a murit și ea în închisoare. ■

TRISTEȚILE CETĂȚII DE SCAUN A SUCEVEI

În anul 1951, când Suceava a devenit, la inițiativa Academiei Române, primul șantier-scoală pentru formarea viitorilor specialiști în domeniul arheologiei Evului Mediu, istoria Cetății de Scaun a Sucevei era un mare semn de întrebare. Fie lipsa de precizie a informațiilor cuprinse în izvoarele interne – marii cronicari moldoveni Grigore Ureche, Miron Costin, fără să mai vorbim de însuși marele voievod-cărturar Dimitrie Cantemir –, fie puținătatea lor au favorizat circulația în istoriografia românească, până foarte târziu, a unei diversități de opinii – cele mai multe eronate – referitoare la vechimea, numele ctitorului, etapele prin care a trecut, în decursul îndelungatei sale istorii, acest adevărat simbol al artei militare și al eroismului românilor din Evul Mediu.

Prof. univ. dr. MIRCEA D. MATEI

Mestierii lui Petru I

Situația, care s-a prelungit până la mijlocul secolului nostru, a definit obiectivele principale ale cercetărilor arheologice întreprinse la Cetatea de Scaun a Sucevei și, fără falsă modestie, tocmai acestor cercetări, desfășurate pe parcursul mai multor decenii, li se datorește bogatul volum de cunoștințe cu care operează istoricii în momentul de față.

Primul – și, poate, unul dintre cele mai importante

rezultate obținute de arheologi – a fost stabilirea definitivă a paternității cetății voievodului Petru I Mușatin (1374-1391).

În același timp însă, prin extinderea cercetărilor arheologice și la cetățile Neamțului și Roman, meritele primului Mușatin din istoria Moldovei (întemeietorul unei dinastii care a ocupat tronul Moldovei vreme de trei veacuri – *Magazin istoric*, nr. 11/1974) s-au conturat la valoarea lor reală. S-a dovedit că Petru I a fost creatorul primului sistem defensiv al Moldovei, înteme-

iat pe cetăți de piatră (Suceava, Neamț) sau de lemn (cazul cetății de la Roman).

Încă de la începutul cercetărilor, s-a impus observația că planurile cetăților ridicate de voievodul Petru I Mușatin (romboidal la cetatea Șcheia, la vest de orașul Suceava, și rectangular la Cetatea de Scaun a Sucevei și la cetatea Neamțului) sugerau faptul că arhitectii și meșterii acestor fortificații aplicaseră în Moldova (adaptându-le, pe cât posibil, la condițiile locale) experiențe și planuri ale căror origine și

tradiție locale erau greu de susținut. Cert rămânea faptul că Petru I adusese în țară arhitecți și meșteri străini.

În forma sa inițială, Cetatea de Scaun a Sucevei avusese un plan rectangular (ușor dreptunghiular), cu laturile de 36 și, respectiv, 40 m, iar pe colțuri și pe mijlocul laturilor, fortificația era prevăzută cu turnuri exterioare pătrate, cu latura de circa 4 m. În condițiile tehnicii de luptă a vremii (ultimul sfert al veacului XIV), în ciuda grosimii de numai 1-1,10 m a zidurilor, cetatea era o veritabilă fortăreață inexpugnabilă. Cu atât mai mult cu cât, pe trei dintre laturile ei (de est, de sud și, parțial, de vest), tăria cetății era sporită de un șant de apărare, de dimensiuni impresionante (lărgimea prezumată era de minimum 18 m, iar adâncimea depășea 8,50 m).

Abia după aproape un secol de la construirea Cetății de Scaun, datorită progreselor înregistrate în domeniul tehnicii militare, Ștefan cel Mare a trebuit să aducă îmbunătățiri substanțiale cititoriei lui Petru I. Într-adevăr, asedierea și cucerirea Constantinopolului (1453), de către Mahomed II Cuceritorul, au pus în evidență incapacitatea cetății

mușatine de a rezista unui asediu în care artileria începuse să joace rolul principal. Grosimea de numai 1 m a zidurilor fortului mușatin făcea foarte vulnerabilă cetatea.

În două rânduri Ștefan Vodă

Activitatea desfășurată de Ștefan cel Mare la Cetatea de Scaun (și nu numai), cu scopul de a spori considerabil capacitatea de rezistență a acesteia, ar fi rămas încă necunoscută, dacă aceleași cercetări arheologice nu ar fi adus contribuții esențiale. Deși anterior lucrărilor întreprinse la Suceava, Ștefan cel Mare ridicase din temelii Cetatea Nouă a Romanului (1466), înzestrând-o cu bastioane semicirculare de o mare rezistență, la Suceava lucrurile s-au petrecut altfel.

Din cauza grabei cu care trebuia întărită suplimentar Cetatea de Scaun, pentru a

putea rezista expediției iminente, din anul 1476, a lui Mahomed II (răspuns firesc și așteptat la înfrângerea devastatoare a suferită de turci în iarna anului precedent, 1475, la Vaslui), voievodul s-a mulțumit numai cu ridicarea unei a doua pânze de ziduri, pentru protejarea laturilor celor mai expuse (est și sud).

Turnurile celei de a doua pânze de ziduri nu mai erau. Însă, semicirculare, ca la Roman, ci pătrate. Asediul otoman din anul 1476 pare să fi dovedit nu numai că zidul nou (înălțat în mare grabă) era insuficient de gros (circa 1,45 m), dar și că turnurile pătrate erau puțin recomandate pentru ca asediații să poată folosi, la rândul lor, artileria împotriva asediatorilor. Tocmai de aceea, o dată depășit momentul 1476, Cetatea de Scaun de la Suceava a redevenit un imens șantier.

Cititorul ar putea părea surprins de precizările de mai sus: în fond, lipsesc izvoarele

scrise referitoare la aceste activități. Să precizăm, așadar, că tot arheologiei i se datoresc aceste informații, cu care istoricii operează astăzi. Câteva detalii (foarte semnificative, însă) pot înlătura eventualele dubii: a) Primul zid, ridicat în vederea eve-

Suceava, odinioară capitala întregii Moldove, scaun domnesc și metropolitan, acum stând aproape toată în ruină. Este așezată pe râul Suceava, care se pare că i-a și dat numele, pe o colină netedă, încinsă de ziduri și șanțuri foarte adânci. Orașul de sub cetate se întindea destul de mult pe platoul colinei. Pe lângă casele domnitorului și ale boierilor, se numărau acolo patruzeci de biserici de piatră, iar de lemn și mai multe, și șaisprezece mii de case particulare, care însă toate s-au dărâmat, după ce seauul domnesc s-a mutat de aici. Astăzi e dată în grija hatmanului, adică a comandantului suprem al armatei...

(Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei)

nimentelor din anul 1476, care avea să constituie pânza exterioră a Cetății de Scaun, s-a dovedit a fi insuficient de gros și puternic pentru a rezista tirurilor de artilerie, așa încât a devenit obligatorie dublarea acestuia cu un altul (gros de circa 2,50 m), adosat lui, ceea ce, în final, a condus la crearea unei pânze exterioare de ziduri, cu o grosime totală de aproape 3,50 m;

b) Aceeași experiență a anului 1476 pare să fi fost suficient de convingătoare, în sensul că bastioanele pătrate nu răspundeau, nici ele, nevoilor apărătorilor cetății. Astfel, fiecare dintre acestea a fost „îmbrăcat” de un bastion semicircular, de dimensiuni mult mai impresionante, ceea ce permitea apărătorilor Cetății de Scaun să folosească, la rândul lor, în condiții mult superioare, artileria împotriva asediatorilor;

c) O dată construită pânza exterioră de ziduri, pe laturile de est, sud și vest ale cetății,

s-a săpat – sau s-a creat, prin ridicarea unui val artificial – un șanț de apărare de dimensiuni impresionante (peste 30 m lățime și circa 10 m adâncime), a cărui latură exterioară a fost zidită (contraescarpa șanțului de apărare);

d) În sfârșit, pentru a feri de ghiulelele trase de asediatori cât mai mult din înălțimea pânzei exterioare

de ziduri, platoul din fața cetății a fost înălțat – în apropierea șanțului de apărare – cu circa 1,30 m, prin folosirea pământului scos din șanțul de apărare. Descoperirea a sute de ghiulele care, în loc să lovească zidurile cetății, s-au oprit în terenul supraînălțat, din imediata apropiere a șanțului de apărare, dovedește ingeniozitatea măsurii.

Monede reper

Și totuși revenind la întrebarea de mai sus, de unde atâta siguranță în enunțarea etapizării lucrărilor de întărire a Cetății de Scaun a Sucevei și în atribuirea lor domniei lui Ștefan cel Mare? Răspunsul este foarte simplu, deși obținerea datelor ce permit formularea lui a presupus un efort științific uriaș. Toate datele ce stau la temeiul considerațiilor expuse au fost furnizate de *cercetările arheologice*, efectuate atât în

interiorul cetății, cât, poate, mai ales, în șanțul de apărare al acesteia. Li s-au adăugat rezultatele de excepție ale săpăturilor, ample și de foarte lungă durată, de pe întinsul platou din fața cetății. Excepționându-i pe specialiști, puțini dintre cititorii publicațiilor destinate marelui public au imaginea valorii reale a descoperirilor arheologice pentru cercetarea *istorică*, în sensul cel mai larg al cuvântului. Vom da numai câteva exemple.

Datarea nucleului inițial al cetății și atribuirea lui incontestabilă întemeietorului dinastiei mușatine a Moldovei sunt fapte ce pun capăt unor incertitudini de cel puțin trei secole. Descoperirea câtorva zeci de monede de argint (toate emise de monedăria voievodului Petru I. Mușatin) în cel mai vechi nivel, care atestă desfășurarea unei intense și ample activități constructive, atât la cetatea de la Șcheia, cât și în interiorul Cetății de Scaun

sau pe platoul din fața acesteia, a constituit elementul esențial pentru încadrarea cronologică a momentului construirii celor două fortificații de piatră.

Dacă la aceasta se adaugă observații similare, făcute la cetatea Neamțului – unde aceleași monede mușatine datează cel mai vechi nivel de construcție –, nu mai rămâne loc nici unei

Nu departe de acest munte se află, pe un loc înalt, cetatea Sucevei, vechea reședință a principilor, dar a fost dărâmată pe jumătate de voievodul Alexandru [I. Apusneanu] în anul 1564, pentru că dușmanii săi să nu poată pune din nou stăpânire pe ea; poate fi deci ușor refăcută.

(O descriere anonimă a Moldovei din 1587, *Calători străini despre Țările Române*, vol. III)

îndoilei că Petru I a fost creatorul unei adevărate „coloane vertebrale” a sistemului defensiv al Moldovei, întemeiat pe cetăți de piatră.

În același timp, observația că, după încheierea lucrărilor de construcție, în toate locurile unde s-au desfășurat ele, s-a amenajat câte un pavaj de prundiș – și el datat tot cu monede mușatine – face sigură și încheierea acestor ample lucrări în timpul domniei aceluiași ctitor mușatin de cetăți. În paranteză, adăugăm observația că și la Curtea domnească din Suceava, unde, în prezent se desfășoară, în continuare, ample lucrări de cercetare arheologică, încheierea lucrărilor de construcție a primei reședințe domnești din oraș este marcată de același pavaj de prundiș, datat tot cu monede mușatine.

Focul... supravegheat

Incomparabil mai complicată și mai complexă s-a dovedit încadrarea cronologică a etapelor lucrărilor de construcție desfășurate în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. În primul rând, din cauza intervalului scurt dintre principalele două momente: înainte de anul 1476 și, respectiv, momentul final, reprezentat de marea încercare la care a fost supusă Moldova, în anul 1497, invadarea ei de către armatele polone, în frunte cu însuși regele Ioan Albert.

Și de această dată, prezența monedelor s-a dovedit decisivă. Cele aparținând unor

emisiuni anterioare anului 1476 au ajutat la datarea nivelului (reprezentat de fragmente de piatră spartă, resturi consistente de mortar și, nu în ultimul rând, de vetre temporare – folosite de constructori, pentru pregătirea hranei), corespunzător primei etape de construire a pănzei exterioare de ziduri a cetății. A doua etapă – mult mai amplă și de lungă durată decât prima – a fost datată prin monede emise după anul 1480 și descoperite, în egală măsură, în interiorul cetății și pe platoul din fața acesteia.

Mai ales în cazul celor din urmă, descoperirea monedelor pe pavajul lucrat din lespezi de piatră, atât în interiorul cetății, cât și pe platoul din fața acesteia, a servit drept principal reper cronologic pentru intervalul de timp în care s-au desfășurat lucrările celei de-a doua etape. În sfârșit, descoperirea în stare fragmentară a două inscripții, care vorbesc despre încheierea etapelor amintite de construcție, din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, nu a făcut decât să confirme, în linii mari, observațiile ce precedaseră aflarea resturilor celor două inscripții.

Multe alte aspecte ar merita măcar amintite în paginile de față. Ne vom mulțumi să mai relevăm doar unul, privind momente controversate din istoria Cetății de Scaun a Sucevei, din secolul XVI și, în egală măsură, domnia unui la fel de controversat voievod moldovean, Petrea Stolnicul, nimeni altul decât Alexandru Lăpușeanu (1552-1561; 1564-1568).

Cronicile interne, care nu îi erau favorabile (Grigore Ureche și, mai ales, Miron Costin), l-au condamnat pe voievod pentru grava concesie făcută Porții otomane de a fi acceptat, ca preț al numirii sale – pentru a doua oară, în scaunul voievodal al Moldovei – condiția de a distruge toate cetățile țării. Moldova era lipsită, astfel, de capacitatea de a mai opune turcilor rezistență militară.

Blamul aruncat de cronicari asupra unui voievod, ce nemulțumise marea boierime prin severitatea sa, a fost substanțial atenuat de rezultatele cercetărilor arheologice, de observațiile făcute la Cetatea de Scaun a Moldovei. Într-adevăr, descoperirea, în șanțul de apărare al cetății – și mai ales în zona din fața intrării – a unor consistente urme de arsură (între picioarele podului aflându-se chiar resturi carbonizate ale porții cetății) ilustrează modul superficial în care voievodul și-a respectat angajamentul luat în fața sultanului: Alexandru Lăpușeanu a încercat doar salvarea aparențelor, poruncind să fie incendiate numai componentele de lemn ale cetății, refăcute de altfel curând, lăsând neatinsă zidurile ei.

Nu ne putem îngădui să trecem sub tăcere și un alt moment crucial din istoria cetății, petrecut, și el, tot în secolul XVI: dramatismul condițiilor în care voievodul Petru Rareș și-a încheiat prima domnie (1527-1538) este puternic și emoționant pus în lumină de toate cronicile interne ale Moldovei. Accen-

tele cu adevărat tragice cad, însă pe predarea, *fără luptă*, a cetății Sucevei, a cărei pângărire de către Soliman Magnificul este deplănsă îndelung, ca un corolar al umilinței suferite de țară și, nu în ultimul rând de trufașa Cetate de Scaun a Moldovei.

Și de această dată, arheologia a avut un cuvânt important, confirmând, din păcate, spusele cronicilor: nu există nici un indiciu care să probeze fie și cea mai slabă intenție de a se opune rezistență invadatorilor conduși de însuși Soliman Magnificul.

Semne de deteriorare

Trecerea veacurilor a transformat, treptat, Cetatea de

Scaun a Sucevei într-un uriaș morman de moloz, iar oamenii nu au făcut decât să desăvârșească opera neiertătoare a timpului. Zidurile au devenit o imensă carieră de piatră. Așa a găsit-o, la sfârșitul veacului trecut, arhitectul austriac K.A. Romstorfer, al cărui merit de a scoate de sub mormanele de moloz zidurile care mai rămăseseră nedistruse este, pe nedrept, trecut adesea cu vederea.

Începând cu anul 1952, Cetatea de Scaun a Sucevei a devenit unul din cele mai importante monumente medievale românești supuse cercetării sistematice, câțiva ani mai târziu intrând și în atenția restauratorilor. Treptat, potrivit unor principii strict științifice, zidurile ei au început

să fie consolidate și ridicate până la cote permise de certitudini științifice.

Activitatea de restaurare a întregului complex s-a extins și asupra unor încăperi sau beciuri, pentru a căror refacere existau toate elementele asiguratorie. Cele mai semnificative exemple ne oferă bastioanele, cele trei porți ale cetății și, nu în ultimul rând, beciul imens, de pe latura de vest a cetății.

Când consolidarea și restaurarea Cetății de Scaun a Sucevei păreau a avea un viitor cert, lumea științifică românească (și nu numai) a aflat, cu stupoare, de aberanta hotărâre a cuplului dictatorial din România: din 1975, singura instituție abilitată să se ocupe și să asigure caracterul științific

De asemenea, mânia su sultanul cel puternic ca cerul, trecând încă două popasuri... a descins cu noroc pe câmpia cetății Suceava, cea cu o pasăre minunată și cu ziduri numeroase și puternice, asemenea celor ridicate de Alexandru cel Mare (Askender), și având dintr-un capăt la altul trei rânduri de turnuri care se înalță la cer.

Acea câmpie plăcută și întinsă și locul acela de desfătare s-a transformat într-un ținut băut de valuri, deoarece s-au înființat acolo mesfăratele corturi care se înălțau spre cer și la vederea cărora toți românii erau uimiți.

În fața acestui fapt, plânsurile, suspinele și gemele de îndurare ale nenorociilor de diavoli ghiauri, asediați și atacați în cetatea mai sus amintită, au cuprins văzduhul. Asternându-și la pământ fețele lor umile și desfigurate de ruga iertării, ei au predat, cu supunere adevărată și neprefăcută, cheile care încuiau trainic și cu țările locatului cetății și, când la poalele îndurătoare (ule sultanului), au cerut iertare de la Curtea ocrotitoare a lumii. Deoarece, prin grația puternicului și îndurătorului Allah, se obținuse biruință asupra dușmanului, s-a hotărât să se acorde iertare și îndurare locuitorilor cetății.

(Nasuh Matrakci, Cronici turcești privind Țările Române, vol. I)

al restaurării monumentelor istorice (Direcția Patrimoniului Cultural Național) era pur și simplu *desființată*, lucrările aflate în desfășurare încetând imediat. Nu au fost permise nici măcar elementare lucrări de protecție.

La Suceava consecințele – previzibile, de altfel – nu au întârziat să apară: lucrările nefinisate au început să se degradeze, iar lipsa unor măsuri de protecție a agravat situația.

Perioada care a urmat anului 1989 nu a adus, pentru Cetatea

de Scaun a Sucevei, vremuri mai bune: zidurile, porțile și beciurile care fuseseră consolidate și refăcute (chiar și parțial) au început să prezinte semne din ce în ce mai îngrijorătoare de deteriorare, iar în momentul de față întreaga latură de nord a cetății stă să se prăbușească, neprevenirea alunecărilor de teren riscând să provoace dispariția a aproape o treime din cetatea încă păstrată.

În ciuda acestei situații potențial dezastruoase și a

repetatelor semnale de alarmă date de specialiști, măsurile radicale și urgente întârzie periculos și compromițător. În schimb, se privește cu o îngăduință vinovată și iresponsabilă ridicarea, chiar la marginea șanțului de apărare a cetății, a noi și noi localuri, a căror stare de prosperitate sfidează, pur și simplu, atmosfera de monument părăsit, care se instalează asupra ruinelor cetății domnești, fala, cândva, a eroismului românesc. ■

Reuniune științifică la Varșovia

Anul 1920. 80 de ani de la victoria Poloniei în fața armatei roșii. Este tema unei reuniuni desfășurate la Varșovia, în perioada 21-23 septembrie 2000, sub auspiciile Institutului de Istorie al Academiei Polone de Științe, Institutului de Istorie Militară și Academiei Militare Polone. Au participat specialiști din zece state europene. Amfitrionii, prof. univ. dr. Andrzej Ajnenkiel și cercetătoarea Joanna Gierowska-Kalfaur, au împărțit conferința în câteva secțiuni speciale, dedicate istoriei militare, evoluției raporturilor internaționale în perioada 1918-1921 și impactului evenimentelor în rândul elitelor și opiniei publice polone.

Comunicările istoricilor din Polonia – prof. dr. Andrzej Ajnenkiel, col. dr. Lech Wyszczelski, gen. Jerzy Gotowała, prof. dr. Michał Klimo, sau dr. Helena Karczyńska – au analizat mai ales aspectele militare ale războiului, dar și ecourile diplomatiei internaționale.

Pînă la intervențiile delegațiilor străine, frapanta prin similitudinile cu evoluțiile din raporturile româno-polone s-a dovedit cea a istoricului finlandez prof. dr. Kalervo Hovi, de la Universitatea din Turku, despre poziția țării sale față de conflictul polono-sovietic. O analiză de profunzime a efectelor tratatului de pace dintre Varșovia și Moscova, semnat la Riga, în 18 martie 1921, a făcut istoricul militar francez Patrick Potiron; incitantă s-a dovedit de

asemenea și intervenția prof. dr. Wolfgang Peter, de la Institutul de Istorie Militară din Potsdam – poziția Germaniei și a armatei germane față de războiul polono-bolșevic.

Discuții intense au stărnit alocuțiunea tânărului istoric belorus Andrei Cerniakievi, de la Universitatea din Grodno, care cu un curaj remarcabil a abordat tema extrem de sensibilă a antisemitismului polon în regiunile ucrainene și bielorus, și cea a cercetătorului lituanian Algis Kasperavičius despre reacții ale opiniei publice și elitelor politice lituaniene față de situația delicată în care s-a aflat Polonia în vara anului 1920.

Înteresantă pentru istoriografia română este comunicarea cercetătorului slovac Josef Bystricky, despre planurile elaborate la Praga între 1919-1920 privind acțiuni comune (politice și militare) – mergând până la o alianță – între Cehoslovacia, Polonia și România pentru apărarea Ruteniei Subcarpatice, Galiciei Orientale, Transilvaniei și Bucovinei de o posibilă acțiune militară a Ungariei sau Rusiei Sovietice. Referatul susținut de semnatarul acestor rânduri s-a oprit asupra proiectelor polone de împărțire a Ucrainei între România și Polonia și atitudinea guvernelor române față de conflictul militar polono-sovietic.

Florin ANGHEL

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

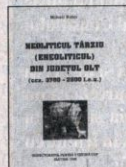
● Șerban Constantinescu – ROMANIA ÎN RĂZBOIUL PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI (1916-1918). MAREA UNIRE. REPERE CRONOLOGICE ȘI COMENTARII.

Muzeul Național de Istorie a României, București, 1998, 71 pp.

● SECURITATE NAȚIONALĂ, POLITICĂ DE APĂRARE ȘI ISTORIE MILITARĂ ÎN ROMÂNIA LA SFÂRȘIT DE MILENIU.

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Fundația Inițiativa de Dialog Euro-Atlantic, București, 2000, 325 pp.

● Mihail Butoi – NEOLITICUL TÂRZIU (ENEOLITICUL) DIN JUDEȚUL OLT (cca. 3700-2500 î.e.n.).

Inspectoratul pentru cultură Olt, Slatina, 1999, 46 pp.

● Mite Măneanu – REPERE ISTORICE ROMÂNEȘTI.

Editura Radical, Drobeta-Turnu Severin, 1999, 206 pp.

● Viorel Cruceanu – QUO VADIS, AFRICA? (ISTORIA EMANCIPĂRII POLITICE A POSESIUNILOR ENGLEZE ȘI FRANCEZE DIN AFRICA NEAGRĂ).

Editura Desteptarea, Bacău, 1999, 287 pp.

● A NOVA ROMÊNIA. INSERÇÃO INTERNACIONAL E RELAÇÕES COM O BRASIL.

Editura Thesaurus, 1999, 92 pp.

● Vladimir Mischevca, Periklis Zavitsanos – PRINCIPELE CONSTANTIN YPSILANTI 1760-1816.

Editura Civitas, Chișinău, 1999, 176 pp.

● Nicolae Constantinescu – ROMANIAN FOLK-CULTURE.

The Romanian Cultural Foundation Publishing House, Bucharest, 1999, 160 pp.

● Maria Roșca – MARIA TÂNASE-PRIVIGHETOAREA DIN „LIVADA CUDUZI” (VOL. I-II).

Editura Ginta Latină, București, 2000, vol. I-400 pp., vol. II-387 pp.

● Luan Topciu – SENTIMENTUL DORULUI LA ASDREN, PORADECI, KUTELI (bilingvă).

Ediție sub egida Uniunii Culturale a Albanezilor din România, București, 1999, 240 pp.

● Andrei Stoiciu – ÉNIGMES DE LA SÉDUCTION POLITIQUE.

Humanitas-Libra, 2000, 357 pp.

● Constantin Stănescu – JIDOȘȚITA STRĂVECHE AȘEZARE ROMÂNEASCĂ.

Editura Reprograph, Craiova, 1999, 167 pp.

PRINCIPELE NICOLAE AȘA CUM A FOST

- La Tohani, la Tohani, într-o dandana...
- Argentoianu găsește soluția • Lecții de morală de la un imoral • Căsătorie secretă, anulată și refăcută
- Însmormântat la Lausanne, lângă soție

Prof. univ. dr. IOAN SCURTU

După 8 iunie 1930, principele Nicolae a redevenit un simplu membru al familiei regale, fără obligații constituționale (Magazin istoric, nr. 10/2000). Conform tradiției, a primit unele funcții onorifice, precum aceea de inspector general al armatei și de președinte al Consiliului Superior al Aeronauticii.

Pe bună dreptate însă, el se considera principalul partizan al restaurației și de aceea pretindea că regele Carol II trebuia să-i fie recunoscător. Arogant, suveranul aprecia că nu datora nimănui nimic, că el își asumase riscul de a veni inopinat în România și a dicta restaurarea monarhiei. Carol II s-a înconjurat rapid de o camarilă foarte activă, în frunte cu Elena Lupescu, prin intermediul căreia urmărea să se impună în toate domeniile.

De la o batistă...

Între inițiativele luate de camarilă s-a numărat și confecționarea unor batiste cu efigia regelui Carol II, pe care erau obligați să le cumpere toți militarii. Aflând că în această afacere era implicată o rudă a Elenei Lupescu, principele Nicolae i-a cerut regelui să nu accepte vinderea batistelor. Iată cum relatează el însuși discuția purtată atunci cu regele la Sinaia: „M-am așezat într-un jilț, cu fața spre Carol. I-am spus că se vorbește, mult în popor despre aceste batiste ca despre o afacere murdară, l-am sfătuit să fie extrem de atent, căci nemulțumirea crește. Parcă l-aș fi atins cu un fier roșu; a început să țipe la mine: «Oare de ce să nu aiă dreptul să cumpere

batiste cu portretul meu?». Am crezut că va avea un atac de cord: «Ei bine, Carol, chiar eu am să cumpăr una!». S-a calmat cât ai zice pește și, imprudent, m-a întrebat: «La ce-ți trebuie?». «Cum la ce, să-mi șterg mucii pe fața ta». A rămas ținut în scaun, iar eu i-am spus «rămas bun» și am plecat».

Conform statutului Casei Regale, după 8 iunie 1930, Carol II devenise șeful familiei domnitoare. Între prerogativele sale se afla și aceea de a încuviința căsătoriile membrilor acestei familii. Principele Nicolae a cerut lui Carol să aprobe căsătoria sa cu Ioana Dolette. Suveranul n-a acceptat, deoarece – conform Statutului Casei Regale –, membrii acesteia nu se puteau căsători

decât cu persoane aparținând unor familii domnitoare.

În fața acestui refuz, Nicolae și Ioana Dolette s-au căsătorit, în secret, în ziua de 28 octombrie 1931, în localitatea Tohani din județul Buzău. Aflând, Carol i-a cerut ministrului Constantin Argetoianu să găsească o soluție pentru anularea căsătoriei. Ministrul l-a chemat pe prefectul județului Buzău cu registrul stării civile al comunei Tohani, a pus să fie copiate toate paginile într-un alt registru, mai puțin cea care certifica actul de căsătorie a principelui Nicolae cu Ioana Dolette. Noul registru a fost depus la primăria din Tohani, iar pentru ca primarul care oficiase căsătoria să nu-și dea seama despre modificarea operată, el a fost destituit de

ministrul de Interne și înlocuit cu un primar interimar. Registrul vechi a fost predat de Constantin Argetoianu regelui Carol.

Totuși, principele Nicolae – care-și scosese din timp o copie de pe registrul inițial – a cerut recunoașterea căsătoriei sale. În fața acestei situații, regele i-a convocat la Sinaia pe primul ministru N. Iorga și pe alți membri ai guvernului, pentru a lua o decizie. După discuții aprinse, provocate de N. Iorga, s-a hotărât să se acorde principelui „un timp de gândire”; în acest scop s-a plece, pe șase luni, în străinătate, oferindu-i-se 50 000 franci pe lună și 500 000 lei la plecare. Principele Nicolae a acceptat, mai ales că și-a luat și soția, iar la începutul lunii decembrie 1931 a plecat în Franța și de aici în Elveția. În toate împrejurările, principele Nicolae își prezenta soția cu titlul „princesă a României”.

În ziua de 7 decembrie 1931, Tribunalul de Ilfov constata că principele Nicolae nu a avut consimțământul regelui pentru căsătoria sa cu Ioana Dolette, drept care aceasta a fost declarată „inexistentă”. După ce a petrecut patru luni în străinătate, la 9 aprilie 1932, principele Nicolae s-a înapoiat în țară, pentru a cere socoteală regelui. După discuții tensionate și negocieri, la 11 aprilie, principele a acceptat să plece din nou în străinătate pentru a-și „căuta sănătatea”. Împreună cu soția sa, principele Nicolae a vizitat mai multe țări europene, precum și S.U.A., cheltuielile fiind suportate de statul român.

La 24 septembrie 1933, Nicolae a revenit în România, participând la festivitățile prilejuite de semicentenarul

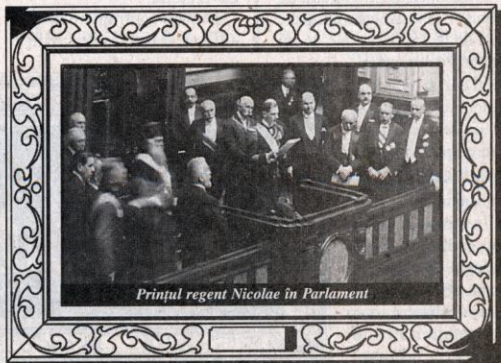
Castelului Peleş din Sinaia. În timpul paradei militare, principele a refuzat să stea alături de Carol II, iar când secretarul regelui l-a invitat lângă suveran l-a înjurat, în auzul publicului. După patru luni, la 24 ianuarie 1934, principele Nicolae a plecat din nou în străinătate, fără o motivație oficială, până la 17 aprilie același an. În octombrie 1934 a participat, alături de Carol II la funeraliile regelui Alexandru al Iugoslaviei, soțul surorii lor Maria (Mignon), asasinat la Marsilia (*Magazin istoric*, nr. 10/1991). Din nou a rămas în străinătate, până la 26 aprilie 1935. La 10 Mai a defilat în fruntea Regimentului de artilerie grea prin fața regelui Carol II.

...la războiul de șase ani

Această comportare contradictorie se datora faptului că principele se afla într-o situație dificilă: pe de o parte depindea din punct de vedere material de rege și de guvern, iar pe de altă parte i se refuza recunoașterea căsătoriei sale cu Ioana. În timp

ce se afla în văzul lumii cu Elena Lupescu, fără a-și oficializa această legătură, Carol dădea lecții de morală principelui Nicolae, a cărui căsătorie legală fusese anulată pe baza unui statut pe care, în practică, însuși suveranul îl călca în picioare. Nicolae își reproșa tot mai des faptul că acceptase venirea lui Carol în țară și urcarea lui pe tron la 8 iunie 1930. Nu ezita să o spună public, fapt ce-l apropia de adversarii politici ai regelui, în primul rând de legionari. Potrivit unor surse, Nicolae i-ar fi finanțat pe legionari; fapt este că aceștia au difuzat mai multe manifeste în care criticau camarila regală și mai ales pe Elena Lupescu, iar principele Nicolae era prezentat ca o victimă a ei.

După ce timp de șase ani acceptase situația ambiguă în care se afla principele Nicolae în cadrul familiei domnitoare, Carol II a decis să taie „nodul gordian”: a cerut guvernului să inițieze demersuri energice pentru clarificarea poziției principelui Nicolae. Pe această bază, în ziua de 2 martie 1937, Gheorghe Tătărescu, președintele Consi-

Prințul regent Nicolae în Parlament

liului de Miniștri, l-a rugat, prin-o scrisoare, pe principele Nicolae să lămurească „o stare de lucruri care nu mai poate dăinui, fără de serioase prejudicii pentru autoritatea și prestigiul dinastic”; preciza totodată că guvernul nu putea consimți ca „titlul de princesă a României să fie purtat împotriva formelor prescrise de Statutul Casei Regale”. Principele Nicolae era pus în fața alternativei: „Sau Altețea Voastră Regală va hotărî să renunțe la legalizarea acestui act pe care Majestatea Sa Regală și toate guvernele au refuzat să-l considere valabil și atunci se vor înălțura toate neajunsurile unor raporturi neclare, sau Altețea Voastră vroește să persevereze în echivocul în care trăiește azi, iar atunci renunță la toate drepturile și prerogativele pe care i le conferă calitatea de membru al Familiei Domnitoare”.

După multe stăruințe din partea guvernului, care acționa în numele regelui Carol, principele Nicolae a răspuns la 9 aprilie 1937, prin două scrisori identice, adresate suveranului și președintelui Consiliului de Miniștri: „Nu înțeleg a mă abate nici de la legile morale ce-mi impun ținerea cuvântului dat; și nici de la îndemnul sufletului meu, deci vă anunț categoric de intenția mea de a reface căsătoria anulată”.

În aceeași zi a avut loc ședința Consiliului de Coroană, în urma căreia – după o vie dezbatere – s-a dat publicității un comunicat prin care

La o vânătoare regală

se anunța că Altețea Sa Regală principele Nicolae încetează de drept de a mai face parte din familia domnitoare și pierde toate drepturile și prerogativele legate de această calitate”. Pe această bază, regele l-a autorizat pe fratele său să poarte numele Nicolae Brana. La rândul său, Nicolae a declarat în scris că se supune deciziei Consiliului de Coroană, va părăsi țara în termen de 8 zile, nu va recurge la nici o manifestare publică, va primi suma de 500 000 lei lunar din partea guvernului.

După o confruntare de șase ani cu fratele său, prințul

Nicolae devenea un simplu cetățean, care a trebuit să ia drumul exilului. Pentru a nu i se tăia subvenția, a fost nevoit să se conformeze angajamentului luat de a nu desfășura activități politice. A rămas însă cu o ură înverșunată împotriva lui Carol II.

„A fost însă fratele și regele meu”

După abdicarea lui Carol, la 6 septembrie 1940, principele Nicolae s-a adresat generalului Antonescu, exprimându-și dorința de a reveni în Ro-

mânia. Conducătorul statului a răspuns că nu putea lua o hotărâre fără o analiză detaliată a situației, dar a dispus să i se mărească subvenția acordată de statul român. Simțindu-se încurajat de atitudinea lui Antonescu, principele i-a adresat mai multe cereri, solicitând să i se acorde gradul militar, să poată reveni în țară, să obțină mai mulți bani etc. Vădit iritat, generalul Antonescu scria la 10 martie 1941 pe un raport privind solicitările prințului Nicolae: „Degenerat, ca și fratele său. Dacă i-ăș trimite bani, ar avea altă stare de spirit. Nu pot risipi însă banii contribuabililor pentru un dezonorat”.

În condițiile războiului, mareșalul Antonescu a decis să-și stabilească reședința în palatul de la Snagov, aparținând principelui Nicolae. Inițial principele s-a opus, dar apoi și-a dat consimțământul: La

A.S.R. principele Nicolae cu un grup de ofițeri români în vizită la Belgrad

rândul său, printr-o înaltă Decizie, din 7 iulie 1942, mareșalul Antonescu l-a autorizat pe Nicolae să poarte numele de Nicolae de Hohenzollern, începând cu data de 10 iulie 1942.

În timpul războiului, principele Nicolae s-a oferit să facă demersuri în numele opoziției pe lângă marile puteri Occidentale în vederea încheierii armistițiului, dar n-a primit mandatul solicitat din partea lui Iuliu Maniu. După 23 August 1944 a sperat să se reîntoarcă în țară, dar evoluția evenimentelor nu i-a îngăduit, ocupanții sovietici neacceptând o eventuală întărire a familiei domnitoare din România. La rândul său, regele Mihai nu dorea să aibă alături de el un unchi capricios, cu pretenția de a-i da sfaturi.

Rămas în exil, principele Nicolae s-a preocupat de situația din România și de cunoașterea de către opinia publică occidentală a țării în care s-a născut. A înființat la Paris un „Centru Român de cercetări”, a sprijinit editarea la Madrid a revistelor *Liberitatea Românească* și *Fapta*, înființarea Editurii „Factum”, care a publicat mai multe cărți în limba română, a contribuit la constituirea Bibliotecii Române din Freiburg. În 1954 a pus bazele Uniunii Asociațiilor Române din Germania. Principele Nicolae a depus eforturi pentru unificarea sau măcar realizarea unei colaborări între diversele organizații politice ale exilului româ-

Prințul Nicolae și generalul Cihoski

nesc, dar rivalitățile și ambițiile dintre lideri, contestările și calomniile reciproce au făcut irealizabil acest obiectiv.

Deși Carol îi crease multe greutăți, Nicolae a avut tăria ca, în aprilie 1954, să participe la funeraliile fratelui său. Gestul părea surprinzător, mai ales că nici fosta sa soție Elena și nici măcar fiul său Mihai nu au găsit de cuviință să-l conducă pe ultimul drum pe cel care fusese Carol II, regele României. Principele Nicolae și-a justificat astfel gestul său: „Am venit la înmormântarea lui Carol, pentru că am simțit că era de datoria mea, deși

l-am urât pe fratele meu mai mult decât orice pe lume. Carol a fost însă fratele și regele meu”.

În 1963 a încetat din viață soția sa Ioana; dispariția ființei pe care a iubit-o atât de mult l-a afectat profund.

În 1967 principele Nicolae s-a căsătorit cu Thereza Figueira de Mallo, originară din Venezuela. Ajuns la vârsta senectuții, a decis să-și scrie memoriile. A alcătuit un proiect vast, accentul fiind pus însă pe activitatea fratelui său Carol, căruia i se rezervau capitole speciale: *Tineretea lui Carol*, *Fuga la Odessa*, *Căsnicia*

cu Zizi Lambrino și *copilul născut din această căsătorie*, *Legătura cu Mira Marcovici*, *Logodna cu Elena a Greciei*, *Năsterea lui Mihai la 7 luni*, *Lupeasca*, *Tăutu etc.*; *Fuga îndrăgostiților în străinătate etc.* Unele capitole erau dedicate Regentei, venirii lui Carol, exilului său: *De asemenea, avea în vedere: Domnia lui Mihai. 23 August 1944, Abdicarea lui Mihai; Incapacitatea lui Mihai; Comportarea lui Mihai în exil; Gânduri despre comunism etc.* Nu a apucat să realizeze

decât o mică parte din cele propuse, între care capitolele privind perioada 1918-1936, publicate de Gh. Buzatu în colaborare cu Stela Cheptea și Sorin Părvu, în 1991.

Principele Nicolae a încetat din viață în iulie 1977, fiind înmormântat la Lausanne, alături de soția sa Ioana. ■

Cu generalul Angelescu și Nicoleanu la Patriarhie

În audiență la ambasadorul Ulrich von Hassell

Beneficiind de o bursă de studii, care mi-a îngăduit să întreprind cercetări în Arhiva Ministerului de Externe german, am putut consulta un mare număr de documente ce aduc lămuriri și precizări necunoscute cercetătorilor români ai deceniului 1930-1940.

În numărul de față putem lua cunoștință de un raport al lui Ulrich von Hassell, ambasadorul Germaniei la Roma, despre o convorbire purtată cu fostul prinț regent Nicolae, la cererea acestuia.

În noiembrie 1937, aflat în Italia, prințul Nicolae n-a ezitat să se adreseze ambasadorului unei puteri străine, într-o capitală străină, pentru a-și expune părerea asupra situației din România. Nu rezultă ce urmărea printr-o astfel de acțiune, dar este oarecum dezarmantă precaritatea gândirii sale politice, infestată de tot felul de clișee despre care credea că vor face plăcere ambasadorului regimului nazist.

Numai că von Hassell – care nu era defel un admirator al lui Hitler și chiar în anul următor, 1938, a fost disponibilizat, apoi în 1943 pensionat definitiv, iar la 8 septembrie 1944 executat în sinistru închisoare de la Plötzensee – s-a mulțumit să reproducă convorbirea, fără nici un fel de comentarii sau aprecieri. În ceea ce-l privește pe prințul Nicolae, el avea într-un singur punct dreptate: fratele lui, Carol II, se afla, într-adevăr, în anticamera dictaturii...

Dumitru HÎNCU

Pol. IV 5039.37

Fila 005

Ministerul de Externe,
intrat, 18 nov. 1937 a.m.

În dublu exemplar
Roma, 16 noiembrie 1937

AMBASADA GERMANĂ
4878/37

Ref: Convorbirea cu prințul
Nicolae al României
1 anexă

În anexă vă transmitem o
scurtă relatare despre o convor-
bire cu prințul Nicolae al Româ-
niei, din care unele lucruri ar
putea, eventual, prezenta inte-
res. Vă rog a trata cu toată dis-
creția cele comunicate de prinț.

Semnat: Hassell

Filele 006 și 007

Roma, 16 noiembrie 1937

NOTĂ

Prințul Nicolae al României
care locuiește acum la Nettuno,
lângă Roma, și-a exprimat
dorința de a mă cunoaște și,
după o prealabilă înțelegere,
mi-a făcut o vizită în cursul
după amiezii de ieri. El s-a
arătat extrem de îngrijorat de
situația internă din România,
dar a fost de părere că încă n-a
sosit momentul unei schimbări
în bine; țara trebuie, probabil,
să decadă mai jos înainte ca
forțele cu judecată să devină
destul de puternice și de

perspicace pentru ca să smulgă
cârma în mâna lor. În caz că
regele s-ar decide acum pentru
o dictatură, prințul ar fi cuprins
de cele mai rele aprehensiuni:
1) pentru că momentul nu este
încă potrivit 2) și, mai ales,
pentru că regele nu posedă
însușirile necesare. Cel mai rău
este că România se află într-o
măsură extraordinară de mare
sub influența evreilor, iar
personalitatea decisivă în acest
sens este doamna Lupescu,
care nu numai că-l domină pe
rege, dar trage sforile în toată
țara cu prietenii ei evrei. În
toate partidele acționează
bani evreiești și, nu în ultimul

Fey von Hassell cu copiii

Ulrich von Hassell – ginerele marelui amiral von Tirpitz, creatorul marinei sub Wilhelm II – aparținea aristocrației prusiene, acelor familii fondatoare ale puterii germane în secolul XIX. Așadar, antinazismul lui era puternic motivat de resentimentul întregii sale spițe față de întronarea unui caporal la conducerea țării, în 1933.

În jurnalul lui secret (tipărit ulterior, în 1948, sub titlul *Despre o altă Germanie*), sub data de 28 mai 1940, von Hassell blestema „instaurarea socialismului sub forma sa hitleristă și lichidarea elitelor”. Fiica sa, Fey von Hassell, a publicat anul trecut (1999) o carte de 358 pagini, *Zile sumbre* (pe care editorul a subintitulat-o *Destinul extraordinar al unei femei germane antinaziste*). Povestește scene la care a fost martoră la Roma, unde tatăl ei s-a aflat la post: impresiile despre Mussolini și Ciano, despre invadarea Abisiniei etc. O imensă disperare pusese stăpânire pe Ulrich von Hassell când vedea cine deținea puterea în Germania: „o adunătură de oameni dispuși la orice fărădelege”, scrie Fey. Încet-încet, opoziția lui față de regim devine cunoscută, așa încât acesta se dispenzează de el.

Fey se căsătorește cu un ofițer italian, dar la 9 septembrie 1944, a doua zi după ce tatăl ei fusese spânzurat, este arestată de Gestapo, la proprietatea sa de lângă Veneția. Ce i se imputa? Că era fiica unui „trădător”. Copiii ei, de 3 ani și, respectiv, 2 ani, sunt luați de lângă mamă, pentru care începe coborârea în infern, cu două etape îngrozitoare: Buchenwald și Dachau; chiar dacă este o „prizonieră cu sânge albastru”, ce are ca vecini nume ilustre: Léon Blum, șeful Frontului popular, prințul Xavier de Bourbon-Parma, industriașul Fritz Thyssen, cel care în 1939 îi întorsese spatele lui Hitler, după ce la început îl sprijinise.

Drama fiicei lui Ulrich von Hassell se încheie cu happy-end: scapă miraculos din lagăr, își regăsește soțul, apoi copiii și de atunci trăiește sub soarele Italiei.

F.D.

rând, și în Garda de Fier și în organizațiile înrudite cu ea. Odinioară, când mai era încă o organizație unită, s-ar fi putut, eventual, investi oarecare speranță în aceasta; acum e divizată în șase-șapte partide dispartate, care toate la un loc nu înseamnă nimic sau prea puțin. Și din partea germană s-a făcut uneori eroarea tactică de a miza pe această carte. Armata e și ea foarte divizată și chiar dacă avem în vedere, cum am arătat, că regele se îndreaptă curând spre o dictatură, ne putem aștepta, se pare, la ivirea unei situații haotice, care va ușura mult jocul bolșevismului.

Nu mai două partide au oarecare valoare, în eventualitatea că s-ar putea spera să se întreprindă ceva cu ele în viitor; cel dintâi este acela al tinerilor liberali, condus de Gheorghe Brătianu, ce sunt mai puțin corupți decât vechii parlamentari și al căror conducător e mai inteligent, deși nici el nu e un om forte. Celălalt partid e cel național-tărănesc; capul lor spiritual, dar și conducătorul lor formal este ca și până acum Maniu. Între acesta și rege există o asemenea ruptură, încât nu se poate spera într-o împăcare. În partid există realmente forțe sănătoase; ele au tendințe moderate și sunt din principiu fidele Constituției. Pe de altă

parte, când e vorba de problemele țărănimii, totul atârână de un fir de păr și nu se știe dacă într-o bună zi nu se vor îndrepta spre stânga, deci către comunism. Ceea ce reprezintă o mare primejdie. În ce-l privește pe actualul șef Mihalaché, prințul se bucură foarte tare că nu și-a asumat formarea guvernului, căci dacă ar fi primit oferta ar fi dovedit că nu apreciază cum se cuvine situația politică. Pentru moment e mai bine ca actualii politicieni să fie lăsați să-și facă de cap.

În ce privește situația politică externă, merită remarcat doar că prințul tăgăduiește orice posibilitate de înțelegere cu Ungaria. ■

Ce anume face posibilă conviețuirea unei dictaturi cu un popor?
Ce poate rezulta dintr-o asemenea conviețuire, atunci când
poporul este unul foarte ordonat și disciplinat?

Când se transformă opoziția față de regimul politic
dictatorial din trădare în luptă de rezistență? Din ce
moment are dreptul un funcționar al căilor ferate sau
un militar, aflat sub jurământ, să nu se supună
ordinelor?

Au vreo răspundere țările și politicienii
care au negociat și încheiat tratate cu un
regim dictatorial, recunoscându-l astfel
și permițându-i să se consolideze pe
plan intern?

1944-1945.

UN OFITER DE INFORMAȚII AMERICAN IA PULSUL GERMANILOR

R. BERGMANN (Frankfurt-am-Main)

Saul Padover, specialist în sondaje psihologice, membru al serviciului de informații american Office of Strategic Service (OSS), s-a născut în anul 1905, la Viena. Și-a făcut studiile la Yale și la Universitatea din Chicago și a murit în 1981 la New York. Cunoscând limba germană la perfecție, a însoțit, timp de șapte luni, trupele americane în primele rânduri ale frontului. A purtat convorbiri cu oameni de cele mai diverse vârste, din straturi sociale variate.

Obiectivul urmărit era cunoașterea stării de spirit în rândurile populației germane. Întrebările puse vizau problemele politice esențiale ale Germaniei sub Hitler, războiul, demența rasistă și crimele săvârșite, ca și felul în care era privit viitorul, după înfrângere. De asemenea, elucidarea misterului „disparației” celor 8-9 milioane de alegători ai partidului lui Hitler SPD-ul – Partidul Socialist din Germania (în 1932) și a celor 6 milioane care votaseră KPD-ul – Partidul Comunist din Germania, precum și relația lor ulterioară cu regimul nazist.

Misiunea sa l-a dus pe Padover de la Aachen până la Torgau, la podul de pe Elba, unde a asistat la istorica întâlnire a armatei americane cu cea sovietică. O parte a convorbirilor sale a apărut într-o culegere, în 1946, în S.U.A., sub titlul *Experiment in Germany. The Story of an American Intelligence Officer* (Experiment în Germania. Povestea unui ofițer american de informații). La vremea respectivă, rapoartele lui S. Padover au constituit o importantă sursă documentară pentru trasarea politicii americane față de Germania, dat fiind și faptul că războiul nu se purta „numai împotriva unei mașinării de război, ci împotriva unui sistem, unei ideologii”.

O observație, reieșită chiar din prima întrevvedere cu primarul orașelului Körnelimünde: germanii, chiar și cei care nu erau naziști, sau nu aveau regimul, au profitat de pe urmă

lui din punct de vedere material. Toți, fără excepție. Ei și-au îndeplinit cu conștiințiozitate sarcinile, indiferent în ce domeniu sau la ce nivel au lucrat. Pasivi politicește, au sprijinit mașinăria de război și exterminare. De altfel, entuziasmul maselor era explicabil și prin bunăstarea adusă de război, când bunurile prădate în țările ocupate au luat drumul Germaniei. În raportul său privind convorbirea cu primarul, Padover remarca: „Fabricile morții n-au fost posibile pentru că Hitler a ordonat înființarea lor, ci pentru că germanii nu le-au pus sub semnul întrebării.”

Cei intervievați, notează el, s-au dovedit a fi – cu rare excepții – supuși orbește autorității, pasionați „colecționari de documente, hârtii, semnături, ștampile”. De aici și evidențele exacte găsite, privindu-i pe cei exe-

cutați, căci „părea mai acceptabil să gazezi oameni, decât să distrugi documente“.

În problema exterminării în masă a evreilor, interlocutorii nu doreau să afle dimensiunile reale ale atrocităților comise. Pentru a diminua propria responsabilitate morală, îl învinuiau exclusiv pe Hitler, fără a manifesta nici cea mai firavă compasiune față de victime. De altfel, într-un lagăr din Hamburg, înființat pentru refugiați germani, personalul belgian i-a raportat lui Padover că a observat același fenomen: nici compatrioții lor nu le-au trezit milă, nici măcar cei bolnavi. În Oberkassel, trăgătorii de elită germani au luat drept țintă în timpul luptelor tot ceea ce mișca, inclusiv femeii și copii germani, ucigând în medie zece civili pe zi.

În general, cei interogați s-au declarat a fi împotriva războiului dus de Hitler, dar nu din cauza zecilor de milioane de victime și nu pentru că l-a purtat, ci pentru că l-a pierdut. În situația dată, ei sperau la un sfârșit cât mai grabnic, fiind gata să se supună și să-i servească pe noii stăpâni.

În cadrul unui experiment de propagandă, generalul Eisenhower s-a adresat angajaților căilor ferate, chemându-i să saboteze circulația feroviară, pentru a împiedica noi vârsări de sânge. Discuțiile purtate ulterior au fost descumpănitoare: purtând uniformă — au declarat cei intervievați — ei nu și-au făcut decât datoria. „Eram funcționari de stat... o categorie onorabilă!“ Concluzia raportului lui Padover: „Feroviarul îl vor servi pe Hitler până în ultima clipă apoi, cu aceeași supunere oarbă, pe noi.“

Spiritul de obediență necondiționată și fatală admirație față de uniformă erau adânc înrădăcinate în popor. Acest servilism s-a manifestat și în discuțiile cu ofițerii americani. Mentalitatea majorității, remarcă Padover, era: „a accepta o dogmă și autoritatea, atâta

timp cât nu sunt contestate, și a le respinge, îndată ce puterea lor se clatină“.

Jaf la depozit de vinuri

Din convorbirile purtate cu foști membri ai SPD și KPD a reieșit că în decursul celor 12 ani de regim nazist, aceștia au rămas, în general, izolați, pasivi. Scuza lor era imposibilitatea oricărei rezistențe, în condițiile unei terori polițienești atotcuprinzătoare. Cine a vrut să supraviețuiască a plătit cu moartea politică și morală.

Chiar și în condițiile înfrângerii evidente, naștii fanatici s-au prezentat siguri pe ei, îngâmfați, aroganți. La Braunschweig, S. Padover și alți ofițeri americani l-au interogat pe generalul-locotenent Kurt Dittmar, „ideologul șef“ al comandamentului militar german. Și acesta a aruncat răspunderea pe Hitler pentru pierderea războiului, subliniind însă că este vorba despre o „critică pur militară“, deoarece, în rest, Hitler „a făcut mult bine țării sale“.

În legătură cu exterminarea evreilor, Kurt Dittmar a spus că într-adevăr au circulat „fel de fel de zvonuri“ și a povestit că în mai a avut loc în Bavaria o adunare a 120 de gene-

Sentința de condamnare la moarte a feldmaresalului Erwin von Witzleben, implicat în atentatul contra lui Hitler

Amiralul Dönitz îi anunță pe germani (la radio) că Führerul este nevătămat în urma atentatului

rali, în cadrul căreia Himmler le-a vorbit despre „așa-zisele lagăre de concentrare”, afirmând că „nu este vorba decât despre propagandă dușmănoasă. În realitate ele erau destinate reeducării”, deoarece acolo „se duce o viață sănătoasă, cu suficientă mâncare bună și sport...”. Consternați, ofițerii americani au avut nevoie de câteva momente ca să-și revină, apoi l-au întrebat: „Și dumneata ai CREZUT?”... „Dar cum altfel – a răspuns Kurt Dittmar – în definitiv domnul Himmler era un om de onoare, un patriot, incapabil să spună minciuni.” La sfârșitul audierii, generalul a bătut din călcâie, s-a aplecat militărește, salutând cu salutul hitlerist.

Din cartea lui S. Padover cititorul află detalii despre ultimele luni de război, de pildă faptul că pentru cucerirea Aachenului s-au dat lupte de stradă, casă cu casă, timp de cinci săptămâni. În octombrie 1944, înainte de a fi cucerit, trupele germane, în retragere, au prădat orașul. Au început cu cel mai mare depozit de vinuri, de două milioane de sticle, acțiune la care a participat și populația civilă. Au urmat magazinele alimentare și de îmbrăcăminte, apoi locuințele cetățenilor refugiați. Aachenul a fost fcut timp de patru zile și patru nopți.

Padover nu a iertat nici autoritățile militare americane de ocupație. El a înaintat Comandamentului general un raport indignat despre noua administrație instalată la Aachen,

formată din elemente cu vederi antidemocratice, care au numit în diverse funcții foști naziști. Ofițerul a atras atenția că în Comandamentele americane, responsabile cu investirea noii autorități, după ocuparea unei localități, nu existau oameni cu un crez politic clar formulat. Cei numiți nu aveau nici o experiență personală în raport cu condițiile generale din Germania, chiar locale, din diversele așezări, în plus, nu cunoșteau limba. În multe

cazuri politica lor consta în a numi repede localnici, care li se păreau capabili să organizeze viața, fără a ține cont de trecutul lor politic.

Ce-ar fi însemnat o pace dreaptă?

Când populația s-a plâns americanilor de „felul cum se poartă muncitorii din est”, mai cu seamă polonezii și rușii, ofițerii au luat partea „stăpânilor de sclavi” împotriva sclavilor, pe jumătate morți de foame. „Radio Luxemburg și BBC-ul – a scris Padover într-un raport – au căzut în cursă, lansând apeluri amenințătoare la adresa muncitorilor străini. Era acordul final, care încorona propaganda hitleristă, ultima ei lovitură. Un Goebbels, care încă mai trăia, trebuia să-și fi răs în pumni.” În raportul său către Cartierul general, Padover arată că „jafurile au mers de fapt în contul soldaților americani și al populației civile germane” și că, spre deosebire de aceștia, „muncitorii străini și-au luat numai cele absolut necesare, alimente și îmbrăcăminte”.

Una dintre persoanele deosebit de interesante cu care Padover a stat de vorbă a fost Willy Elfes, fost șef al Poliției din Krefeld, până în 1933, catolic fervent, bun orator și predicator laic în localitate, în decursul războiului. În predicile lui milita pentru respectarea omului, pentru adevăr,

pace și libertate. Când episcopul s-a adresat credincioșilor, cerând Celui de Sus să acorde germanilor o „pace dreaptă“, W. Elfes s-a ridicat și în fața întregii comunități a strigat: „O pace dreaptă? Dacă ar exista o pace dreaptă ar trebui să fim spânzurați cu toții...“

Din cei doi fii ai lui unul a fost grav rănit pe front, celălalt executat în Danemarca, pentru „declarații subversive“. În 1942, grupul de rezistenți care plănuia un atentat împotriva lui Hitler a luat contact cu Elfes, iar după ce complotul de la 20 iulie 1944 a dat greș, a fost și el cercetat, dar n-au fost găsite elemente doveditoare împotriva lui. Gestapoul l-a căutat din nou dar, avertizat, Elfes a fost ascuns în Biserica St. Tönis, unde după cinci luni, în convorbirea cu ofițerii americani, a povestit amănunte până atunci necunoscute, legate de conspirația ofițerilor.

Responsabil pentru eșecul atentatului a fost în primul rând chimistul, care pentru a menaja persoanele din jurul lui Hitler nu a încărcat bomba cu suficient material explozibil, a declarat Elfes. Cât despre execuțiile și arestările ce au urmat vina revine în cea mai mare parte lui von Witzleben, – pe care l-a caracterizat cu ironie drept „un general tipic german... adică fără prea multă rațiune“. „Se pare că generalul von Witzleben, crezând în sine că un parvenit ca Himmler nu va îndrăzni să se atingă de proprietatea particulară a unui general, a păstrat toate documentele secrete în seiful său privat.“ Elfes a apreciat că după atentat au fost executați aproximativ trei mii de oameni.

Speranța – noua generație

Cu toate constatările amare făcute în decursul activității sale ca ofițer de informații, în pofida profunde aversiuni față de naștiști și a faptului că, fiind evreu, a suferit continuu de pe urma dublului stress la care era supus, el s-a străduit să privească rațional problemele, să rămână un observator rece, obiectiv. Își făcea munca în speranța că astfel „ar putea scurta războiul, măcar cu 60 de se-

cunde, care în sine sunt puțin, dar o mie de oameni n-ar mai trebui să moară“. În ce privește viitorul germanilor, el și-a pus speranța în „noua generație“.

Traducerea în limba germană a cărții a apărut în septembrie 1999, în seria *O altă bibliotecă* (Die andere Bibliothek), întocmită de cunoscutul scriitor german Hans Magnus Enzensberger, la Editura Eichborn din Frankfurt/Main. De la apariția lui în librării, volumul s-a aflat în centrul interesului mass-media. N-a fost deloc o întâmplare faptul că până la această dată târzie a traducerii a trecut mai bine de o jumătate de veac.

Discuții aprinse au avut loc de pildă în orașul Aachen, unde în cea mai mare librărie s-au adunat o sută de persoane – între care și intelectuali cunoscuți – și unde s-au ciocnit poziții opuse privind veracitatea celor scrise de Padover. Cei mai vârstnici au susținut că este „o calomnie“, ceea ce a făcut-o pe una dintre tinerele participante să întrebe: „de ce nu putem suporta nici astăzi caracterizările formulate de Padover?“. Răspunsul i-a venit tot din public: „Deoarece opera începută în 1945 de americani n-a reușit nici până azi.“ ■

Refugiați berlinezi în mai 1945

ARHIVA MITROHIN

Polonia a fost prima țară est-europeană în care o mișcare spontană de revoltă a dus la schimbarea liderului politic. La sfârșitul anului 1970 Władysław Gomułka, conducătorul partidului comunist polonez, era înlăturat de la putere în urma unor repetate proteste ale populației.

În martie 1968, sub impactul „Primăverii de la Praga”, vreme de mai multe săptămâni, se produsese la Varșovia ciocniri între studenți și miliție. Gomułka supraviețuise atunci doar pentru că susținuse necondiționat invadarea Cehoslovaciei.

Poziția sa era amenințată de Edvard Gierек. Potrivit rapoartelor trimise de rezidentura KGB din Varșovia – la care a avut acces Vasili Mitrohin și pe care le folosește în cartea scrisă împreună cu Christopher Andrew, *The Mitrokhin Archive. The KGB in Europe and the West* (Arhiva Mitrohin. KGB în Europa și Occidentul), apărută anul trecut la Allen Lane, The Penguin

Press, Londra –, ministrul de Interne, Moczar, a trimis documente compromițătoare despre Gierек la Radio Europa Liberă. Tot el a ordonat interceptarea convorbirilor unor membri ai conducerii partidului comunist polonez.

La 14 decembrie 1970, muncitorii de la șantierele navale din Gdansk, Gdynia și Szczecin s-au revoltat din cauza scumpirii alimentelor. Ciocnirile cu forțele de ordine s-au soldat cu 300 morți. Rezidentura KGB a trimis la Moscova copia procesului-verbal al dezbaterii din Biroul politic, din 19 decembrie. Gomułka era internat în spital, cu diagnosticul epuizare nervoasă. Ședința a fost condusă de primul ministru. Cel care i-a hotărât soarta lui Gomułka a fost generalul Wojciech Jaruzelski, ministrul Apărării pe atunci. El a arătat că în cazul în care izbucneau tulburări și la Varșovia, nu putea garanta securitatea Capitalei. Moralul în rândul trupelor era foarte scăzut. A urmat ministrul de Interne, Moczar, care a fost obligat să recunoască faptul că niciodată partidul nu fusese mai lipsit de capacitatea de a face față unei crize. La adunările de partid în care se dezbătuse necesitatea mării prețurilor la produsele alimentare, participanții plecaseră cu lacrimi în ochi.

Moscova a fost extrem de agitată. Imediat s-a cerut extinderea operațiunii *Progress* (trimiterea de ofițeri KGB sub identitatea unor cetățeni occidentali), care fusese un succes în Cehoslovacia, și în Polonia. Agenții trimiși aveau misiunea să cerceteze rolul jucat de Biserica Catolică în dirijarea stării de spirit a populației.

Oamenii Moscovei au convins mai mulți polonezi să le dea informații, aceștia din urmă crezând că ele vor ajunge în

Occident. Probabil că numele cel mai important de pe listă a fost cel al părintelui Andrzej Bardecki, asistentul personal al arhiepiscopului Karol Wojtyła, viitorul papă Ioan Paul II.

În 1971, au mai fost trimiși 13 „ilegali” în România, 9 în Iugoslavia, 7 în R.D.G., 4 în Ungaria și 3 în Bulgaria. Deși aveau, în general, aceleași obiective, existau diferențe de la țară la țară.

Importanța acordată României reflectă nemulțumirea pe

care o provoca Moscovei atitudinea lui Nicolae Ceaușescu. În urma vizitei efectuate în vara anului 1970 la Beijing de către liderul român, trupele Tratatului de la Varșovia au organizat manevre în apropierea frontierei României. Într-un raport KGB despre România se spunea: „Exploatănd linia antisovietică a Partidului comunist chinez și a guvernului chinez, conducerea românească a pornit pe calea așa-numitei autonomii și independente față de

Uniunea Sovietică... Naționalismul înflorește în România. Autorii și avocații săi sunt chiar liderii guvernamentali.

Conducerea Partidului comunist român nu-și dezvăluie în mod deschis cererile teritoriale, dar face totul pentru a demonstra că din punct de vedere istoric, etnic etc. Moldova și regiunea Cernăuți aparțin României. Declarațiile făcute de Mao în discuția cu socialiștii japonezi privind anexarea ilegală de către U.R.S.S. a Basarabiei au avut ecou în România. Ziarul francez *Le Monde* a publicat în două rânduri articole care aruncau dubii asupra legalității includerii Basarabiei în Uniunea Sovietică. Nu este imposibil ca inițiativa publicării acestor articole să fi venit din România.

„Ilegalilor” trimiși în România sub identități occidentale li s-a cerut să strângă informații despre relațiile României cu Statele Unite și China, „pretențiile românești asupra teritoriului sovietic al Basarabiei și nordului Bucovinei”, bazele economice și politice ale opoziției față de Moscova, situația minorităților germană și ungară, cultul personalității promovat de Ceaușescu, situația din cadrul partidului comunist.

In Iugoslavia, primăvara anului 1971 a înregistrat cea mai serioasă criză internă din momentul rupturii dintre Belgrad și Moscova, în 1948. Tito a arestat conducerea partidului comunist din Croația și 400 de naționaliști croați. „Ilegalii” trimiși de KGB aveau sarcina să realizeze cât mai multe cunoștințe în cadrul Academiei de Științe,

Institutului pentru opinia publică, redacțiilor publicațiilor *Kommunist*, *Politika*, *Borba*, agenția Taniug, Institutului pentru politică și economie mondială, Uniunii ziariștilor (în special scriitorul Dobrica Ćosić, considerat un apropiat al lui Tito). Din păcate, Mitrohin nu spune nimic despre conținutul rapoartelor trimise din Iugoslavia. Doar că unele dintre ele au ajuns până pe biroul lui Brejnev.

La mijlocul anilor '70, conducerea KGB aprecia la 500 000 oameni numărul celor „ostili sistemului existent și că adversarul va păstra pentru multă vreme o bază de sprijin în R.D.G.”. O operațiune pe termen lung, numită „Luch”, a fost lansată pentru monitorizarea opiniei publice din Germania de Est, a situației din partid, a contactelor dintre Est și Vest, cât și a încercărilor „făcute de către S.U.A. și R.F.G. pentru a stăneni construirea socialismului”. În 1974, secțiunea KGB de la Karlshorst a fost ridicată la nivel de directorat.

Majoritatea informațiilor despre situația din R.D.G.

Generalul Jaruzelski

provenea de la rețeaua STASI. Serviciul de informații al fostei Germanii de Est dispunea de un număr de informatori pe cap de locuitor de șapte ori mai mare decât cel existent în toată Germania în perioada nazistă. În 1975, 65% din rapoartele provenite de la serviciile secrete din țările est-europene soseau din R.D.G.

Mărimea bazei operaționale a KGB de la Karlshorst, cât și cantitatea extraordinară de rapoarte trimise de STASI au făcut ca Moscova să depindă, în cazul R.D.G., în mai mică măsură de operațiunea „Progress”.

Pincipala preocupare a KGB față de Ungaria o constituia creșterea influenței evreiești în cadrul partidului și a serviciului de securitate (AVH). Autoritățile ungare au fost reticente față de propunerea Moscovei de a organiza la Budapesta o conferință „antisionistă a evreilor progresiști, care se opuneau politicii Israelului” și față de propunerea de a contribui la realizarea unui film despre colaborarea dintre Hitler și sioniștii unguri. Prezența unui mare număr de evrei în funcții de conducere în cadrul Ministerului de Interne și a AVH-ului (șefii Directoratului întâi – informații externe și Directoratului trei – supravegherea opoziției interne), cât și în fruntea serviciului de contrainformații militare irita Moscova. Situația cea mai gravă se înregistra la informațiile externe: 13 dintre cei 17 șefi de departamente erau evrei.

Iată de ce principala sarcină a „illegalilor” trimiși în Ungaria era să stabilească influența mișcării sioniste, pe de o parte,

și existența unor sentimente antisemite.

Până și în Bulgaria sentimentele de solidaritate, de legătură slavă, cu Uniunea Sovietică se estompau. Un „ilegal” sosit în Bulgaria constata că pentru mulți bulgari U.R.S.S. era vinovată că dirija o parte a resurselor țării – și așa puține – către Cuba și alte țări „frățești” aflate în suferință. Era acuzată și risipa făcută pentru întreținerea unor forțe de securitate uriașe. Dar bulgarii erau prea înfricoșați de serviciul de securitate (DS) pentru a-și manifesta public nemulțumirile.

Din 1972, operațiunea „Progress” a fost extinsă și pe teritoriul U.R.S.S. La 4 octombrie, o directivă cerea Direc-

toratului „ilegali” din Primul Directorat Principal să înceapă investigații privind starea de spirit a populației din țările baltice și activitățile desfășurate de turiștii occidentali în Letonia, Lituania și Estonia. În mod evident, era o situație fără precedent, căci cele trei republici baltice cădeau în sarcina altor Directorate, nu a celui însărcinat cu culegerea unor informații externe.

Rapoartele primite erau alarmante: administrația era ineficientă, oamenii nu aveau tragere de inimă să muncească, între grupurile etnice existau animozități și alcoolismul era în floare. Locuitorii țărilor baltice erau foarte bine informați despre situația din Occident. Turiștii occidentali duceau și aduceau scrisori, ocolindu-se

astfel cenzura. Rapoartele „ilegalilor” erau mult mai sincere decât cele provenite de la rezidenturile din țările est-europene. Imaginea pe care o căpătau liderii de la Kremlin – în primul rând șeful KGB, Iuri Andropov – trebuia să se fi asemănat mult cu senzația pe care o încerca în acea vreme Vaclav Havel: ceasul istoriei se oprise în Estul Europei. Evident, analizele lor difereau fundamental în ceea ce privește cauzele și soluțiile. Probabil că nimeni din conducerea sovietică nu își imagina atunci cum avea să ia sfârșit comunismul, peste 20 ani. ■

(Va urma)

Prezentare de Dorin MATEI

Anne-Marie Thiesse este directoare la Centrul Național de Cercetări Științifice din Paris și specialistă în națiuni și identități

naționale. În seara de marți 16 mai, la Institutul Francez din București, d-na Thiesse a conferențiat despre crearea identităților naționale, temă ce face obiectul unui volum publicat la Editura Seuil, în 1999, și a cărui traducere a apărut la Editura „Polirom”. Am ascultat în acea seară o extrem de documentată prelegere – cu exemple concrete – despre ce înseamnă națiune și ce mutații a suferit ea în veacul nostru.

D-na Thiesse a avut amabilitatea ca să ne răspundă și la întrebarea noastră privind secolul XX și XXI din punct de vedere sociologic.

Două secole în câteva rânduri

ANNE-MARIE THIESSE

– Veacul XX este marcat de emergența unor mari mutații tehnologice, economice. Ele provoacă, în consecință, reflecțiile politicienilor

asupra mijloacelor de a controla aceste mutații în desfășurare, în scopul fericirii tuturor și pentru progresul general.

Deci trebuie să reflectăm – în special în acest cadru – atât la problema identităților naționale, cât și a celor noi, colective, pe care urmează să le construim.

Secolul XX a fost marcat de două războaie mondiale, de exacerbarea naționalismelor și se termină pe fondul unor mișcări de globalizare. Suntem în faza de reconsiderare a principiului național, care a asigurat democrația și pacea, de evitare a unei interpretări manifeste a lui.

A consemnat Florentina DOLGHIN

Iubiri celebre

ȘI HELIADE A FOST ÎNDRĂGOSTIT

THEO STĂNESCU-STANCIU

Există personaje care lasă urme adânci în conștiința epocii în care trăiesc. Un astfel de om a fost și Ion Heliade Rădulescu – „a doua mare personalitate a literaturii române, după Dimitrie Cantemir“, în opinia lui George Călinescu. Un personaj care s-a ridicat deasupra epocii învăluit în faldurile mantiei sale, un om ce și-a ascuns pe cât a putut disperarea în spatele unor cuvinte fastuoase sau gesturi neașteptate, încât ne întrebăm adesea: dar omul, omul Heliade, cel din intimitate, din viața de toate zilele, cum a fost?

Pe aripile Alexândriei

Ion, poate cel mai sănătos copil al târgovișteanului Ilie Rădulescu (încă trei odrasle ale acestuia s-au prăpădit de ciumă până în 1829) s-a născut la 6 ianuarie 1802. Copilăria i-a fost plină de iubire și atenție părintească. Era destul de „căpos“ iar „chefurile“ i se pedepseau fără șovăire. Ilie Rădulescu, pe care îl

găsim ocupând funcția de căpitan de puteră spre 1810, nu se sfia să-și mai „atingă“, din când în când, băiatul zburdalnic. Altfel, îi îndeplinea aproape toate dorințele. Nu s-a dat în lături să cumpere pentru fiul său terenul locuinței lui Gh. Lazăr, înspre Obor, pe atunci loc de barieră a Bucureștilor.

Deci, banii nu reprezentau chiar o problemă în familia Rădulescu. Aceasta se putea

mândri și cu o moșie în partea Făgărașului, dar și cu o proprietate în București, pe Calea Herăstrău (bulevardul Dorobanți de azi), renumită prin dimensiunea grădinii sale.

Poate educația grecească a mamei, Eufrosina, i-a ghidat lui Ion primii pași în ale cărții. A fost repede atras de poveștile *Alexândriei* pe care le-a descifrat, se pare, în podul casei, ajutat de

niște olteni știutori de carte, angajați ai părintelui său.

În timpul vestitei ciume a lui Caragea din 1812 a fost trimis la moșia din Gârbovi, unde s-a delectat cu lectura cărților populare. Apoi, școli grecești și tânărul Niță Rădulescu deveni Heliade, noul nume provenind, explică el, din școală, de la românescul Ilie al tatălui său. Și cariera era gata să înceapă...

Pe la 1820, la aproape 18 ani, a devenit profesor ajutor al lui Gh. Lazăr, cu un salariu de 100 de lei pe lună, pentru a preda aritmetica și geometria. La plecarea lui Lazăr de la Colegiul „Sf. Sava”, Heliade îi va prelua locul, predând, mai întâi singur, apoi alături de alți colegi (Eufrosin Poteca, I. Popp ș.a.), cursuri de „aritmetică rațională, de geometrie și trigonometrie, de geographiă matematică sau astronomică” și de gramatică.

Marita cea tare dulce

În jurul anului 1823 își va cunoaște marea iubire, dar și chinul amar al întregii sale existențe. Purta numele de Maria Alexandrescu și în curând avea s-o ia de soție. De acum sorisoriile stau măturie asupra tumultuoasei sale existențe. Dincolo de mantia sa, Heliade se descoperă mult mai supus suferinței decât ne-am fi imaginat.

Primii pași în dragoste aduc, deopotrivă, bucurie și suferință. Scrisoarea din 24 octombrie 1823 vorbești în acest sens. „Nu te-am cunoscut decât ca să fiu

nenorocit și nu sunt în suferință decât pentru că te-am cunoscut... Nefericito! Marito! Tu, izvor și pricină a lacrimilor, a nenorocirilor mele. Tu Marita mea, cea tare dulce. Tu, aerul vital al atmosferei mele.”

Să recunoaștem că pentru o clipă ne-au sunat în minte

George Barițiu

ecouri din *Primăvara amору* a lui Ienăchiță Văcărescu, dar e drept că tânărul și prea îndrăgostitul Heliade nu intuia atunci ce mult adevăr se ascundea în spatele slovelor lui pline de iubire.

De la început, familia i-a fost lovită de drame. Până în 1830, a avut doi copii, botezați în tradiția antică – Virgiliu și Virgilia. Ambii s-au prăpădit de mici. Căsnicia începea să se clatine serios. Pricină – nu numai drama pierderii celor doi copii, ci mai ales gelozia fără margini

a soției. Gelozie, de altfel, uneori explicabilă, în opinia lui George Călinescu, atent biograf al lui Heliade. Se pare, mai ales din spusele adversarilor, iar aceștia nu erau prea puțini la număr, că poetul întreținea legături și cu alte femei. George Călinescu citează cazul locotenentului Zalic de la 1848, despre care se spunea că ar fi fost „fiu vitreg al lui Eliad”, dovedind astfel o infidelitate datând din chiar primii ani ai căsniciei.

Intervine în cuplul Heliade Rădulescu și o altă pricină. De astă dată e vorba despre Grigore Alexandrescu, ce pătrunde în casa lui Heliade imediat după moartea întâiului copil. Biografia, în frunte cu același Călinescu, se întreabă dacă nu cumva exista o legătură de rudenie între tânărul Grigore, bolnav de tifos, și Maria, născută Alexandrescu. Chiar și fără respectiva legătură, viitorul mare fabulist s-a bucurat de îngrijiri atente și tratament special din partea soției lui Heliade Rădulescu. De acum însă, pentru Heliade, Alexandrescu a devenit „Ingratul” ce dezunise „două inimi calde”.

Disensiunea s-a mutat repede din câmpul familiei în cel al literelor, orbind dreapta judecată. Într-o scrisoare din 1838, noiembrie 29, adresată lui George Barițiu, Heliade Rădulescu comenta: „Nimeni până acum, nici Omer [Homer], nici Virgil [Virgiliu] însuși, n-a putut să aibă impertinența a se numi însuși privighetoare [aluzie la fabula lui Grigore Alexandrescu *Privighetoarea și măgarul*]. Dar o biată cioară înfulgată în pene străine”.

Poet al Curții și expert în dragoste

Problemele familiare nu l-au împiedicat să-și continue activitatea culturală. La 11 octombrie 1830 a reușit să cumpere și prima tipografie particulară, pe care a instalat-o pe terenul dăruit de tatăl său la Obor, fostă proprietate a lui Gh. Lazăr. A devenit apoi, pe rând, redactor al *Buletinului oficial*, deci, implicit, slujbaş al Postelniciei, pitar, paharnic și chiar clucer.

Soția a dat naștere la încă cinci copii, patru fete și un băiat – Ion (născut în 1846). A sosit și timpul prosperității: a primit de la generalul Kiseleff comanda tipăririi Regulamentului Organic, descurcându-se destul de bine prin hățșurile noului tip de afaceri; din vânzarea exemplarelor tipărite, a încasat sume frumoase.

Primii ani de domnie ai lui Alexandru Ghica (1834-1842) au însemnat și pentru Heliade accesul la glorie. A devenit favorit al domnitorului, pentru o vreme, și chiar, după un obicei ce încerca să imite Curtea din Viena, trecea drept poet al Curții. Și, bineînțeles, a făcut avere. Era proprietar al „Câmpului lui Eliad”, de la Obor, unde avea „trei case mobilate, compuse din 36 încăperi”, la care se adăugau atelierele tipografiei și o litografie.

Avea timp destul pentru afaceri, dar și pentru politică. Când prietenul său moldovean Constantin Negruzzi îi scria că s-a hotărât să se căsătorească, Heliade era extrem de caustic.

Experiența proprie vorbea de la sine. „Îmi scrii că o să te însori, și îmi zici că ți-a venit o idee nemaipomenită... Dacă eu aș fi de vreo 20 de ani, poate că te-aș crede că ți-a venit o idee dumnezeiască, dar la 28 de ani (sădit de azi), trecut prin ciur și prin dărmon

Grigore
Alexandrescu

la zâmbetul și glasul sexului frumos, artist într-o cunoaștere ce vrea să zică femeia în adevărata semnificație a vorbei, adică o ființă și bună și rea, ca o jumătate a unui tot și bun și rău a omului, mă cam îndoiesc...” (București, 28 aprilie 1839).

Devenise un expert într-ale amorului și chiar ale sufletului feminin. Degeaba însă, soția nu și-o putea schimba. Dar situația politică din țară, da. Și, astfel, și-a îndreptat atenția asupra vieții politice interne. La început, poetul se dorește

un observator atent și nepărtinitor: „Eu, pentru că nu sunt de nici un partid și nici am vrut să fiu vreodată de altă clasă decât de aceea în care se află pluralitatea românilor, adică de aceea fără titluri și privilegii, nu văz alt ceva decât vrajba între lupi și sgomotul celor mari asupra dobitocului sfâșiat care e țaranul” (Scrisoare către G. Barițiu, 29 noiembrie 1838).

Din aceeași parte a „dobitocului sfâșiat” (țaranul) se va ridica apoi împotriva lui Alexandru Ghica, cel care, la început, i se păruse a fi prototipul perfect al Omului, cum se și chema poema pe care Heliade i-o dedicase în 1838.

Revoluție, exil...

Momentul 1848 îl va marca profund. Mai ales exilul. Familia Rădulescu nu va trece nici ea prin clipe prea bune. Oricum, dragostea cuplului pierise de mult, după cum rezultă și din scrisoarea lui Heliade către Maria, trimisă din Timiș, la 20 septembrie 1848. Acum, către aceeași „nefericită” Marită va pleca stăruitoarea chemare de a-i aduce nu... dragostea, ci prea lumeștile: „1) manuscrisele din bibliotecă; 2) foarfecele mari; 3) 2-3 lulele îmbrăcate cu tel [fir de metal, adesea prețios]; 4) tutun vreo 4 oca; 5) vreo 2-3 dazine de condeie galbene, de metal, poleite, de la Lebel”.

„Aerul vital” al atmosferei rădulescene se rarefiase atât de tare. Ca și amorul...

Din exil ironia sa se revărsa acum asupra tuturor. Într-o scrisoare din perioada sa pariziană, mai exact

din 24 septembrie 1850, reiese că românii „nu sunt decât cam leneși, cam muieratici, au micile și basele invidii ale muierilor, duc și iau vorbe cu chiriastițele, parte debilă, parte scuizabilă, parte ce are trebuință de creștere, de conducere...”

Iar banii, banii îl aduc în pragul disperării. Toți încearcă acum să-și recupereze vechile investiții sau împrumuturi. Prietenul Davicion Abraam Bali (1809-1884) se va vedea obligat să-i ceară o parte din datoria făcută de Heliade cu ocazia publicării *Istoriei Generale* – 600 de galbeni: „Iubite amice – îi va scrie lui Heliade la 8 iunie 1859 – eu sunt într-o poziție foarte tristă, sunt amenințat de neajunsuri, de aceea mă văd silit a vă arăta mai cu seriozitate că, dacă voiți să mai fiu îngăduitor, trebuie să vă siliți și dumneavoastră a mă apandisi acum, la strămătorile în care mă aflu, cu vreo sumă de cel puțin 100 de galbeni”.

Dar și strămătorile familiei Rădulescu erau mari. Așa rezultă și din scrisoarea semnată de Maria și adresată lui Marcu N. Duiliu, „avocat de Brăila”: „Domnul meu, bărbatul meu este plecat de la începutul lunii acesteia și, fiind împre-surată casa mea de cheltuieli, mă văd strămătorată de bani ca niciodată”.

Sărăcie și gelozie

Episodul Tell avea să pună însă yârף la toate. Generalul încearcă să protejeze familia fostului camarad, aflată și ea în pribegie, pe tărâm turcesc, după înfrângerea revo-

luției de la 1848. Dar numai s-o protejeze? Heliade era de o cu totul altă părere: „Ce poți crede, surioară, de un om ce sfâșie atât, încă din București, o femeie și apoi are besetea a veni să șază în casa ei, să mănânce la masa ei? Nu credeam să aibe până acolo sfruntaria. Afară de acestea, dacă avea încai indiferența de om onest, de tată și el de o familie, câtă să se gândească că e în țară turcească și că nu e nici frate, nici unchi fetelor mele. Că nevasta lui... aflându-l tablașa în mijlocul unor fete, ar fi socotit și ar fi avut dreptul de a socoti, ca orice femeie, ca și tine, surioară, când m-ai afla undeva cazat, căpătuit, spălat...” (Paris, 7 ianuarie 1851).

Problemele bănești aproape că îl dărâmă. Fastuosul personaj de altă dată este obligat să fie extrem de atent cu cheltuielile. E foarte dureros pentru el, așa cum mărturisesc scrisorile sale. „Chiria camerei necesită 60 de franci; prânzul a câte doi franci jumătate zilnic – 75; dejunul, chiflele și laptele – 15; tutunul – 15; spălatul zilnic – 15; iar focul, lumânările, zahărul și cafeaua – 40 de franci”. O existență la capătul rezistenței. Mai ales ținând cont de antecedente...

Apar strigătele de dez-nădejde: „N-am haine. O pălărie de un an și jumătate. Frac n-am, cămășile m-au lăsat; cizme n-am nicidecum. Cine este în starea mea și se duce la vizite seamănă a bețiv”, consenmează el într-o scrisoare din 24 mai 1850.

Cuplul e măcinat de gelozie. Reîntâlnirea de la Chios

nu va rezolva nimic în problemele familiei. Îl va face pe Heliade doar mult mai retras și mai de neînțeles. Nici slujbele oferite de la Constantinopol, ca „reprezentant al națiunii”, nici reîntoarcerea în țară și candidatura la Cameră din partea urbei Târgoviște nu îi pot aduce liniștea. Într-o scrisoare către protegitorul său în treburile bănești, Davicion Bali, folosește următorii termeni pentru a caracteriza situația din țară în 1859: „Cu scrisoarea aceasta nu vreau a-ți recomanda vreun candidat: aleagă-se cine se va alege, tă tot va avea inimă de om și oarecare principe [principii] de român; numai creatura aceea [fostul domn Al. Ghica] să nu se aleagă, că este capabil de se duce biata țară pe copcă. Eu îmi fac datoria și acum; și dumneavoastră faceți cum veți ști, după cum văz că tot fac românii de la un timp încoace” (28 iulie 1859).

La 27 aprilie 1872, se stinge din viață, în imobilul din str. Polonă, nr. 20, într-o stare mentală de neînviat. Dar, poate pentru prima dată, va avea parte de recunoașteri grandioase și unanime. Funeraliile au fost pe măsură, căci se stinsese una „dintre cele mai ilustre glorii naționale, marele scriitor, poet și prozator, marele filolog și filosof, părintele literaturii române, sufletul revoluțiunii de la 1848 și autorul nemuritoarei programe prin care s-au proclamat drepturile omului și s-au regenerat toate stările societății române”. ■

DE ȚI-AR SPUNE STEAUA TA

La sfârșitul mileniului doi astrologia rămâne, indubitabil, un subiect fierbinte, suscitând fie o aderență totală și entuziastă, fie o repulsie declarată.

Acți? Știință de graniță?

Religie? Cenușăreasă în casa încăpătoare a disciplinelor riguroase științifice? Lămbaj simbolic? Domeniu multidisciplinar (psihologie, matematică și medicină, câte un pic din fiecare)? Sau, pur și simplu, o supersitție infantilă? Ce este astrologia?

FLORENTINA DOLGHIN

În anii '80 majoritatea astrologilor au fost nevoiți să admită că ei nu practicau o știință. Ceea ce nu i-a împiedicat defel să-și vadă liniștiți de treabă, întocmind de zor – la cerere – zodiacuri și horoscoape.

Era imposibil ca omul – preocupat de descifrarea viitorului său – să nu vadă câtă coerență există în Univers, câtă rigoare și ordine îl domină, ce arhitectură fără cusur are.

Scorpion la Miss Franța

În Franța, cea carteziană și iluministă, publicul a fost totuși șocat, în anii 1999 și 2000, de revelația că Mitterrand și de Gaulle nu făceau nici o mișcare politică fără a-și consulta astrologul de taină, primul pe frumoasa doamnă Elizabeth Teissier,

celălalt pe un membru al Rezistenței (de la prima oră), care i-a stat aproape generalului din 1944 până în 1969.

De fapt, Franța este țara în care 10 milioane de francezi apelează la horoscopul propriu. Surpriza apare numai în cazul binomului politică-astrologie. Dacă factorii de decizie întreabă astrele pentru a orienta soarta țării lor, atunci unde ne sunt reperele? În cine să ai încredere? Mai are sens conducerea cetății, dacă în momentele de decizie ea „merge la ghicitori în stele”?

Cine a guvernat Franța între 1989 și 1995 (când d-na Teissier l-a consiliat pe președinte)? François Mitterrand sau astroloaga lui?

Recent, o doamnă astrolog din București declara că are clienți deja dependenți de previziunile ei astrologice,

care, în fața unei hotărâri importante, ies din ședințe și o sună.

Dar frumoasa d-nă Teissier, fostă Miss Franța prin anii '50 (1,75 cm și 56 kg), s-a apărut: ea nu a avut nici pe departe rolul de eminentă cenușie. „Mitterrand nu voia decât să se informeze, să-și satisfacă o curiozitate. Vroia să știe ce era aceea astrologia, cum funcționa ea. De fapt, era foarte pragmatic și prea puțin influențabil. Cred că ceea ce îi spuneam îl interesa, mai ales când îi vorbeam despre marile cicluri planetare, dar considera predicțiile mele simple indicii, niște repere cu un caracter mai aparte... Mă consulta, cum îl consulta pe Attali sau un alt expert, pur și simplu pentru a avea toate cărțile în mână. François Mitterrand era un spirit suficient de deschis, de rațional și critic pentru a lua

Astrolog mesopotamian

astrologia ca parametru suplimentar în deciziile sale. N-am pretins niciodată a fi condus Franța. Niciodată nu mi-a spus: «V-am urmat sfatul». Dar de făcut a făcut-o uneori.”

Nimeni nu poate spune cum a folosit fostul președinte francez predicțiile pe care le solicita în întrevederile sale, la micul dejun sau dejun în biroul de la Elysée cu d-na Teissier, cea care a publicat recent extrase din convorbirile cu „remarcabilul scorpion”. De altfel este greu de cuantificat cât din mișcările unui om politic este irațional, aleatoriu, imprevizibil. Cert este că Mitterrand și-a consultat frecvent astrologa, cu deosebire în atât de criticul an 1991. În momentul războiului din Golf, de pildă, președintele i-ar fi cerut tot timpul la telefon d-nei Teissier să-i compare zodiacul cu cel al lui Bush, Saddam, Kohl și să îi indice care ar fi cea mai bună zi a intervenției Franței în conflict. El ar fi fixat chiar și data referendumului de la Maastricht în funcție de configurațiile planetelor.

Încă din iunie 1991, la Crans-Montana, Elizabeth Teissier prognozase lovitură de stat de la Moscova pentru aproximativ 20 august. Mitterrand o rugase să îl țină la curent cu evoluția situației lui Gorba-

„Înțeleptul își conduce steaua, ignorantul este condus de ea” (adagiul antic).

ciov, să-i prezinte coordonatele astrale și harta primului său ministru, Michel Rocard, a altor doi interlocutori politici, Edith Cresson și Edouard Balladur. „Cum îmi merge mie și cum îi merge Franței”, o întreba fostul președinte de fiecare dată, cu o curiozitate tinerească – precizează d-na Teissier –, dar amestecată cu scepticism.

Boala – pe care a ținut-o secretă 14 ani – i-a accentuat aplecarea spre horoscopul ajutător.

Mag senegalez la Elysée

Pentru oamenii atinși de maladii incurabile, refugiul în magie și paranormal este aproape o constantă. Dacă mai adăugăm și că politicienii sunt în genere, prin natură, persoane foarte neliniștite, care au nevoie în mod special de afecțiune, de certitudine, de perspective și un viitor previzibil, că în politică totul se desfășoară sub semnul întrebării, este în continuă

mișcare, îl putem înțelege mai bine pe fostul președinte al Franței.

În 1981, în timpul ceremoniilor de investitură la Elysée, un mag senegalez s-a strecurat în mulțimea invitaților, purtând amulete, pentru ca „puterea să curgă bine”. Mai târziu, întrebați de efectul amuletelor, socialiștii au răspuns că le-au fost de folos. De altfel, în epoca aceea oamenii politici francezi care mergeau să-și petreacă week-endul în sudul Tunisiei se opreau de regulă pe aeroportul din Tozeur și mergeau să consulte un celebru astrolog. După care, la fel de invariabil, se grăbeau să explice că se duceau din distrație, nu-i luau în serios predicțiile.

Deși e larg răspândită, astrologia rămâne o practică dacă nu rușinoasă, cel puțin ascunsă. Politicienii nu-și afișează legăturile cu astrologii și prezicătorii. Se tem că-și pierd credibilitatea, că-și nemulțumesc electoratul. Așa că legea tăcerii se respectă. Dar să revenim la d-na Teissier: „Dacă un om atât de inteligent ca François Mitterrand ia în calcul așa ceva, de ce să nu fie reintrodusă în școli astrologia ca știință? E singurul lucru pe care i l-am cerut.” Un rateu. Probabil conjunctura astrală n-a fost bine calculată.

General la general

În august 2000, Maurice Vasset, astrologul generalului de Gaulle, mai cunoscut sub numele de Regulus, la cei 85 de ani ai săi, s-a hotărât să vorbească, încălcând deopotrivă secretul militar (e

general) și profesional. „Am pus la dispoziția Generalului informații pe care le-am văzut pentru el.” Pe 15 septembrie 1944, în prezența generalului de Lattre și a lui W. Churchill, de Gaulle a scris pe verso-ul hărții celeste înțocmite de Vasset: „Vasset, ești un bun soldat, dar și un bun astrolog”. „De Gaulle era un om autoritar, destul de rece, foarte independent. A ținut totuși cont uneori, așa mi s-a părut, de unele elemente pe care i le-am indicat eu. Dar după criza din mai 1968, când m-am dus la Elysée, la cererea lui, pentru a-l sfătui să nu organizeze referendumul pe care îl vedeam pierdut, n-a vrut să creadă. Hotărâse deja și nimic nu mai putea să-i schimbe hotărârea.”

Riscurile meseriei

Mitterrand și de Gaulle au înaintași iluștri. Sub Republica III, Jean Jaurès, Aristide Briand, Georges Clemenceau, Raymond Poincaré se întâlneau în cabinetul d-nei Fraya, celebră chiromanțieră a vremii. Eric Hanussen, astrolog german, îi avea clienți pe Goebbels, Himmler, Hess și chiar Hitler, care l-a arestat când Hanussen a făcut imprudența să prezică prăbușirea celui de-al treilea Reich. La Londra, Churchill a consultat pe prezicătoarea în stele Barbara Harris. Alegerea Stalingradului pentru a bloca ofensiva germană ar fi fost sugerată lui Stalin de Wolf Messin, hipnotizator și prezicător. Tradiția s-a păstrat în Rusia, de la Rasputin la Djuna, „vrăjitoarea” care a oficiat pe lângă Brejnev.

În 1810, Napoleon a consultat o prezicătoare de mare succes, Adelaïde Lenormand, a 40-a ghicitoare din viața lui, care i-a transmis un mesaj cinic: „Adio, stăpân al lumii, Waterloo și Sfânta Elena vor fi în viitor două cuvinte absolut cumplite pentru tine!” Adelaïde primea în cabinetul ei și pe Joséphine, – căreia i-a prezis destinul de împărăteasă – și pe prințul Metternich, și pe Talleyrand, și pe Doamna de Staël, și pe țarul Alexandru, despre toți povestind în cartea de amintiri, apărută în 1817. În 1843, când D-ra Lenormand a murit, în cortegiul funerar a putut fi văzut ministrul François Guizot. Carol V avea astrologul lui, pe Thomas de Pisan, Ludovic XVIII – profetul lui ocazional, pe țaranul Martin de Gallardon, ale cărei revelații îl răvășeau, Pierre Laval – pe secretarul lui, Maurice Privat.

În fapt, fiecare, papă, împărat, rege sau prinț avea pe lângă el mai mulți astrologi, gata să-i prezică viitorul și să-l influențeze în succesiunea mutărilor politice. Francisc I

Rasputin

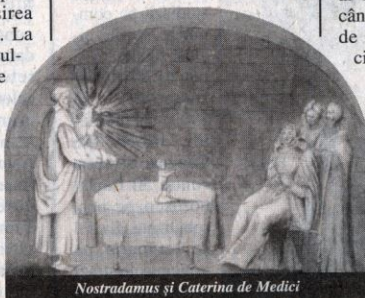
„Soarta este ca o femeie: dacă vrei s-o stăpânești, trebuie s-o bați și să i te împotrivești”
(Machiavelli, Principele)

și sora lui, Margareta de Valois, Henric II și soția lui Caterina de Medici aduseseră

o puzderie de astrologi la curte, între ei Nostradamus. La fel, Henric IV și fiul său, Ludovic XIII, cel care l-a condamnat la galere pe astrologul lui, după ce acesta i-a prezis că va muri în curând. Ludovic XIV i-a comandat astrologului – nici mai mult nici mai puțin – decât să se ascundă în dormitorul nupțial pentru a nota exact momentul concepției viitorului Delfin.

Mai aproape de noi, Elfin ar fi fost dirijat de astrolog când își anula, într-o manieră de neînțeles, călătoriile oficiale și avea comportamente stranii. Data operației sale pe cord a fost fixată nu de medici ci de Gheorghe Rogozin, astrologul său personal, fost general KGB, convertit la știința astralelor.

În 1988 în S.U.A. a izbucnit un enorm scandal. Înainte de a demisiona, secretarul

Nostradamus și Caterina de Medici

Dacă Luna, la răsăritul ei, pare furioasă cu vârful drept al pătrarului rotunjit, dar cu celălalt subțiat și perfect observabil, timp de trei ani activitatea economică a țării va stagna.

Dacă în prima zi a lunii Teșrit (septembrie-octombrie) este înconjurată de un halou, dușmanii de la sud-est (elamii) vor ataca.

Dacă, în luna Nisan (martie-aprilie, prima lună a anului mesopotamian) se produce o eclipsă de soare, în același an va muri regele.

Dacă, în timpul unei furtuni, va răsună de unsprezece ori tunetul, o epizootie va da iama peste vite.

Dacă, pe data de 15 a lunii Șabat (ianuarie-februarie) planeta Venus, după ce a dispărut la est devenind invizibilă, timp de trei zile, reapare pe 18 la vest – debit crescut al izvoarelor; ploi abundente; multă apă în râuri; un rege îi va trimite altuia un mesaj de reconciliere...

(Dintr-un tratat de astrologie mesopotamian, mijlocul mileniului II î.e.n.)

general al Casei Albe declara că Ronald Reagan numise în momentul investiției sale, în 1980, trei astrologi consilieri oficiali și că nu luase nici o decizie importantă fără să-i consulte. Vicepreședintele Bush ar fi fost și el ales în funcție de afinitățile lui astrale cu viitorul președinte. Reagan făcea adesea apel la Joan Quigley, astroloaga lui Nancy,

care a prezis atentatul din martie 1981 asupra președintelui. Ea ar fi fixat și data și ora semnării cu Gorbaciov a tratatului de eliminare a armelor nucleare cu rază medie de acțiune: 8 decembrie 1987, ora 13.30, cum au indicat astrele.

După ce în anii '30 ai veacului nostru astrologia a devenit produs de largă consumație, în sensul că presa, predilect feminină, publica horoscoape, s-a născut în timp un alt tip de astrologie, o astrologie savantă, ce se vrea științifică, care studiază pe computere marile cicluri planetare și rămâne strict confidențială. În 1969, un ordinator elibera pe Champs Elysées, contra 50 franci, horoscoape personalizate. La fel se întâmpla pe principalele străzi ale Moscovei, în

anii '90. În 1970, Doamna Soleil (imortalizată de Georges Pompidou, care a exclamat iritat, la o conferință de presă: „Eu nu sunt Doamna Soleil“) avea emisiunea ei zilnică la televiziunea franceză. La 1 ianuarie 1953, André Barbault, astrolog și psihanalist parizian, anunța ca sigură moartea lui Stalin și intrarea U.R.S.S. într-un nou ciclu, ce avea să conducă la destrămarea totală a țării în 1989. 34 de ani a predicat în deșert Barbault anunțând sfârșitul comunismului în 1989-1990. Când, la 9 noiembrie 1989, a căzut zidul Berlinului, astrologul avea să declare: „Eram atât de sigur de interpretarea mea privind conjuncția Saturn-Neptun în ce privește Rusia, încât dacă nu se întâmpla nimic în 1989, aș fi abandonat astrologia politică.“

Amenințări depășite

Cum am văzut deja, mergând în jos pe firul vremii, astrologia s-a impus prin vechimea ei și „frecvențatorii“ de marcă. Să mai spunem că leagăn i-a fost Mesopotamia, acum 5 000 de ani, și că a ajuns la noi preluată de la grecii epocii elenistice. Plăcuțe cuneiforme cu conținut astrologic au fost datate în secolul XVIII î.e.n., relevând viziunea naivă a celor vechi despre univers. În prima treime a mileniului I î.e.n., marii regi ai Asiriei, Asarhaddon (680-669) și Assurbanipal (668-627) au întreținut în toată țara un număr de „informatori“, astrologi de meserie, care, fiecare în observatorul lui, scruta cerul și transmitea la

Generalul Maurice Vasset

palat observațiile și concluziile sale privind mișcarea planetelor, eclipsele, aparițiile cometelor, pentru a-l ajuta pe suveran să guverneze. În 410 î.e.n., în Chaldea, era datat primul horoscop cunoscut, iar în 419 î.e.n. un text babilonian menționa pentru întâia oară cele 12 semne zodiacale.

Și totuși, în cei 5 000 de ani ai săi, astrologia a fost de două ori pe punctul de a dispărea: în secolul V, odată cu civilizația creștină, când conciliul de la Toledo, din 447, a interzis creștinilor să o studieze și să o practice, și în veacul XVII, odată cu dezvoltarea raționalismului științific, care a săpat la fundamentul edificului teoretizat de greci. Atunci științele oculte au fost trimise la culcare sau violent combătute, de revoluția lui Copernic. Era declinul astrologiei, chiromantiei, prezicerilor de tot felul și spiritismului, aruncate toate sub stigmatul „obscurantism”.

Trei secole mai târziu astrologia revenea în forță ajungând chiar o gigantică afacere.

De ce? Pentru că trăim într-o societate tot mai dezideologizată și pragmatică, care face din eficiență criteriu unic de acțiune și pentru că omul se află într-o permanentă căutare de identitate de certitudini, de sens. Cine sunt? Ce destin am? vor fi întrebările eterne ale oamenilor. În fața incertitudinii existenței, individul simte nevoia să nu se separe de univers, să se conecteze la cosmos, să se însereze în el, în acel ceva ce răspunde nevoii lui de ordine, de a alunga angoasa provocată de hazard ■

Doamna Elizabeth Teissier

„Cred în forțele
spiritului”
(François Mitterrand)

„Pentru că Maiestatea Sa mi-a dat ordin să observ mișcările astrelor și să-i comunic tot ce se întâmplă, am mare grijă să-i raportez mai ales tot ce mi se pare favorabil, de bun augur și aducător de bine pentru Maiestatea Sa.

Pe data de 14 a acestei luni se va produce o eclipsă de lună. Ea aduce vești rele pentru vecinii noștri din sud-est sau nord-vest, dar e de bun augur pentru Maiestatea Sa. Maiestatea Sa poate fi deci liniștită. De altfel, eu prevăzusem această eclipsă din momentul în care a apărut planeta Venus.

Maiestatea Sa mi-a cerut să interpretez faptul că Marte

a ieșit din constelația Scorpionului pentru a reîntra apoi. Răspund că semnificația este: Atenție! Sub amenințarea unei nenorociri, Maiestatea Sa nu trebuie să părăsească orașul pe Poarta Mare fără exorcizare. Această interpretare nu se află consemnată în tratatul de astrologie: ea provine din tradiția orală a măștrilor astrologi. Pe de altă parte, când Marte a părăsit constelația Leului pentru a intra în cea a Cancerului sau a Gemenilor, trebuie să ne așteptăm la încheierea domniei vreunui rege de la vest. Nici acesta nu figurează în tratat...”

(Asiria, mileniul I î.e.n.)

„ACEST TABLOU AL SOCIETĂȚII NOASTRE...”

Coana
Chirița

150
ani

Miluță Gheorghiu (stânga) și autorul articolului

ARCADIE DONOS

„Mai târziu, am încercat o mică operă comică [Scara măței] pentru care un tânăr compozitor, d. Flechtemacher, a făcut muzica; succesul s-a datorat numai stimei de care mă bucuram, dar m-am revanșat după aceea, datorită Chiriței la Iași, Chiriței în provincie [piesei], Doi morți vii și câtorva cîntecile comice, care au avut succese nemaiauzite.”

Astfel își rememora Vasile Alecsandri, într-o scrisoare de prin 1865-1866 către istoricul francez J.A. Ubicini, geneza triumfalului ciclu de Chirițe.

Să rememorăm și noi începutul de drum, în urmă cu 150 de ani, al Coanei Chirița, personaj de faimă al dramaturgiei românești.

La finele lui 1849, la stăruitoarele insistențe ale tatălui său, Alecsandri,

exilat în Franța, în urma Revoluției din 1848, revine în Moldova, la Iași. Se afirmase ca dramaturg, debutând în 1840 (când a fost numit și director al Teatrului Național) cu piesa *Farmazonul din Hârlău*, dar și ca gazetar și militant politic.

Acum, la începutul lui 1850, când Alecsandri se întoarce la Iași, la conducerea Teatrului Național este prietenul său, Matei Millo, actor înzestrat cu un excepțional talent, dăruit teatrului.

La câteva luni de la revenirea în țară, Alecsandri își face reîntrearea în teatru. La 2 aprilie

Matei Millo și
câteva dintre
personajele lui

„Am fost aseară la teatru, de am văzut pe bătrânul Millo, cu cucoana *Chirița la Iași* și mărturisesc că am fost uimit de a vedea succesul acestei piese, care s-a reprezentat pentru întâia oară la 1844 [1850]... adică cu patruzeci și doi de ani înainte. Câte suvenire de tinerețe a deșteptat în mine acest tablou al societății noastre de acum aproape o jumătate de secol!... Bietul Millo, îmbătrânit, slăbănogit, a jucat cu multă vervă, deși nu-l mai ajuta glasul, nici memoria.

Publicul, format de noua generație, a râs cu hohot, ca și acel de la 1844 și zărindu-mă în lojă (pe care *Chirița* o numea lojniță) după ce l-a reclamat pe Millo, a început a striga cu zgomot autorul! Am fost obligat iar a mă prezenta pe scenă, deși nu-mi prea covenea! În toată sala, Millo și eu, numai, înfățișam epoca cucoanei *Chirița*, cu trăsura ei cea galbină, cu caii de poștă a lui Privileghe etc. Cum trece vremea, cum se schimbă lumea.“

(V. Alecsandri, din București, către soția sa, aflată la Mircești; scrisoare din 1886)

1850 are loc premiera operetei *Scara mătii*, care – după cum îl însuși preciza – nu s-a bucurat de prea mult succes. Acesta a venit, răsunător, o săptămână mai tâziu, când are loc prima reprezentație cu comedia care va deveni nemuritoare *Coana Chirița în Iași* sau *Două fete și-o nineacă*. Rolul *Chiriței* era interpretat, în travesti, de Matei Millo.

Era în tradiția teatrelor românești ca rolurile de femei să fie jucate de bărbați, deoarece „actrițele – nota T. Buradă în *Istoria Teatrului din Moldova* – erau privite ca niște femei depravate, pe când cenzura era de o asprime nemaipomenită“.

S-a discutat mult despre prototipul *Chiriței* (*Magazin istoric*, nr. 9/1968). S-a făcut

supoziția că dramaturgul s-ar fi inspirat din vodevilurile pariziene (la modă, între altele, era personajul Madam Angot). Dar, în Moldova anului 1850, Alecsandri avea destule modele și în lumea în care trăia: provincialii (ironizați și de un Kogălniceanu sau Negruzzi) deveniți orășeni, încercând să imite felul de a fi al Occidentului, într-o vreme când societatea era pe calea modernizării.

Cert este că personajul a prins, poetul-dramaturg nemurind-o și în alte creații: *Chirița în provincie* (1852), *Chirița în viaj* (1862), *Chirița în balon* (1874).

Alecsandri a fost legat cu o statornică prietenie de Matei Millo. „El este – mărturiseste poetul – omul

pentru care îmi face plăcere să creez roluri, fără el... aș închide complet serțul.“

De altfel, presa vremii consemna: „Trebuie văzută *Chirița* prezentată de către cel de-al doilea creator al ei: Millo!... Millo în *Chirița* e ca argintul viu!“

Chirița în Iași marchează și o altă premieră: întâiul turneu al Teatrului Național din Iași în Țara Românească. A avut loc în 1851, nu fără incidente. Din cauza unor chichite birocratice, trupa lui Millo n-a putut trece imediat granița. A rămas în Focșani timp de douăzeci de zile, jucând, cu același succes. O consemnează o corespondență publicată în foaia ieșeană *Zimbrul*. „Oprirea dumneavoastră, domnule Millo, în po-

litiia [orașul] noastră, Focșani, pricinuieste o plăcere atât de vie, încât ne simțim cu toții în aceeași pornire de a vă aduce mulțămirile noastre, cunoscând în toată trupa și în dvs., mai cu deosebire, directorul ei, acele dispoziții frumoase care contribuiesc într-un chip netăgăduit la progresul și repede dezvoltare intelectuală în patria noastră Moldo-România. Nu este nici un român care să nu prețuiască și să nu se fălească în sine de perspectiva luminoasă ce vede în viitorul păământului cē-l nutrește“.

Cu același succes a fost primită *Coana Chirița* atât în București, pe scena Naționalului, cât și în alte orașe, unde s-a desfășurat turneul. Era și aceasta o expresivă mărturie din suita de evenimente care grăbeau Unirea Principatelor.

Chirița a fost interpretată, conform tradiției, în travesti, mai aproape de anii noștri, de neuitatul actor ieșean Miluță Gheorghiu.

Dar rolul a fost incredințat și unor actrițe, precum Smaranda Merișescu, chiar

în vremea lui Millo, apoi Mariei Filotti, Soniei Cluceru, Nely Nicolau Ștefănescu și, în ultimele decenii Dragăi Olteanu Matei și Tamarei Bucuiceanu.

„Tipul Chiriței va rămâne în repertoriul nostru și va fi exploatat cu succes încă mult timp, căci este o baie nescată, așa de exemplu ce-ar plăti o Chiriță care s-ar întoarce de la Cameră? O Chiriță politică? O Chiriță gheșteră? etc. Toate aceste, bine tratate, ar avea succese sigure.“

(V. Alecsandri, într-o scrisoare către M. Millo din 1874)

Mi-a fost dat să o interpretez și eu, în *Chirița în provincie*, în regia Doamnei Sanda Manu. Am tresărit de bucurie. Nu știam însă ce mă aștepta: zile și nopți de cântări prin sertarele vremii. Nu mă înspăimântau nici greutatea rolului, a pro-

nunției, nici mișcarea, dansul (făcusem operetă), nici cântecetele (eram și solist concertist), nici chiar travestiul (îl încercasem într-o emisiune la televiziune, în *Madam Angot*, în regia lui Boris Stegărescu).

Mă înspăimânta însă faima tradiției: Matei Millo, Miluță Gheorghiu. Pe acesta îl consider, alături de regizoarea Sanda Manu, un îndrumător al meu în conturarea personajului. Mereu îl aud pe Miluță Gheorghiu: „Să ai grijă de muzica lui Flechtemacher, să o cânti cum se cuvine. Femeia cât e de urâtă, când cântă, cântă frumos. Nu uita, Millo a făcut operetă, eu am făcut operetă.“ I-am dovedit-o și eu, într-o seară la Iași, când a trebuit să închidă fereastra: „Ai glasul studiat, ai și centru, ai și acute, dar sus doarme un copil...“

Și tot Miluță mi-a spus: „Am purtat-o pe Chirița în o mie de sărbători. Dacă o iei la București, trebuie să ai grijă de ea, e o onoare.“ Iar o telegramă de felicitare o încheia astfel: „Mult succes și să mă întreci, te rog.“ ■

Blitz... concurs

Trimiteți până la data de 10 ianuarie 2001 răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an la revista *Magazin istoric*. Concursul nu are talon.

Cine a fost întemeietorul dinastiei Mușatinilor?

- Petru I
- Alexandru cel Bun
- Ștefan cel Mare

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2000 este:

- al Afacerilor Străine

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de elevul Liviu Badea, din Corabia.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2001.

Cu scuzele cuvenite cititorilor, anunțăm că Concursul mileniului se amână în numărul viitor.

SANTIAGO DE COMPOSTELA

Perspectivă nocturnă a catedralei

ANA VĂDEANU

Există orașe ce trăiesc mai mult prin și pentru credință. Prin spiritualitate: Roma papală sau Ierusalimul creștin. La rândul lui, Santiago de Compostela, orașul pe care Papa Pius al XII-lea l-a numit „Farul din Occident“, constituie, după cele două, al treilea loc de pelerinaj ca importanță din lume.

Invitată personal, pentru a doua oară, de către scriitorul spaniol Camilo José Cela, marchiz de Iria Flavia, laureat al Premiului Nobel, să conferențiez despre opera sa, am avut ocazia să retrăiesc în spiritul superbului oraș, vestit prin catedrala ce ocupă o suprafață de aproximativ 23 000 mp, cea mai mare din întreaga lume creștină.

„Farul din Occident“ este o urbe cu nume și prenume. Prenumele îi vine de la Apostolul Santiago (Iacov, în limba română) ce a predicat cuvântul lui Iisus pe pământ hispan; numele, probabil, de la prețiosul tezaur pe care îl constituie mormântul apostolic.

Și viu și mort pe aceleași plaiuri

Santiago de Compostela sărbătorește în fiecare an, la 30 decembrie, ziua Mutării moaștelor Apostolului. Papa Leon al XIII-lea, la 1 noiembrie 1884, printr-o bulă prin care identifica moaștele și comunica lumii noua descoperire, scria următoarele: „Datorită

constantei și universale tradiții, ce înlățează din vremurile apostolice, se știe că după ce Santiago, condamnat la moarte de către Herod, și-a îndeplinit martiriul, corpul a fost luat pe ascuns de către cei doi discipoli ai săi, Atanasie și Teodor, care, de teamă să nu dispară rămășițele Sfântului Apostol, în cazul în care evreii ar fi pus mâna pe trupul său neînsuflit, l-au scos din Iudea, punându-l într-o barcă și, după o traversare fericită, au atins coastele Spaniei, unde Santiago – conform tradiției pioase și antice – își desfășurase ministerul apostolic“, venind din Palestina prin același port, Joppe.

Una dintre localitățile menționate ca loc de înmormântare a Apostolului Santiago este și

Compostela, cu etimologie extrem de discutată. Până acum există mai multe ipoteze. Unii cercetători îl derivă din sintagma „cea bine făcută” (Beñe Composita), iar alții înclină spre semnificația de „mormânt” sau „cimitir”, luând ca punct de plecare cuvintele latine *compositum* și *tellus*, care s-ar traduce prin „pământ aranjat”. Dar părerea cea mai răspândită și cea mai recentă consideră că toponimul provine din *campus stellae* – „câmpia stelei”, având în vedere circumstanțele în care trupul lui Santiago a fost regăsit în secolul IX.

Epoca invaziei musulmane în Spania, dar și anteriorul năvăliri ale suebilor și germanilor au avut drept consecință uitarea mormântului Apostolului. În textele Evului Mediu timpuriu se spune că în primii ani ai secolului IX au existat persoane care în timpul nopții au văzut niște lumini strănii într-o parte a castrului pe a cărui vatră se află astăzi partea veche a orașului Compostela.

Principalul observator al acestor fenomene a fost un pustnic, pe numele său Pelayo, care trăia în acel loc dedicându-se rugăciunii și penitenței. Cum a bănuț el că acolo ar putea fi rămășițele pământești ale lui Santiago? Fie că,

Porticul Împărăției Cerului

Vedere interioară a Porții Sfinte

asa cum susțin unii, a fost cu adevărat o inspirație divină, fie că din unele date istorice pe care s-ar fi putut să le cunoască și-a dat seama de ceea ce reprezentau acele extraordinare apariții: în acel loc trebuia să se afle înmormântat trupul Apostolului.

Această redescoperire a mormântului datează din jurul anului 814, cu puțin înaintea morții lui Carol cel Mare, căruia i s-a și comunicat fericita întâmplare.

Locul sacru a cunoscut de-a lungul timpului fiorii uitării: involuntară, pentru secolele dinaintea veacului IX, voită pentru secolul XVI, cu scopul de a ascunde relicvele prețioase, spre a fi ferite de profanarea pirăților. Același englez, Francis Drake, care a cauzat războiul în care Spania și-a pierdut Invincibila Armada, în 1588, a amenințat Compostela, după ce a debarcat în La Coruña, în luna mai 1589. Aflând despre acest pericol, arhiepiscopul Juan de Sanclemente, în acord cu Corpul de canonici metropolitan, a pus la adăpost de invadatori tot ce era mai important în Compostela, ducând tezaurele și documentele în locuri mai sigure.

Dar se spune că încercarea de a scoate în afara orașului relicvele apostolice a fost împiedicată de un fapt excepțional, și anume de

nemaipomenita strălucire ce se răspândea din locul în care stătuseră atâtea secole. Drept pentru care, prelatul a rezolvat simplu problema spunând: „Să-l lăsăm pe Sfântul Apostol, căci el se va apăra singur și ne va apăra și pe noi“.

Pescuitorul de oameni

Să ne ocupăm puțin și de viața și personalitatea apostolului ce a devenit simbol al Compostelei. Santiago s-a născut în Galilea, lângă lacul Genesaret sau Marea Tiberiadelor. Așezarea sa natală sau, cel puțin, locul de reședință, a fost însă Betsaida, nume ce înseamnă „casa pescuitului“, aluzie clară la ocupația unei bune părți a locuitorilor ei. Părinții lui Santiago au fost Zebedeu și Salomea, al căror nume poartă semnificațiile de „dar de la Dumnezeu“ și, respectiv, „pace“. Se pare că era o familie înstărită și există chiar teme pentru a presupune că Petru Apostolul, originar tot din Betsaida, muncea ca zilier la Zebedeu. Familia deținea și în Ierusalim o casă, în care s-a adăpostit chiar Maria, după crucificarea lui Iisus.

Presupusa bunăstare a familiei lui Zebedeu nu a fost un obstacol pentru ca viitorul apostol să învețe să practice o muncă manuală. Căci era o obligație pentru fiecare evreu să-și învețe copiii o meserie. Și, astfel, multe familii din localitățile situate în jurul lacului Genesaret trăiau din pescuit. Chiar și istoricul latin Flavius Iosefus vorbește despre flota din Tarichea, menționând cifra de „două sute și jumătate“ de bărci.

Când pescarul din Galilea a intrat în contact cu Christos, nu și-a părăsit vechea meserie, la

Imagine a Apostolului din altarul principal

care avea să se întoarcă în mod sporadic. În plus, Iisus, chemându-l la apostolat, i-a spus lui Santiago, ca și celorlalți, că dorea să-l facă „pescuitor de oameni“.

Chemarea a fost adresată mai întâi lui Petru și Andrei, apoi a venit rândul și fiului lui Zebedeu să devină „pescuitor de oameni“. Ei au înțeles perfect că în noua profesiune nu-și mai avea locul înșelăciunea cu care pescarul prindea pești. Acum era vorba de o activitate în slujba adevărului, dovedit cu fapta și vorba.

Petru, Santiago și Ioan au fost cei trei cărora Christos le-a dat dovezi speciale ale prieteniei Lui. Explicațiile ar deveni extrem de simpliste, dacă ne-am referi doar la posibilele legături de rudenie (Salomea, se spune, ar fi fost verișoara Mariei), dar cântărește foarte mult în balanță și faptul că Santiago va fi primul martir de pe lista apostolilor, iar Sfântul Ioan, teologul evangheliștilor.

Locul de apostolat al lui Santiago a fost decis: Spania. Este clar că el a ajuns aici pe mare. Căci, conform aprecierii unui alt istoric antic, Origenes, Zebedeu și fiii săi nu erau numai pescari, ci și navigatori. Iar Santiago a putut intra

Urnă cu relicvele Sf. Iacov

în Peninsula prin același loc prin care tradiția spune că au ajuns și rămășițele sale pământești: portul din Iria Flavia.

Dar de ce să fi ajuns, oare, Santiago în Iberia? Un biograf al său, și anume marchizul de Lozoya, scria: „Acel ambițios spre divin, care îndrăznise să-i ceară Domnului primul loc în regatul Său, aspira către încrederea cea mai grea și aventuroasă. Fără îndoială, viitorul patron al Spaniei avea în firea lui ceva din geniul neliniștit al spaniolilor. O acțiune demnă de un marinar era aceea de a ajunge pe mările necunoscute de la Soare-apune, la acel *Finis terrae*, capăt al pământului.”

E sigur că odată terminată misiunea în Peninsula, Santiago s-a reîntors la Ierusalim. Cu inima împăcată sau nu, acest lucru nu se mai știe.

Singura informație pe deplin istorică ce se cunoaște despre sfârșitul lui este dată de *Faptele Apostolilor*: „În acea vreme regele Herod, cu cea mai rea dintre intenții, a pus mâna pe câțiva membri ai Bisericii. A poruncit ca Santiago să fie decapitat și, văzând că aceasta era pe placul evreilor, a ordonat și arestarea lui Petru.” Acest Herod de care se pomenește este Marcus Iulius Agrippa Herod, cunoscut sub numele mai scurt de Herod Agrippa I, nepotul lui Herod cel Mare.

Data execuției lui Santiago trebuie situată între anii 41-44 e.n., perioada domniei lui Herod Agrippa I, care a murit în Cesarea. În alte texte se vorbește chiar că după decapitare, evreii i-ar fi aruncat rămășițele în afara orașului, lăsându-l pradă animalelor. Este probabil ca atunci, discipolii săi să-i fi recuperat cadavrul pentru a-i îndeplini ultima dorință, și anume îngroparea în pământul pe care a propovăduit cuvântul Domnului.

Pelerinajul – o adevărată instituție

Mormântul Apostolului a fost, încă din timpuri străvechi, loc de pelerinaj. Întotdeauna acest vechi mod de exprimare a pioșeniei a prezentat două componente: cea a penitenței și cea a schimbării modului de viață. Știrile despre pelerinajele la Compostela abundă de la redescoperirea mormântului în secolul IX. Dante i-a împărțit în: pelerini – pe cei ce mergeau la Compostela –, romeri – pe cei ce se

îndreptau spre Roma –, și palmeri (de la ramurile de palmier) – pe cei ce se duceau la Ierusalim.

Un rol aparte în sprijinirea acțiunii de pelerinaj la Compostela l-au deținut călugării abației de la Cluny. De ce mănăstirea benedictină franceză atât de cunoscută s-a interesat atent de Drumul lui Santiago? – întrebarea poate reveni și astăzi. Poate că n-ar trebui exclus, ca prim mobil, devoțiunea față de mormântul apostolic. Dar aceasta n-a fost unica și cea mai importantă cauză. Căci, profitând în primul moment de faptul că orașul Compostela se afla sub sceptrul lui Alfonso al VI-lea (1065-1083), foarte înclinat spre Franța, cei din Cluny au dat prestigiu pelerinajului, dar și-au împlinit și dorințele lor de a căpăta influență și mitre și de a crea noi zone aflate sub tutela benedictină. Teodor Moniez, unul dintre specialiștii ce s-au aplecat asupra cercetării Drumului lui Santiago, scrie cu destulă ironie că în domeniul pelerinajului către Compostela, mănăstirea din Cluny a fost „prima agenție turistică exclusiv religioasă”.

Astfel s-au născut și instituții de tot felul. A apărut imediat inclusiv o legislație a pelerinajului în diverse țări, legată de acest mod de călătorie a persoanelor. S-a ajuns să existe chiar „un fel de drept internațional al pelerinului”. Acestuia i se permitea să circule liber și, în unele dispoziții legale, se atrage atenția că trebuie să se acorde mai multă considerație pelerinului decât negustorului. Și în timpurile moderne există un corp legislativ, cum este Xunta de Galicia, și atenții speciale, în formă de reduceri acordate de multe întreprinderi de transport.

În orice caz, nevoia cea mai mare a pelerinului era cea a cazării. Călugării, mai ales cei conduși de Cluny, dar și catedralele, episcopii, monarhii și ordinele religioase militare (al Templierilor, al Cavalerilor Ospitalieri sau cele spaniole: Alcantara, Calatrava, Montesa și Santiago) au început foarte curând să-și ridice propriile hanuri și spitale. Astăzi, mai multe comunități autonome, în colaborare cu cea galiciană, lucrează la semnalizarea și marcarea drumurilor și la modernizarea adăposturilor pentru pelerini.

Pelerinul care poate ajunge astăzi la Compostela mai găsește o clădire construită ca spital, fondată de regii catolici, care din 1954 a fost transformată în hotel de lux. ■

Fanarioții: vieți trăite sub semnul primejdiei

Și acel căpitan-pașa era iubit de împăratul, că orice cerea de la împăratul i se da, și orice cuvânta la împăratul i se asculta cuvântul, și în faptă se împlinea, pentru că cadâna lui era posadnica împăratului... și cerând căpitan-pașa la împăratul să facă domn acestei țări pe Hangerliu ciracul, adică sluga lui, l-au făcut.

(Dionisie Eclesiarhul)

CEASUL CEL MARE AL LUI CONSTANTIN HANGERLI

ANTON CARAGEA

Războiul dintre Rusia și Imperiul otoman dintre anii 1786 (1787)-1791(1792) a luat sfârșit prin înfrângerea sultanului. Cel de-al treilea participant, Austria, a ieșit mai devreme din conflict, prin pacea de la Șistov (24 iulie 1790). Dar Rusia a mai continuat ostilitățile. Prin pacea de la Iași (ianuarie 1791), ea a primit teritoriile dintre Bug și Nistru, ajungând astfel la granița Moldovei (*Magazin istoric*, nr. 1/1992).

Odată cu semnarea tratatelor, se părea că revenise liniștea. Dar nu și pentru ocupanții tronurilor Țărilor Române, fanarioții, ale căror portrete, începute în numărul 10/2000 al revistei, le continuăm cu cel al lui Constantin Hangerli.

Deși partida națională sperase din nou (mai ales marele boier Ioan Cantacuzino) că principatele vor ieși de sub dominația otomană, așteptările lor fuseseră din nou înșelate. Execuția

lui Mavrogheni și o amnistie a sultanului păreau a chezașui, totuși, liniștea în Țara Românească. Numai că ea va fi repede tulburată de apariția unui nou focar de tensiune reprezentat de Osman Pasvanoglu.

Ocupând cetatea Vidinului, el se proclamase independent de autoritatea sultanală și își constituise o armată de briganzi, cu ajutorul căreia teroriza întreaga vale a Dunării.

Semn rău

Sultanul Selim al III-lea a poruncit amiralului Porții, Kuciuk-Hussein, să lichideze acel „cuib” de răsccoală. Amiralul avea însă un prieten, care îi era pe deasupra și dragoman și pe al cărui simț politic și prietenie față de Franța se bazuia: Constantin Hangerli.

Spre a chezașui izbânda expediției, bazată pe buna aprovizionare a trupelor, amiralul Porții

a solicitat numirea favoritului său pe tronul Țării Românești.

Rudă cu cele mai mari familii recunoscute din Fanar – Ipsilanti și Moruzi –, Hangerli și-a spus că venise și ceasul lui cel mare.

Iată-l în noiembrie 1797 pe ambițiosul dragoman Constantin Hangerli călcând pentru prima dată ca domn în București, dar nerespectând, de astă dată, tradiția locului. Nu a mai intrat pe calea Șerban Vodă, ci a ocolit și a pătruns în oraș pe Calea Mogoșoaii (Calea Victoriei de astăzi). Oamenii din popor, adânc superstițioși, „au dat din cap“, spunând că „acesta nu e semn de domnie bună și înțeleaptă“ (Zilot Românul).

Repede s-a arătat că bunul simț al poporului avea dreptate. Hangerli venise pe tron pentru a-și sprijini prietenul, pe Kuciuk-Hussein, dar și pentru a-și spori bogățiile. Astfel încât, au apărut, pe zi ce trece, noi biruri... Pe mănăstiri, pe schituri, pe văduvie, pentru ranguri ș.a. Dar toate acestea nu erau de ajuns. Așa că vodă hotărî să impună din nou taxa de doi galbeni pentru fiecare animal și văcăritul, obligații fiscale desființate „cu afurisenie pentru cel ce o încălca“ de luminatul domn Constantin Mavrocordat. Un Constantin a dat-o, un Constantin a luat-o...

Dar cum nimeni din țară nu a vrut să dezlege blestemul, domnul a trimis bani la patriarhul de la Constantinopol, Grigore al V-lea, care, plecându-se la sunetul „arginților“ auriți, a delegat de afurisenie impozitul.

În țară, la întoarcerea „miruită“ a taxei, mitropolitul Dosiftei Filiti s-a opus din nou. Atunci domnitorul a trebuit să scoată din vistieria-i personală câte 20 de pungi cu care i-a plătit pe patru mari boieri pământeni pentru dezlegare. Cei care și-au înmulțit în acest fel averea au făcut parte și din familiile: Corneanu, Brâncoveanu sau Câmpineanu. Cronicarul Zilot Românul se întreba, pe bună dreptate, cu furie:

„Și pentru ce sfârșit/ Eu nu știu deslușit/ Dar totuși îi zic iarăși/ Crape cu ai lui tovarăși...”

Iar Dumnezeu l-a ascultat.

Odată semnată cartea de dezlegare, a început blestemul adevărat pentru țară. Zapcii domniei au pornit a face numărătoarea animalelor mari

din ogradă și fiind o iarnă grea (1797-1798), oamenii nu și-au mai putut ascunde animalele și toate au fost inventariate. „Văzând vodă suma vitelor, mii peste mii, s-au bucurat nesățios și îndată au trimis porunci strașnice... Să se strângă de la oameni banii văcăritului“ scrie Dionisie Eclesiarhul despre acele vremuri.

Banii însă nu veniră, căci oamenii aveau animale, dar galbeni – ioc. Și atunci au început adevăratele chinuri: bătăi la tălpi, închisoare, ruperea oaselor până la moarte sau până la... plată. „Pe un mort l-au dus rudele lui de peste Olt la București și l-au băgat în curtea domnească să îl arate lui vodă, și înștiințându-se vodă a zis: «Să dea bani, că nu-l va omori nimenea».”

Câinele ce a mâncat raiaua

A rămas iarna aceea în amintirea urmașilor ca „iarna lui Hangerli“. Daf roata norocului începea să se cam întoarcă. Kuçiuk-Hussein nu reuși în visurile sale de mărire vitejească și, trădat de propria-i armată, fugi la București, unde Hangerli îl primi cu „brațele deschise“. Petreceri cu băuturi și femei frumoase erau menite să-i potolească chinul înfrângerii, dar și să-i adoarmă simțurile...

Căci Constantin al nostru, om al interesului propriu, nu se mai gândea deloc la fostul sprijinitor. Așa că trimise scrisori la Istanbul spre

Pandur – litografie de epocă

a-l învinovăți pe Hussein de pierderea Vidinului și a evita astfel să fie atras în dezastru de căderea spectaculoasă a vechiului prieten.

Întors la Înalta Poartă, Kuciuk-Hussein află imediat de jocul dublu al „amicului” său din Valahia. Iar...

Oamenii de pază vin prea târziu

Amiralul Porții l-a învinuit și el pe domnul Țării Românești de înțelegere cu Pasvanoglu și de jefuirea țării în interes personal. Bineînțeles, în balanță a atârnat mai greu cuvântul lui Hussein, a cărui soție juca rolul și de favorită a sultanului. Această încredere nu putea să însemne decât un singur lucru pentru Hangerli: mărtea. Lucru „tare de nimica” în acele vremuri.

Capugiul însărcinat cu îndeplinirea sentinței porni cu mare grabă spre a împlini porunca. Astfel, blestemul falsei dezlegări se punea în practică. „Afurisenia” funcționa... Drumul a fost parcurs în cel mai mare secret, ocolindu-se hanurile unde se aflau iscoadele domnitorului, menite a-l înștiința despre natura poruncilor venite de la Istanbul.

Capugiul intră în București și rămase trei zile închis în hanul Beilicului. De abia în a patra zi (11 februarie 1799), porni doar cu un singur servitor – „un arap buzat, mare și groaznic la chip”, spre curtea domnească, unde ceru audiență.

Domnitorul era în camera de baie la primirea veștii. Decise să îl primească pe turc în iatacul său. Cafegiul și ciubucii își îndeplinesc rolurile și se retraseră. Atmosfera părea pregătită. În încăperea au mai rămas doar Hangerli, cei doi turci și marele postelnic. La un moment dat, înțelegând că ceva nu este în ordine, domnitorul a cerut postelnicului, în limba franceză, spre a nu fi înțeles de ceilalți, să aducă oamenii de pază în odaie. Dar prea târziu...

În momentul în care postelnicul părăsi încăperea, harapul aruncă un laț asupra lui vodă, îl răsturnă de pe sofa și încercă să îl sugrume, în timp ce capugiul îl străpunsese cu un jungher. Hangerli, rănit mortal, încă se mai lupta, când capugiul își mai descărcă și ambele pistoale în trupul muribund al domnitorului.

Pe loc, acolo, harapul a tăiat capul domnului, care se zvârcolea „încă viu pe podea, tăvălindu-se în sânge” și apoi l-a prezentat tuturor: „Iată câinele ce a mâncat raiaua (supușii) împăratului”, iar apoi, îl arătă soției domnitorului, Roxana, cu spusele: „Iată capul bărbatului tău...”

Trupul a fost lăsat în curte și un călător i-a aruncat o para, spunându-i: „Satură-te de bani.” Abia după câteva zile, Constantin Hangerli a fost înmormântat cu toată grija în biserica Sfântul Spiridon Nou.

Așa lua sfârșit o domnie zbuciumată și cruntă, începută cu sângele celor chinuți spre a-și plăti dările și terminată tot în sânge, dar domnesc. ■

În ultimul număr al secolului și mileniului, „Dosarele Istoriei” vă oferă grupajul „SECOLUL XX: OAMENI, FAPTE, ÎNTÂMLĂRI”

din cuprins:

- Moștenirea unui veac
- Sub semnul nemilos al lui Marte
- „La belle époque” cedează locul totalitarismelor
- România în Europa secolului XX
- Mareșalul Antonescu în fața morții
- Secolul XX din perspectivă feministă
 - Mandela, „africanul secolului”
- O sută de ani de diplomatie românească
 - Cineargumentele istoriei
- Istoria și memoria noastră, la răspântia mileniilor

În revistă sunt publicate și răspunsurile cititorilor la ancheta:
Ce a fost secolul XX?

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Evenimentul central al acestor luni îl constituie alegerile – primele de acest fel – de deputați pentru Sfaturile Populare (comunale, raionale, regionale, ale celor 8 raioane din București și al Sfatului Popular al Capitalei). Noile instituții ale administrației locale au fost înființate printr-o lege votată de Marea Adunare Națională la 6 septembrie 1950.

Alegerile au loc la 3 decembrie și sunt pregătite printr-o amplă campanie propagandistică. Se înființează case ale alegătorului, au loc mitinguri la care vorbesc conducători partidului și ai guvernului, se organizează spectacole, manifestări artistice, întreceri în producție în fabrici, la sate, în mine, în școli etc.

La 8 decembrie sunt date publicității rezultatele generale ale alegerilor. La București, din 780 728 alegători înscrși pe liste, au votat 766 483 (98,17 la sută), dintre care 4 650 (0,61 la sută) voturi împotriva și alte 10 844 (1,42 la sută) au fost anulate. Au fost aleși 265 deputați.

Mai consemnăm, din cronica politică, lucrările celei de-a 9-a Sesiuni ordinare a Marii Adunări Naționale, care, la 15 decembrie, adoptă Legea pentru Planul Cincinal, Legea pentru apărarea Păcii și Legea pentru anularea ratelor de împrumut care le mai au de plătit țării improprietăți prin reforma agrară din 1945.

Agitația vizuală nu este prea bine organizată. Astfel, notează *Viața Capitalei*, din 15 noiembrie, în Gara de Nord ea este interzisă. La Teatrul Municipal,

se face numai în culise. „La gazeta de perete a apărut un articol. În el se vorbește despre doi oameni de artă, doi tovarăși, propuși pentru Sfaturile Populare: tovarășii Lucia Sturdza-Bulandra și Ion Manta.

În holul Teatrului însă nu întâlnim nici o lozincă, nici un afiș, nici un fotomontaj. Actorii și-au luat totuși un „angajament frumos“, acela „de a proiecta pe ecran – înainte de începerea spectacolelor – înfăptuiri ale regimului nostru, în domeniul industrial, agrar, cultural“.

În fine, la Institutul Politehnic „nu există agitație vizuală pentru că nu sunt fonduri. Tovarășii mi-au spus – continuă reporterul ziarului amintit – că au cheltuit fondurile pentru pavoazarea de 7 Noiembrie“.

Este dată publicității, la 15 noiembrie, Hotărârea Consiliului de Miniștri cu privire la Planul de electrificare a țării și de folosire a apelor. În prima etapă, de 10 ani (1950-1960), este prevăzută sporirea puterii electrice instalate de la 740 000 Kw la 2 600 000, iar consumul de energie de la 37,5 W pe locuitor la 150.

Sunt stabilite sarcini pentru o serie de ministere. Între altele, cel al Agriculturii „va

studia posibilitățile de irigare, asanare, recăștigarea și amenajarea terenurilor inundabile, prevenirea și combaterea eroziunii solului din regiunile agricole“.

În *Scânteia tineretului* din 31 decembrie, Nina Cassian mărturisește: „Visez să scriu un larg poem al electrificării.“

Un popular interpret: naistul Fănică Luca

Alimentația în Capitală. Începând cu 27 noiembrie, se introduce un nou regim de fabricare și distribuie a pâinii: pâine neagră pe cartele – 14 lei kg (un ziar costa 4 lei). Celelalte prețuri: pâine albă (rotundă sau franzele de 750 gr.) – 76 lei bucata; cea de 500 gr. – 52 lei, cornuri și chifle de 50 gr. – 8 lei, mălai – 10 lei kg.

Se iau măsuri și pentru asigurarea încălzirii în timpul iernii. Astfel, începând cu 8 noiembrie, se livrează tranșa a doua de lemne de foc. Prețul la depozit este 1 825 lei tona, iar pentru aceeași cantitate transportul costă 210 lei.

Și în privința folosirii gazelor naturale se iau măsuri de raționalizare. Consumul casnic este permis între orele 6-9, 13-15 și 20-22. La restaurante: 6-8, 12-15, 20-22, iar la teatre, cinematografe și în alte săli de spectacole, între orele 12-16 și 19-22.

Din știrile culturale, să consemnăm decorarea lui Mihail Sadoveanu, președintele Comitetului Permanent pentru Apărarea Păcii din R.P.R., cu Ordinul „Steaua Republicii”, clasa I. La împlinirea a 70 de ani, Sadoveanu este sărbătorit, la 16 decembrie, printr-o adunare festivă la Academia Română. Românul său Mitrea Cocor primește „Medalia de Aur a Păcii”.

Spectacole din ziua de sâmbătă 9 decembrie. Opera de Stat – *Doamna Butterfly*; Național, sala Comediei – *O noapte furtunoasă*, iar la sala Studio, *Othello* la matineu și seara – *Paharul cu apă*; Armatei (actualul Nottara) – *Ultimul mesaj*; Municipal – *Pace pe pământ sărac*; Muncitoresc C.F.R. – *În stepele Ucrainei*; Operetă – *Vânt de libertate*;

De la stânga la dreapta: Gh. Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Vasile Luca la cea de-a 9-a Sesiune ordinară a Marii Adunări Naționale

Tândărică – *Cercul Atlantic*; Cercul Krately – *Programul nr. 1*.

Preocupările editoare continuă și în aceste luni. Prin muncă voluntară, este amenajată intersecția bulevardului 6 Martie (azi regina Elisabeta) cu Calea Victoriei,

unde rămăseseră ruinele blocului în care funcționase Editura „Cartea Românească”, distrus de bombardamentul Aliaților din aprilie 1944. Pe dealul Tăcăliei, din Cotroceni, se amenajează un parc. Un altul – în raionul 23 August.

În cartierul Lizeanu, se pavează strada Ștefănescu-Asan. În Apărătorii Patriei, se inaugurează un bufet, iar Ateneul Popular din Ferentari este înzestrat cu o sală de spectacole etc.

Intre 1 și 7 decembrie are loc în Capitală Sesiunea Biroului Executiv al Federației Sindicale Mondiale (F.S.M.), de sub președinția lui Giuseppe di Vittorio. Participă delegați din Europa, Asia, America Latină.

La încheierea lucrărilor, este organizat un miting în Sala Floreasca. Este lansat, totodată, un *Manifest* al F.S.M., publicat de *Scântea* din 17 decembrie, în care, între altele, se afirmă necesitatea solidarității popoarelor lumii, „oricare ar fi forma lor de guvernământ”, care „vor și pot să colaboreze pașnic”.

Pe șantierul Canalului Dunăre-Marea Neagră (pp.87-88)

La Uzinele „23 August” (Malaxa) se lucrează la fabricarea primelor două troleibuze românești (după model sovietic). Procesul de producție a început la 1 octombrie 1950 și urmează a fi încheiat în preajma zilei de 7 noiembrie.

Scântea tinerețului, din 6 no-

ie mbrie, publică un reportaj, semnat de Apostol Georgescu. „Lucrarea e grea – spune un tânăr muncitor. Așa ceva nu s-a mai făcut până azi în țara noastră.” Iar un altul îl completează: „Parcă văd cum vor alerga, mănate de curentul electric, troleibuzule noastre. Mă cuprinde mândria când le privesc. Sunt mari și frumoase, confortabile, nici n-ai să le poți deosebi, când vor fi gata, de troleibuzule sovietice.”

Realizări deosebite sunt relatate, tot de *Scânteia tineretului*, din 27 decembrie, de la fabrica „Radio Popular” unde, pentru prima dată, se produc piesele necesare montării aparatelor de radio, importate până atunci din Olanda.

Se retrag din uzul curent monedele de 1 și 2 lei cu „semnele monarhice”. Se pun, totodată, în circulație noile bancnote de 500 lei.

În Pavilioanele din Parcul Național (Herăstrău), se deschide Expoziția Tehnică Industrială a R.P.R.

O altă inaugurare are loc în sala din str. Doamnei nr. 1: Bazarul Păcii, în cinstea celui de-al doilea Congres Mondial al Partizanilor Păcii, care are loc la Varșovia. Inițial, Congresul era programat să se desfășoare la Liverpool, dar autoritățile engleze au interzis manifestarea. Delegația română a trebuit să revină în țară. O altă delegație este desemnată a participa la Congresul de la Varșovia.

La 9 noiembrie, își începe activitatea Conservatorul de Muzică „Ciprian Porumbescu”. În aceeași zi, își deschide porțile un alt nou institut, cel de Teatru, purtând numele lui I.L. Caragiale.

La Loteria Populară, la extragerea din 12 noiembrie: 10 câștiguri de câte 200 000 lei; 20 de 100 000 lei; 50 de 50 000 lei; 100 de câte 30 000 lei etc. S-au mai acordat motocicletă, bici-

plete, aparate fotografice, „mașini de călcat”.

Ce mai era pe rol la Palatul de Justiție? Infrațiuni la legea devizelor; speculă cu pâine; sabotaje fiscale; tăbăcărie clandestină; crimă împotriva păcii (difuzare de material propagandistic nazist); taxatorul de pe ruta auto București-Crevedia a delapidat 38 000 lei.

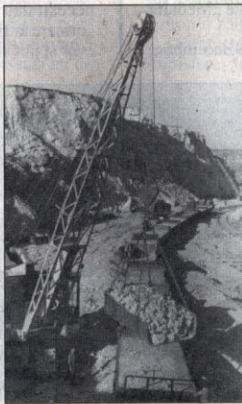
Mai sunt procese intentate pentru nepredarea cotei de porumb; necedare și nepredare de monede de aur; schimbarea destinației creditului acordat; tăieri clandestine de vite; prins cu 600 kg făină; sustragere de bani de la întreprinderi etc. etc.

Ziarele publică știrea stingerii din viață, la vârsta de 94 ani, a marelui dramaturg britanic George Bernard Shaw. În urma unui accident, suferise o ușoară operație la un picior. A ieșit din spital refăcut, dar nu după mult timp a început să se simtă rău. A intrat într-o lungă agonie și, în 2 noiembrie, ora 7, a trecut în neființă.

„Cu el – scrie *Adevărul*, din aceeași zi – dispăre unul din scriitorii cei mai reprezentativi și expresivi ai teatrului contemporan. Ironia sa subtilă, elevația lui sufletească ce-l făcea să ridiculizeze prejudecățile și erorile curente,

istorice și sociale, fac din el un critic viguros al societății în care trăia și o figură remarcabilă în galeria scriitorilor progresiști ai vremii noastre.”

Evocându-l pe marele dispărut, Cezar Petrescu, în *Adevărul* din 22 noiembrie, reproduce acest citat dintr-o carte scrisă de Shaw în 1921: „Nu se află prea mulți oameni pe Pământ, dar se află prea mulți leneși. Debarasați-vă de leneși și faceți-i să muncească la lucrări utile, și atunci nu vom mai auzi niciodată că lumea e prea populată.” ■

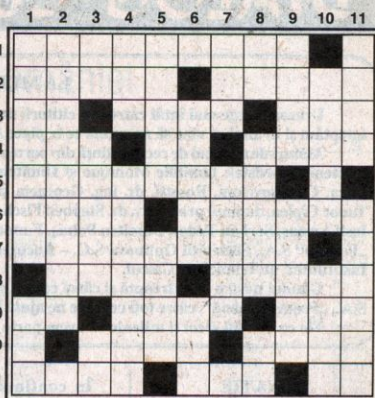
Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

S-AU ÎNTÂMPLAT ÎN MILENIUL II

ORIZONTAL: 1) Cosmonaut american care, în zilele de 16-17 martie 1966 a realizat prima cuplare în cosmos a două vehicule spațiale, iar la 20 iulie 1969 a fost primul om care a pus piciorul pe suprafața Lunii, eveniment considerat cel mai important al mileniului (Neil; n. 1930). 2) Unitate de măsură a lungimii, fixată în 1791, egală cu a zecea milioana parte din sfera lungimii meridianului terestru, devenită cu timpul, unitate internațională – Astrul care se află în centrul sistemului planetar, fapt afirmat pentru prima oară de Nicolaus Copernic în 1543, când a lansat teoria heliocentrică. 3) În venă! – Căpetenie a regelui Solomon, așa cum aflăm din *Vechiul Testament* – În România! 4) Bărbierit – Ulpiu Olteanu – Baie. 5) Numele sub care capitala Imperiului bizantin, cucerită de turci la 29 mai 1453, a devenit capitala Imperiului otoman, până în 1923. 6) Abreviație pentru „cetil trimetel bromură de amoniu” – Unul din celebrii inventatori americani ai sfârșitului de mileniu, autorul unui sistem telegrafic multiplu de transmisie simultană a mesajelor, al microfonului telefonic cu praf de cărbune, al fonografului, al dulciei și scutului cu filet pentru becul electric și al primei centrale electrice din lume (Thomas Alva; 1847-1931).

7) Mijloc de deplasare aerian, proiectat și construit pentru prima dată de inginerul român Aurel Vlaicu, cu care a zburat la 17 iunie 1910 (p.l.). 8) Nu sunt bune – Procedeu de multiplicare a textelor și ilustrațiilor, inventat de germanul Johann Gutenberg, în 1440. 9) În cafele! – Localitate turistică în Siria – Element chimic din familia halogenilor, descoperit în 1811, de B. Courtois. 10) Deal mic, colină – Pictor, grafician și eseist spaniol, unul dintre reprezentanții principali ai suprarealismului, cu o fantezie care înclină spre viziuni de cosmar (Salvador; 1904-1989). 11) Prima așezare permanentă întemeiată de olandezi în Africa de Sud, în 1652, moment ce marchează colonizarea continentului negru de către europeni – Armă de artilerie folosită pentru prima dată în Europa, în 1346, în bătălia de la Crécy, unde regele Angliei, Eduard III a zdrobit armata cavalerilor francezi – Pică de centru!

VERTICAL: 1) Lumea nouă, continentul descoperit de Cristofor Columb în 1492 – Armă de... mijloc de luptă împotriva adversarului, folosit pentru prima oară în 1424. 2) Mișcare social-politică și culturală, din secolul al XIV-lea până în secolul al XVI-lea, în Europa Occidentală, născută în cadrul luptei burgheziei împotriva feudalismului și caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, prin înflorirea științelor și artelor și prin trezirea interesului pentru cultura antică. 3) Marin Tomescu – Categorie, pătură sau clasă socială (inv.) – Gina Pătrașcu. 4) Zeu egiptean – Desființarea sclaviei negrilor, act realizat de omul politic american Abraham Lincoln, în urma războiului civil din S.U.A., desfășurat între anii 1861-1865. 5) Iarba dracului, adusă și răspândită în Europa de către ambasadorul francez din Portugalia, Jean Nicot, începând din anul 1560 – Stat din America de Sud locuit de incași, cucerit de conchistadorul spaniol Francisco Pizarro, între anii 1532-1533, instituind dominația spaniolă în această regiune. 6) Chimist și industriaș suedez, inventatorul dinamitei, care și-a lăsat averea sub forma unui prestigios premiu internațional ce se

decreează din 1901, pentru cele mai însemnate lucrări din domeniile: fizicii, chimiei, medicinei, literaturii și pentru activitatea de promovare a păcii în lume, iar din 1969, și pentru științele economice (Alfred; 1833-1896) – Prinde fiarele. 7) În moșie! – Irigate. 8) Simbolul chimic al nobeliului, element obținut pe cale artificială, în 1957, de J. Milled, A. Ghiorso și G. Th. Seaborg – Petice de formă triunghiulară folosite ca adaos la confecții – Dan Negrea. 9) Navigator și explorator portughez care a descoperit, în 1497-1498, drumul maritim spre India, prin ocolirea Africii pe la sud (Vasco da; c. 1469-1524) – Culoarea brună în care apăreau pozele la începutul apariției aparatului de fotografiat, inventat de N. Niepce, în 1826. 10) Aparat de transmitere a sunetelor la distanță, brevetat de Guglielmo Marconi (1874-1937), în 1896, una din marile realizări ale omului în domeniul telecomunicațiilor – A se văita. 11) Unitate indivizibilă a materialului genetic, localizată în cromozomi, descoperită și definită astfel de W. Johannsen, în 1909, și obținută artificial, în 1970, de H.G. Khorana – Numele sub care este cunoscut războiul dintre țara Rusiei, Petru cel mare, și regele Suediei, Carol al XII-lea, desfășurat între anii 1700-1721, în urma căruia, prin tratatul de la Nystad, din 1721, Rusia a obținut ieșire la Marea Baltică.

Dicționar: OTNI, CTAB, IRNE, CAPE, SRO.

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integralei din nr. 11/2000

A – IS – CUC – OLIMPIA – AM – EON – ATENA – ARC
 – THALES – G – GO – LEAL – MARATHON – I – RAR
 – AG – HN – PINDAR – TI – R – GAR – TIPA – ODA –
 BLAZON – E – DISC – DV – FLAUT – TARE – FIERE –
 FOR – CICLICE – MS

Soluția jocului din nr. 11/2000, p. 87

PEȘTERA LASCAUX: PESTE – R – A – LA – S/C – AU
 – X

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚI ANI!

Urarea merge mai întâi către toți cititorii noștri, pe care i-am simțit mereu alături și de la care așteptăm și în anul ce vine să ne spună ce le place și mai ales ce nu le place în revista noastră.

Alături de un gând de recunoștință din partea noastră și a cititorilor, adresăm urarea și generoșilor prieteni ai revistei: familiile Monique și Dimitrie Sturdza, Filitti, Giurescu, ing. Cristina și Liviu Luca, Chrissoveloni, Rosetti, dr. ing. Georgeta și Ion Popa, doamna Lia Ciplea și domnul Ștefan Tudor Ciplea, domnul prof. univ. dr. Stephen Fischer-Galați, domnul arhitect Barbu Călinescu, domnii Iosif Armaș, Șerban Tudor, Dumitru Pohuș, Fundația Cantacuzino, Societatea Națională a Petrolului „Petrom” S.A., Societății Optinova S.C. – București, domnul Grigore Popescu, directorul general al Institutului de Tehnică de Calcul.

Gândul nostru se îndreaptă și către colegii și colaboratorii din cadrul C.N.I. „Coresi”, Rodipet S.A., „Poșta Română”, către toți cei care ne ajută în tipărirea și difuzarea revistei.

Fie ca în noul secol și mileniu să avem parte cu toții de cât mai multe bucurii!

DONAȚIE

DL EMANUEL CHIPER, din com. Șirca Veche, jud. Brașov, ne scrie că a donat o colecție completă Magazin istoric Bibliotecii Muzeului „Vasile Pârvan”, din Bârlad, orașul său de baștină.

Într-o scrisoare semnată de d-na Nicoleta Arnăutu, directorul Muzeului, odată cu mulțumirile pentru acest frumos gest, se spune: Donația făcută de dumneavoastră contribuie la îmbogățirea Bibliotecii Muzeului, bibliotecă de specialitate, ale cărei începuturi se plasează în anul 1914, an în care a luat ființă Muzeul județului Tutova.

Felicitări pentru frumoasa inițiativă!

ȘI SOARELE ARE PETE

Sunt un cititor al revistei *Magazin istoric* de la primul număr apărut în aprilie 1967, ne scrie **dl. profesor TRAIAN LAZĂR** din Ploiești, și posed întreaga colecție a revistei. În calitate de profesor de istorie, dar și de cititor, pot confirma contribuția deosebită a revistei *Magazin istoric* la dezbateră și clarificarea științifică a problemelor de istorie, la formarea pasiunii tinerilor pentru cunoașterea istoriei naționale. Dar... și Soarele are pete!

În continuare, corespondentul nostru ne semnalează o eroare strecurată în numărul din luna august al revistei noastre: Autorul, T. Wexler, publică scrisoarea lui Iuliu Maniu din 10 aprilie 1943 către Mircea Cancicov, afirmând că documentul, după informațiile domniei sale, nu a fost încă publicat. Se vede însă că informația autorului este lacunară, chiar serios lacunară, căci scrisoarea respectivă a fost publicată încă din 1994, în volumul de documente intitulat *Istoria Partidului Național Țărănesc*, alcătuit de istoricii Vasile Arimia, Ion Ardeleanu și Alexandru Cebuc și apărută în Editura Arc 2000.

Sper că redacția revistei va avea probitatea să semnaleze cititorilor neaizați adevărul în legătură cu publicarea documentului în cauză, oferind și domnului T. Wexler prilejul de a constata că este nevoie de o mai profundă informare înainte de a oferi materiale spre publicare.

Domnule profesor, vă adresăm mulțumirile noastre pentru aprecierile la adresa revistei. Semnalul de alarmă pe care îl trageți în legătură cu sporirea exigenței îl recepționăm ca atare. În mod solidar, autor și redacție, trebuie să veghem pentru ca cititorul să fie cât mai corect informat.

CERERI ȘI OFERTE

PETRE G. IORGESCU, din București, Șos. Pantelimon, nr. 40 A, vilă, sc. 2, et. II, ap. 9, oferă numere disparate din anii 1967-1999.

VLAD TORCEANU, din București, telefon 092.208807, oferă colecția 1967-1992.

PAVEL CODREANU, din Odoreu, jud. Satu Mare, str. Dacia, nr. 2, oferă: nr. 1/1987; 1-3, 5, 6/1988; 2, 4, 10/1989; 2-6, 8, 9/1990; 1/1991; 8/1992.

VASILE MAREȘ, din Ploiești, str. Brumărelelor, nr. 2, bl. 120, ap. 36, oferă colecția 1967-septembrie 1987.

LAURENȚIU NĂSTĂȘĂ, din Galați, str. Anghel Saligny, bl. 1 B, ap. 22, oferă: nr. 7/1982; 7/1983; 2/1984; 6, 10/1986; solicită: nr. 2, 6/1968; 3/1974; 1/1981; 3, 11, 12/1983; 6, 8/1984; 1, 2, 3, 10/1987; 3, 5, 7, 10, 11/1988.

MIHAI RĂDULESCU, din București, str. Prof. Ionescu Gion, nr. 16, oferă numere disparate din anii 1969, 1983-1999.

GELU HRISTO, din București, Calea Floreasca, nr. 134, sc. C, ap. 27, solicită nr. 4-6/1967; 11/1968; 5, 9/1969; 3, 8, 11, 12/1970; 9/1971; 3, 7, 8/1972; 3, 4, 6, 7/1973; 8/1974; 2/1976; 6/1978; 2/1979; 3, 5/1989.

SUMARUL SUMARELOR, 2000

Istoria României

Veche

	Nr.	Pag.
Cetatea de la Zimnicea	- Pătrașcu I.	7(400) 53-55

Medie

Testamente medievale	- Barbu V.	6(399) 77-79
Palatul voievodal „Curtea veche”	- Beda C.	9(402) 29
Portret de domn tânăr și de obiceiuri vechi	- Caragea A.	10(403) 13-14
„Grozăvile nebulului Mavrogheni”	- Caragea A.	11(404) 69-71
Ceasul cel mare al lui Constantin Hangerli	- Caragea A.	12(405) 83-85
Iarăși despre Negru Vodă și „descălecatore”	- Djuvara N.	7(400) 28-31
	{ 8(401) {	53-57
Misterele Bucureștilor	- Falcan D.	9(402) 55-57
Cu trăsura prin veacuri	- Florea P.M.	6(399) 83-86
Mănăstirile Bucovinei	- Grecu V.	11(404) 25-28
A poruncit să i se radă barba...	- Iflimi S.	7(400) 66-70
Menestrellii curților de altădată	- Ispas S.	8(401) 87-89
Cozma Sarpe Postelnicul	- Lulic M.	9(402) 63-66
Cantacuzini contra Băleni	- Matei D.	2(395) 34-35
S.O.S. - Patrimoniul. Tristețile Cetății de Scaun a Sucevei	- Matei D.M.	12(405) 47-52
Păcat și blestem	- Mazilu D.H.	1(394) 33-38
	{ 2(395) {	33-37
	3(396) {	33-36
	11(404) {	72-73
Biserica Mavrogheni	- Olian D.	5(398) 12-16
Patriarhul Chirilă Lucaris și românii din Transilvania	- Pop I.A.	7(400) 37-41
Mihai Viteazul în Transilvania	- Pop I.A.	5(398) 5-11
Mihai Viteazul: itinerarul moldovean	- Rezachevici C.	10(403) 8-12
Mihai Viteazul „Restitutor Daciae”?	- Rezachevici C.	2(395) 38-42
Ion Movilă Logofătul și cneaghina lui, Maria	- Székely M.M.	

Modernă

Orașul Cuza	- Chefani-Pătrașcu St.	8(401) 58-59
Coana Chirița 150 ani	- Donos A.	12(405) 76-78
Popor primitiv și tolerant	- Eminescu M.	1(394) 4
Gogu Cantacuzino	- Filitti G.	1(394) 11-15
Comuniunea de idei politice	- Ghica I.	4(397) 4
Uniforme și favoriti	- Ionescu A.S.	4(397) 85-89
Peneș Curcanul - erou fără chip?	- Ioniță M.	5(398) 20-22, 27
C.E.C. - creația lui Alexandru Ioan Cuza	- Kirson S.L.P.	11(404) 38-39
Învățământul public și politica zilei	- Maiorescu T.	2(395) 4
De vorbă cu regele Carol: Amintiri despre Plevna;		
Carol I la Turtucaia	- Netzhhammer R.	{ 4(397) {
	{ 5(398) {	74-75
	6(399) {	17-19
	5(398) {	80-81
	4(397) {	48-50
	2(395) {	57-62
	3(396) {	67-70
	12(405) {	66-70
	6(399) {	67-70
	10(403) {	43-46
	12(405) {	4
	12(405) {	4-6

Contemporană

Alăcerea „GETTA - R.A.S.-1”	- Avram V.	7(400) 56-58
Fapte incredibile	- Avram V.	10(403) 79-80
Pe urmele leului nostru	- Axenciuc V.	{ 1(394) {
	{ 2(395) {	16-19
	9(402) {	43-46
	9(402) {	87-88
	{ 12(405) {	21-25
	12(405) {	42-46
	12(405) {	28
	3(396) {	9-14
	7(400) {	11-14
	10(403) {	19-22, 26
	11(404) {	45-50

Fabricius insistă, Armand Călinescu rezistă	- Călinescu B.	9(402)	5-7
Camil Demetrescu despre culisele procesului Maniu	- Ceaușescu Gh.	4(397)	10-12
Nichita Smochină: De vorbă cu Lenin	- Chelaru D.N.		
	- Chelaru R.D.		
	- Dascăl O.	6(399)	16-17
René de Weck: „Oracolul” din București	- Chinezu C.	8(401)	14-16
Politica faptului împlinit	- Chinezu C.		
	- Grecu V.	9(402)	8-12
Budapesta pregătește Conferința de Pace	- Chirțoiu M.	9(402)	17-20
Malraux-ul lui Minovici	- Codrescu S.	2(395)	71
Opriri clopotele Transilvaniei!	- Onovici M.	8(401)	10-11
Dumitru Chera, aviatorul înviat din morți	- Onovici M.	5(398)	75-76
1880-1920. Sinuozitățile relațiilor franco-române	- Constantin I.	3(396)	59-65
	- Davier Al.	4(397)	50-55
		5(398)	51-55
		6(399)	69-73
		10(403)	51-56
Henri Négresco, un rege al hotelurilor de lux din Franța	- Davier Al.	7(400)	4
Sufletul marilor orașe	- Dobrescu Dem. I.	7(400)	32
Arborele putred	- Dragomirescu S.	12(405)	19-21, 23
Eliberarea României	- Dumitrescu C.	1(394)	20-21, 24
1956-1957. Scriitori în vizorul partidului	- Dumitrescu T.	6(399)	26-28, 73
Întâlnire cu Maica Alexandra	- Dumitrescu-Bușulenga Z.	8(401)	5-8, 22
Stântul Scaun nu recunoaște Dictatul de la Viena	- Dumitriu-Snagov I.	12(405)	30
Prietenul meu Cristian Popișteanu	- Fischer-Galați St.	12(405)	29
Încă o experiență cu Decretul 83/1949	- Gârbea D.	1(394)	74-75
O hartă cu pte. Scrisoare către <i>National Geographic</i>	- Galencu G.	3(396)	42-44
1940. Cu garoafe roșii la Doamna Kollontai	- Gârbea T.	8(401)	23-26
Ultimul raport	- Gârbea T.	10(403)	5-7
Constantin Giurescu model de proză istorică	- Giurescu C.C.	6(399)	18-23
Când Pătrășcanu n-a uitat că e român	- Grigorescu L.D.	10(403)	60-66
„Români să lăsa din C.A.E.R., dacă nu te place”	- Grigorescu L.D.		
O comisie cu mintea... în ghips	- Stefan M.	2(395)	22-23
	- Hincu D.	12(405)	58-59
	- Iliescu V.	10(403)	40
În audiența la ambasadorul Ulrich von Hassell	- Bădescu E.	11(404)	29-31
Biblioteca română de la Aachen	- Ionescu-Gură N.	10(403)	27-31
1918. Ion Inculț la Academia Română		11(404)	40-44
Decretul 83 începutul sfârșitului la sate		11(404)	65-68
		11(404)	50
La Kübler	- Iordache V.	8(401)	4
O fire veselă	- Iorga N.	11(404)	4
Locul cel mai bun	- Iorga N.	9(402)	51-54
Cetind istoria românilor	- Kirson St.P.	12(405)	22-23
Dinastia bancherilor Chrissoveloni	- Kirson St.P.	2(395)	66
1945. Operațiunea bani pentru partid	- Lăcustă I.	2(395)	88-91
Trei zile de grație la București	- Lăcustă I.	4(397)	90-93
În București, acum 50 ani		6(399)	90-93
		8(401)	90-93
		10(403)	90-93
		12(405)	86-88
		3(396)	45-46
Chișinău, aprilie 1928. Inaugurarea monumentului Ștefan cel Mare	- Lăcustă I.	4(397)	18-21
1948-1950. Partidul Muncitoresc Român, se ... verifică	- Luceac I.	9(402)	67-68
Nu Eudoxiu Hurmuzaki, ci... Eudoxiu Hurmuzaki	- Majuru A.	7(400)	43-47
Bucureștii anului 2000 văzuți din 1930	- Matei D.	5(398)	46
Fără patimă, despre revoluții și aniversări	- Matei D.	10(403)	38
Pământul cu nume de scoică	- Matei D.		
De data aceasta, nu aveți dreptate	- Barnea Al.	1(394)	71-73
	- Mavrod Gh.		
Regele, ofițerii de pe front și apoi partidele politice	- Căpușan A.	8(401)	27-30
	- Mironov A.M.	5(398)	60-64
1934. Deschiderea de Legații la București și Moscova	- Moraru C.	7(400)	15-17
Franța intervine, Ceaușescu dispune	- Moraru C.	9(402)	26-29
Așteptându-i pe americani	- Nemes S.	9(402)	72
Marna din Maramureș	- Niagulov B.	1(394)	26-32
Frontiera - un zid sau un pod? (Cadriaterul)	- Nicolae M.N.	1(394)	28-30
1940. În Cadriater	- Nicolae M.N.	2(395)	24-27
Un ambasador își amintește	- Nicolae M.N.	3(396)	75-77
		4(397)	26-29
		6(399)	38-42
		8(401)	4
1 Ianuarie 1967. Stabilirea relațiilor diplomatice România-R.F.Germania	- Nistor I.	10(403)	23-26
Sânge din sângele nostru	- Orician T.	3(396)	47-48
Calvarul unei misiuni diplomatice	- Ostap C.	5(398)	23-27
Minunea Albă revine în Iași	- Oșca Al.		
Misiunea militară germană în România	- Oșca Al.	8(401)	42-44
Generalul Constantin Christescu	- Dobre Fi.	5(398)	37-42
	- Otu P.	6(399)	29-32
1946-1947. Se pregătește guvernul Argetoianu	- Otu P.	12(405)	24-28
Viceamiralul Alekseev încearcă marea cu degetul	- Panaitescu P.P.	3(396)	4
O pagină mai puțin cunoscută a rezistenței anticomuniste. Cabinetul negru	- Părvan V.	5(398)	4
Locul românilor în Europa	- Părvan V.	9(402)	4
Cei puși să lumineze	- Pokivalova T.A.	6(399)	24-25
Când te poți numi istoric			
1947. Sovieticii analizează influența americană în România			

Granițele sunt negociate și... impuse	{ Pokivallova T.A.		
Nicolae Titulescu: „Cât m-a costat statul român pe mine?”	{ - Chiper I.	12(405)	14-18
	- Potra G.G.	{ 7(400)	{ 5-10
România - Vatican. 80 ani de relații diplomatice	- Preda D.	8(401)	47-52
1940-1945. Înțelegere și sprijin din partea Vaticanului	- Preda D.	5(398)	56-59
Arhivare digitală la M.A.E.	- Preda D.	6(399)	5-9
Flondori	{ - Racovitza Al.C.	8(401)	57
Dr. Alexandru Șafran 90 de ani	- Pânzaru M.	6(399)	10-14
Istoria și literatura aceiași izvor sufletesc	- Radnev M.	9(402)	47-50
Maria Tănase	- Răpeanu V.	11(404)	5-10
Cum se formau și cum se schimbau guvernele interbelice	- Roșca M.	3(396)	71-74
	- Scurtu I.	1(394)	5-10
		{ 2(395)	{ 16-21
		3(396)	24-28
		4(397)	71-76
		5(398)	69-74
		6(399)	55-60
Principele Nicolae așa cum a fost	- Scurtu I.	11(404)	11-14
Conexiunea moscovită a problemei transilvane	- Sandru V.	12(405)	54-57
		8(401)	9-13
		9(402)	13-16
		10(403)	41-45
		10(403)	46-49
		3(396)	5-8
Putea fi salvat Regele Ferdinand?	- Stefan M.	10(403)	57-59
Eduard Beneș și opoziția română	- Teichman M.		11-15, 57
Palatul Sturdza	{ - Telișanu Al.		
	- Preda D.	10(403)	19-23
	- Tilea V.V.	3(396)	63-67
		4(397)	65-68
		5(398)	51-54
		6(399)	24-27
		7(400)	38-41
		8(401)	43-46
		9(402)	75-78
		10(403)	57-60
		11(404)	15-18
		10(403)	47-51
		2(395)	15-18
		3(396)	68-70
		4(397)	59-61
		7(400)	43-46
		5(398)	12-13
		6(399)	17-22
		8(401)	32
		11(404)	76
		1(394)	93
		2(395)	44
		4(397)	60-61
		4(397)	42
		6(399)	86
		7(400)	48-52
		7(400)	32
		10(403)	19
		11(404)	31
		11(404)	60
		12(405)	31-32
Aurelia Cocăneanu, o româncă în cinematografia braziliană	- Vilas-Boas Da Mota A.		
Dr. Wilhelm Filderman mulțumeste	- Wexler T.		
În memoria omului Gheorghe Flondor	- Wexler T.		
Imposibila „Uniune sacră”	- Wexler T.		
Zilele europene ale moștenirii culturale iudaice	- Wexler T.		
Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși	- Wexler T.		
Profesorul Fischer-Galați decorat la Budapesta	-		
Apelul reginei României către poporul ei	-		
Clio la Institutul Național de Informații	-		
Cortina de fier în conferință	-		
Viorel V. Tilea - trimis extraordinar	-		
Istorie mică, istorie mare	-		
Memoriile unui diplomat	-		
Memoriile martirilor	-		
Zece ani de istorie bancară	-		
Premianți la Palatul Cotroceni	-		
Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”	-		
Arhitectură și civilizație instituțională bancară - trecut și prezent	-		
	{ Murgu Isărescu; Ion Ghica; Răzvan		
	Theodorescu; Emanuel Odobescu;		
	Adrian Cristescu; Camenico Petrovici;		
	Bogdan Baltazar; Petre Bunescu; Elena		
	Petculescu; Radu Gratiu Ghetea; Marinel		
	Burduja; Nicolae Jantea; Costin Florin		
	Donoia; Direcția Strategie-Banca		
	Comercială „Jon Tiriac” S.A.; Liviu Marica;		
	Cristian Păunescu; Radu Negrea;		
	Mihaila Tone	1(394)	79-111

Istorie universală

Veche

Eternul Confucius	- Budura A.E.	{ 3(396)	{ 78-83
Trezirea primăverii în China	- Budura A.E.	4(397)	77-81
Victorie a la Pyrrhus	- Conrad M.	3(396)	80-82
		9(402)	81-84

Viața și moartea lui Seneca

- Hera Fl.

{ 1(394)
2(395)
3(396)
2(395)
4(397)
11(404)

{ 59-62
83-85
84-88
80-82
82,84
81-84

Leptis Magna, Roma Africii de Nord
Prima atestare scrisă a corupției în istorie
Deir-El-Medina, micul Egipt

- Ionescu V.
- Stănescu M.
- Vișenoiu S.B.

Medie

Din nou despre Machiavelli
Orgoliul lui Humbert de Moyenmoutier
Secolul Asiei
Heloise-Abelard
De la Petru cel Mare ... la Scipio Africanul
Anna, cneaghină a Kievului și regină a Franței
Epoca cruciadelor
Când s-a dat măsură timpului
Creșterea și descreșterea lui Humbert
Europa de dincolo de Atlantic
Secolul absolutismului
Sir Walther Raleigh
Povestea ilustrată a unui turmur
Tiparul schimbă fața lumii
Tycho Brahe și urmașii săi români
Viața la castel
Santiago de Compostela

- Balaci Al.
- Căndea V.
- Ciocăltan V.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Ionescu V.
- Ionescu V.
- Ionescu V.
- Ionescu V.
- Ionescu V.
- Kiseleff B.
- Majuru A.
- Murgescu B.
- Stavinschi M.
- Stănescu-Stanciu Th.
- Vădeanu A.

4(397)
3(396)
6(399)
10(403)
7(400)
8(401)
4(397)
5(398)
5(398)
8(401)
9(402)
8(401)
2(395)
7(400)
8(401)
11(404)
12(405)
33-38
49-52
33-37
81-85
68-69
79-82,86
39-44
33-36
11
33-37
33-38
83-85
32
33-36
75-78
77-80
79-82

Modernă

Prizonieri și coloniști în Siberia
Secolul XIX, secolul Africii
Mirabeau: temniță și aventuri
Pasiunile cancelarului Bismarck
H.Cr. Andersen
Cât de dăunător este cititul?
Se caută camera de chihlimbar
Napoleon: „Toată lumea m-a iubit și m-a urât”
1757. Atentat politic la Versailles
Blaise Pascal

- Calmgran G.
- Coquery-Vidrovitch C.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Ispas B.
- Nanu M.
- Olteanu C.
- Stănescu-Stanciu Th.

5(398)
11(404)
2(395)
5(398)
8(401)
2(395)
2(395)
9(402)
4(397)
5(398)
85-86
33-37
75-79
81-84
45-46
72-74
63-66
69-72
45-48
87-88

Contemporană

Reuniune științifică la Varșovia
Katharine Graham - „Doamna de fier” a ziaristicii americane
Vera și Vladimir Nabokov
1944-1945. Un ofițer de informații american la pulsul germanilor
Evadarea din istorie

- Anghel Fl.
- Bergmann R.
- Bergmann R.
- Bergmann R.
- Boia L.

12(405)
2(395)
7(400)
12(405)
2(395)
3(396)
10(403)
11(404)
10(403)
52
53-57
62-65
60-63
28-32
29-32

Altarele Beijingului
Pictura chineză la Muzeul Național de Artă
Povestea drapelului german
Invazia mașinilor

- Budura A.E.
- Budura A.E.
- Chefani-Pătrașcu St.
- Crăciunoiu C.
- Crăciunoiu D.

10(403)
11(404)
10(403)
10(403)
10(403)
67-71
88-89
72-74

Cu rețușul în arta manipulării
Mândrie și singurătate: Coco Chanel
Banala și înspăimântătoarea Unitate 731
Frumoasele din necropolele Kremlinului
Născuți sub steaua Kremlinului
La Bagdad, un fals moștenitor al tronului Rusiei?
De fi-ar spune steaua ta
Zig-zag prin secolul XX

- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Dolghin Fl.
- Lăcustă I.
- Matei D.

1(394)
3(396)
5(398)
7(400)
9(402)
11(404)
9(402)
9(402)
11(404)
11(404)
67-70
89-92
91-94
89-92
89-92
90-92
85
73-75
15-19
74-76
45-50
55-57
74-76
33-37
39-42

Imnul Germaniei
Hradčany, castelul de pe Vitava
2+1 pentru Berlin
Korczak Ziolkowski, povestitorul în piatră al lui George Enescu
Veacul terorismului
Ibn al Saud, regele beduin
Regele khmer Jayavarman VII
Veacul telecomunicațiilor
Olimpiadele războiului rece

- Dordea M.
- Florescu R.R.
- Hincu D.
- Ionescu A.S.
- Ionescu V.
- Ionescu V.
- Ionescu V.
- Ionescu V.
- Ionescu B.

9(402)
9(402)
11(404)
6(399)
1(394)
3(396)
11(404)
12(405)
9(402)
85
73-75
15-19
74-76
45-50
55-57
74-76
33-37
39-42

Greenwich

Casa Albă - vorbește, memorie
Stampe japoneze din perioada Edo
În 1989, totul a început la Leipzig

Februarie 1948. Sfârșitul unei lumi la Praga
Budapesta, decembrie 1999. Manualele de istorie față în față
Istoria, ca un act de curaj
Nostalgia prunului înflorit
Partenonul la București
Morală și istorie
Arhiva Mitrohin

- Isticioaia T.		
- Budura A.E.	7(400)	77-80
- Kiseleff B.	11(404)	51-56
- Lăcustă I.	1(394)	66
- Lindner B.		
- Schwabe U.	4(397)	5-9
- Mareș P.	8(401)	61-66
- Matei C.	4(397)	30-31
- Matei D.	1(394)	56-58
- Matei D.	2(395)	92
- Matei D.	2(395)	86-87
- Matei D.	3(396)	65
- Matei D.	4(397)	22-25, 31
- Matei D.	5(398)	77-80, 89
- Matei D.	6(399)	61-64
- Matei D.	7(400)	81-84
- Matei D.	8(401)	67-69
- Matei D.	9(402)	76-80
- Matei D.	10(403)	86-88
- Matei D.	11(404)	61-63
- Matei D.	12(405)	64-66

Portrete uitate ale mileniului
Scrierea ca o artă
Povestea unchiului Sam
Ultima mare întrunire a istoricilor din acest mileniu
Spionii KGB, cu destinele și mobiliile lor
Tratatul de la Trianon - amnezii voite
S-a discutat la Oslo
Concurs național de istorie în Germania

- Matei D.	5(398)	87-88
- Matei D.	5(398)	16
- Matei D.	7(400)	23
- Matei D.	9(402)	30-32
- Morozov N.	6(399)	65-68
- Mureșanu C.	2(395)	5-10
- Mureșanu C.	12(405)	7-13
- Murgescu B.		
- Vasile R.	3(396)	53-54
- Murgescu M.L.	1(394)	57-58
- Nanu M.	10(403)	66
- Nicolae M.N.	7(400)	52
- Nicolau M.	1(394)	44
- Nicolau M.	7(400)	71-76
- Opruț G.	6(399)	15
- Popișteanu C.		
- Matei D.	1(394)	63-66
- Matei D.	2(395)	58-62
- Preda D.	11(404)	20-24
- Pușcaș V.	8(401)	86
- Rusnac M.	10(403)	37-38
- Sigov I.	4(397)	83-84
- Stănescu M.	6(399)	87-89
- Șandru V.	4(397)	13-17
- Șandru V.	5(398)	28-32
- Troncotă C.	3(396)	37-41
- Vădeanu A.	6(399)	47-50
- Vădeanu A.	7(400)	22
- Zbucănea Gh.	8(401)	70-74
- Zbucănea Gh.	2(395)	92
- Zbucănea Gh.	9(402)	60-61

Să dezamăm istoria
„Cocteil Molotov”
Katharine Graham
Istoria științelor în Galicia
Oamenii nordului
Despre Trianon
Generalul dizident - Oleg Kalugin

Cinci ani pentru o ambasadă
„Noua istorie” a războiului rece
În lagăr, nu executat
Americani nu înțeleg Rusia
Rolls-Royce
Cum a devenit socialistă Bulgaria

Războiul sovieto-finlandez
Camilo José Cela, memorialistul
Un alt fel de muzeu
Slovenia
Fotografiile unei jumătăți de secol
Un umil profesor de țară

- Preda D.	11(404)	20-24
- Pușcaș V.	8(401)	86
- Rusnac M.	10(403)	37-38
- Sigov I.	4(397)	83-84
- Stănescu M.	6(399)	87-89
- Șandru V.	4(397)	13-17
- Șandru V.	5(398)	28-32
- Troncotă C.	3(396)	37-41
- Vădeanu A.	6(399)	47-50
- Vădeanu A.	7(400)	22
- Zbucănea Gh.	8(401)	70-74
- Zbucănea Gh.	2(395)	92
- Zbucănea Gh.	9(402)	60-61

Interviurile noastre

Corneliu Mănescu: Confesiunile unui ministru de Externe
Florin Marinescu: „Tezaurul de documente de la Muntele Athos”
Elena Danielson: „Istoricii au nevoie de arhive”
Dan Setlăceac: „Dr. Romolo a fost confirmat”
„Istoria la cumpăna dintre milenii”

- Betea L.	12(405)	38-41
- Matei D.	1(394)	39-43
- Matei D.	7(400)	18-22
- Ursu I.	10(403)	48-49
- Ivan Berend		
- Jürgen Kocka	10(403)	63-66
- Valota Cavallotti B.		
- Corvisier A.	11(404)	85-87
- Antoniadis-Bibicou H.	1(394)	19
- Volkov V.K.	2(395)	79
- Tapkova-Zaimova V.	3(396)	14
- Tejchman M.	4(397)	56
- Wiewiorka M.	5(398)	42
- Baldocci P.A.	6(399)	81
- Zanussi K.	7(400)	32
- Messmer P.	8(401)	74
- Pușcaș V.	9(402)	86
- Werth N., Valota Cavallotti B.,		
- Coquery-Vidrovitch C., Haraham J.	10(403)	50
- Berend I., Kocka J., Kamphuis P.	11(404)	94

Două secole în câteva rânduri

CONTENTS (Romanian History) The Eternal Romania • **C. Mureșanu** Central Europe – between Real and Imaginary • **T. Pokivailova, I. Chiper** The Russian Archives about the Romanian-Soviet Frontier at the Paris Peace Conference • **C. Rădulescu-Motru** Recollections from 1949 • **Ș. Petre Kirson** The Financial Resources of the Communist Party in 1945 • **P. Otu** Anticommunist Resistance in the Foreign Affairs Ministry • **St. Fischer-Galați** My Friend Cristian Popișteanu • **L. Betea** Talking with Corneliu Mănescu • **N. Balotă** Admiral Sablin (II) • **M. Matei** The Sadnesses of Muse Clio: the Suceava Fortress • **I. Scurtu** Prince Nicolae, the Regent (II) • **D. Hincu** In Audience at the German Ambassador in Rome • **T. Stanciu-Stănescu** I. Heliade-Rădulescu in Love • **A. Donos** Ma'am Chirița – 150 Years • **A. Caragea** Portraits of Phanariote Hospodars: Constantin Hangerli • **I. Lăcustă** In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Eternelle Roumanie • **C. Mureșanu** L'Europe Centrale – réel et imaginaire • **T. Pokivailova, I. Chiper** Les archives russes sur la frontière roumano-soviétique à la Conférence de Paix de Paris • **C. Rădulescu-Motru** Souvenirs de 1949 • **Ș. Petre Kirson** Les sources de financement du Parti Communiste Roumain en 1945 • **P. Otu** Résistance anti-communiste au Ministère roumain des Affaires Etrangères • **St. Fischer-Galați** Mon ami, Cristian Popișteanu • **L. Betea** Dialogues avec Corneliu Mănescu • **N. Balotă** L'amiral Sablin (II-e partie) • **M. Matei** Les amertumes de la muse Clio: la cité de Suceava • **I. Scurtu** Le prince-régent Nicolae • **D. Hincu** Audience chez l'ambassadeur allemand à Rome • **T. Stanciu-Stănescu** I. Heliade-Rădulescu l'amoureux • **A. Donos** Coana Chirița – cent cinquante années sur les planches • **A. Caragea** Portraits de princes phanariotes: Constantin Hangerli • **I. Lăcustă** A Bucarest, il y a un demi-siècle

Содержание (Румынская история) Вечная Румыния • **К. Мурешану** Центральная Европа – Реальное и воображаемое • **Т. Покивайлова, И. Чипер** Русские архивы о румынско-советской границе, при Парижской мирной конференции • **К. Рădulescu-Motru** Воспоминания 1949г. • **Шт. Петре-Кирсон** Источники финансирования РКП в 1945 г. • **П. Оту** Антикоммунистическое сопротивление в МИД • **Шт. Фишер-Галац** Мой друг Кристиан Попиштану • **Л. Бетя** Беседа с Корнелиу Мэнеску • **Н. Балотă** Адмирал Саблин (II) • **М. Матеи** Печаль музы Клио: крепость Сучава • **И. Скурту** Принц-регент Николае (II) • **Д. Хинку** Прием у германского посла в Риме • **Т. Станчу-Стăнеску** И. Хелиаде-Рăдулеску влюблен • **А. Донос** Коана Кирича – 150 лет в театре • **А. Караджа** Портреты фанариотских государей: Константин Хангерли • **И. Лăкустă** В Бухаресте 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) Das ewige Rumänien • **C. Mureșanu** Mitteleuropa – Wirklichkeit und Einbildung • **T. Pokivailova, I. Chiper** Die russischen Archiven über die rumänisch-sovietische Grenze an der Pariser Friedenskonferenz • **C. Rădulescu-Motru** Erinnerungen – 1949 • **Ș. Petre Kirson** Die Finanzierungs – Quellen der RKP – 1945 • **P. Otu** Der antikommunistische Widerstand in den rumänischen Aussenministerium • **St. Fischer-Galați** Mein Freund, Cristian Popișteanu • **L. Betea** Gespräche mit Corneliu Mănescu • **N. Balotă** Admiral Sablin (II) • **M. Matei** Die Schwermut der Muse Clio: die Suceava Festung • **I. Scurtu** Der Prinz-Regent Nicolae (II) • **D. Hincu** Empfang bei den deutschen Botschafter in Rom • **T. Stanciu-Stănescu** I. Heliade-Rădulescu verliebt • **A. Donos** Die Dame Chirița ist 150 Jahre alt • **A. Caragea** Bildnisse von Phanarioten Prinzen: Constantin Hangerli • **I. Lăcustă** In Bukarest, von 50 Jahre

SUMARIO (Historia rumana) La eterna Rumanía • **C. Mureșanu** La Europa Central – lo real y lo imaginario • **T. Pokivailova, I. Chiper** Los archivos rusos sobre el problema de la frontera rumano-soviética, debatido en la Conferencia de Paz de París • **C. Rădulescu-Motru** Recuerdos de 1949 • **Ș. Petre Kirson** Los recursos de financiamiento del PCR en 1945 • **P. Otu** La resistencia anticomunista en el Ministerio de Asuntos Exteriores • **St. Fischer-Galați** Mi amigo Cristian Popișteanu • **L. Betea** Conversaciones con Corneliu Mănescu • **N. Balotă** El almirante Sablin (II) • **M. Matei** Las tristezas de la musa Clio: la fortaleza de Suceava • **I. Scurtu** El príncipe regente Nicolae (II) • **D. Hincu** En audiencia al embajador de Alemania en Roma • **T. Stanciu-Stănescu** I. Heliade-Rădulescu, enamorado • **A. Donos** El papel de Coana Chirița – 150 años de representación • **A. Caragea** Retratos de príncipes fanariotas: Constantin Hangerli • **I. Lăcustă** En Bucarest hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 9 000

